

S. I. C.

VIR REVERENDE, ET DIGNISSIME DN. JOANNES ARNDTI, &c.

Pater in Christo colende,

HÆC nova *Civitas* nostra Te agnoſcit, & reſpicit, nam cùm ex magnâ illâ Hieroſolymá, quam ingenti Spiritu, invitis ſophiſtis extruxiſti, minuta colonia deducta ſit, non poteſt non omnia ad Te referre, & pro inſtitutis, Legibusq; gratias agere, ſimul etiam orare, ut, quæ ſupplenda, emendandáve ei ſint pro benevolentiâ communicare non dedigneris. Sic

Deus honoratissimo senio tuo concedat, ut Pietatis, probitatis & Eruditionis ex Tua informatione observantes quàm plurimos videas! Vale, in Christo reverende Pater, & tui observantem Deo commendare perge. 1. Januar. Aj. 1619.

R. D. T.

Observantissimus,

Joh: Valentinus Andreæ

SAL-

SALVE, LECTOR Christiane.

DUo video hominũ genera in Republica; unium eorum, qui res omnes, quibus vel præsunt, vel subsunt, non tam probant, quàm admirantur, & tuentur mordicus; alterum, qui res humanas ita quidem tolerant, ut tamen meliores subinde desiderare, & moderatis emendationibus parere, minùs dubitent. Sed, ut hi modestiâ suâ, & ratione nihil facilè turbant, imò, quoadusq; fieri potest, cedunt, silent, & patiuntur: ita illi animi impotentiâ, & cæco furore, quoscunq; vel mutire animadvertunt, aggrediũtur, exagitant, & haud rarò invitissimos in

conflictum pertrahunt. Specimē hujus evidentissimū Antichristus præbuit, qui cùm nefandis oneribus Ecclesiam Christi deprimeret, mirari aliquis possit, fuisse, qui rei turpitudinem tulerint, ne dum approbarint. Verùm utrumq; tantâ fœditate admissum factumq; est, ut, cùm aliqui enormium tantùm flagitiorum correctionem temperatissimè expeterent, diris devoti, imperio proscripti, & quibuscunq; maledictionibus dilaniati fuerint, donec, rei indignitate animis hominum irritatis, luci reddendæ, pellendisq; tenebris impetus adhibitus sit. Quæ verò hujus rei causa sit, cùm rationi plurimum repugnet, non satis in evidenti posita est. Sive enim ambitio sit, quæ à nemine reprehendi se patitur; sive avaritia, quæ inter humanos errores fœneratur; sive stupor animi, qui boni

malive

malive optionem, & distinctionem non capit; sive rerum absurdissimarum assuefactio, quæ omnem deformitatem elevat, nihil satis est ad tãtam temeritatem, qua evidentissimæ Veritati, & exoptatissimo bono nosmet opponimus. Itaq; multi non iniquè arbitrantur, hanc caliginem malorum mentibus à Deo immitti, ne modestiæ bonorum obtemperent, cui modico satis fieri posset, & tolerabili, ut iniquitatis suæ impudentissimæ convicti, ac, quibus porrò cedatur, indigni habiti ad majora adigantur, & autoritatem suam jam detectâ larvâ apud populum perdant. Ita invictus ille heros, D. Lutherus noster emersit: cum preces ipsius, & lacrimæ exaudiri nollent, minas spirare cepit ex DEI Verbo; cùm nihil proficeret subjectione, cepit assurgere; cùm obsidionem diu

tulisset, cepit Hadriani molem fortiter impugnare, eo successu, ut nos Jubilemus, *illi ringantur. Hac nostrâ ætate, nescio an non actio repetatur. Eluxit nobis purior Religio, indeq; politiæ administratio formata, & literarum nitor redditus: possemus omnino triumphare tot devictis hostibus, superstitione, dissolutione & barbarie; sed nos clandestinæ Diaboli insidiæ affligunt, ut minùs solidum sit gaudium, nomenq; sine re ut plurimùm relinquatur. Nam cùm ad Christum nostrum, cujus nomen ferimus & profitemur, formata nostra omnia esse debebant, pessimâ nostrâ indulgentiâ fit, ut à Mundanis nihil Christiani differant. Sive enim Ecclesias, sive Aulas, sive Academias intueamur, nuspiam absunt illa ambitionis, avaritiæ, gulæ, libidinis, invidiæ, otij, & alia vitia imperantia, à qui-*

à quibus vehementer abhorret Christus; sed quibus nos delectamur maximè. Unde Voluptas Satanæ colligi per facilè potest, qui ubi bona nobis callidissimè eripuit, in exuvijs & corticibus gloriari non invitus sinit; nostra simplicitas animadverti, qui, dum religiosi, politi, & eruditi audiamus, qualibet rei umbrâ acquiescimus. Non fallit tamen impostor ille omnes, eos minimè, quibus superna lux inest; unde permulti, ferventissimi spiritus Viri jam ante nos inclamarunt, & facturi id porrò sunt studiosissimè; è quibus D. Jo. Gerhardum, D. Jo: Arndt, & D. Mart: Mollerum è multis nominare libet, quia de me optimè meriti, integerrimos Theologos, quamvis hunc in Eucharistiæ Misterio trepidantem. Qui, cùm viderent omnia disputationibus perstrepere, ut Christi Spiritus exau-

diri vix posset, voluerunt per intervalla silentium impetrare, quod pietati impenderetur, & à disputandi fervore respirare sineret; atque ita eruditioni integritatē combinare, quarum utraque alteri splendorem adderet. Id modestissimè quæsitum, intēperanter exceptum est. Cùm Ecclesiarum Antistites nullam Simoniam, Politiæ nullam improbitatem, Academiæ nullam imperitiam agnoscerent, & devotionis, probitatis ac literaturæ moniti *perduellionis accusarentur. Si credimus retorsionibus, tota Ecclesia fenestrata est, cui involare licet, ubi libet, & intra aveolos susurrare: Respublica forum, ubi vitia emere & vendere concessum; Academia labyrinthus, ubi oberrare lusus est atque artificium: quicquid in hæc prodigitur, quæstus est. Prodierunt defensores, qui* prodi *voluerunt*

runt: boni bonos juravissent, nunc mali malitiæ publicum testimonium detestantur. Nam, ut peccet Mundus, dissimulari id mavult, quàm laudari. Excanduerunt Sacrificuli, non probari vocationis securitatem, imò nullitatem, concionum negligentiam, terræ nimium cultum, quod tamen vetant Theologi. Infremuerunt orbis pinguiculi, non laudari juris sævitiem, morum licentiam, opum cumulos, æternitatis despectum, quod tamen Politia ipsa prohibet. Deblaterarunt literarum institores pro artium ignorantia, linguarum indigentia, graduum vilitate, sumtuum voragine, eruditione equidem invitissimâ. atq; ita Hypocrisis Religionis, Tyrannis Politiæ, Sophistica literaturæ patrociniũ, volẽte ita & imperãte ignorantiâ, in se susceperunt & violẽ-

ter usurparunt, multis quidem & diversis judiciis, sed DEI athletis, sive bonæ causæ servientibus, imperterritis. Nam ut maximè de aliquibus longè æquiora, & doctiora, inprimis verò moderatiora sperassent & expectassent, quos Reipublicæ optima conscientia, & magnis meritis adesse opinio erat; tamen qui semel Mundum penitiùs introspexit, nihil æquè intolerabile impostoribus, quã Veritatem, & integritatem esse, liquidò animadvertit, quorum tantum est odium, ut iræ impotentia sui obliti, abjectis larvis, in crustationibus, & involucris, nudi prosiliant, & iniquitatis omne misterium prodant. Quàm turpiter enim ventris in media Ecclesia servitium, morum in medio foro dissolutio, ingenii in media literarum palestra, corruptela undiq; tituli sine re, prodigalitasq; sine fine

ne sine excusentur, imò elogiis ornentur, & exponantur, non sine horrore cordati intuentur. Quæ etiam ratio est, quòd, de quibus minimè spes erat, citiùs Veritati cedant, citiùs pareant, cùm errorum convicti, apud illos reconditos nil, nisi infamem impudentiam, & sordidam dicacitatem reperiunt, quibus se exculpare frustra conantur. Itaq; pro ingenuitate sua reprehensiones audiunt, ferunt, & delicta sua, sive mentis tenebras, Satanæ dolos, consuetudinum impetus, credulitatem & hujuscemodi compedes suos fatentur, & emendatos cupiunt. Hujus rei, post illa Theologorum seria, Fraternitatis *cujusdam, mea opinione ludibrium, conspicuum edidit testimonium: quod, cùm primùm pro curiosorum gustu, res insolitas, & maximas pollicceretur, eas scilicet, quas optare solent*

homines, adjecit etiam de rerum corruptarum emendatione præclaram spem, & Christi imitationem superaddidit. Hujus rei Famam *quæ hominum commotio secuta sit, qui ingeniorum conflictus, quæ impostorum & tenebrionum inquietudo & gesticulatio, dicere supervacuum est. Id nos nunc unum volumus, fuisse in hoc panico terrore, qui vetera sua, etiam obsoleta & vitiata, omnino retenta & defensa cum tumultu voluerint; fuisse, qui dedere arces opinionum, & accusato jugo servitutis gravissimo, ad libertatem aspirare contenderint; & ut propriùs ad rem nostram accedamus, fuisse, qui ob Christianæ Vitæ inculcationem, hereseos, & fanaticæ sectæ inculparint; fuisse etiam, qui hoc maximè fuerint & toto corde amplexi. Qui, dum inter se certant, & officinas occupant, multis ea*

tis ea intuendi, ac judicandi otium permiserunt. Cujus nos quidem hunc habemus fructum, ut observasse nobis videamur mundum, nec rerum suarum tam esse certum, quàm velit videri, nec opinionum adeò tenacem, ut flecti non poßit, nec, quod rei caput est, à Christo omnes esse ita alienos, ut regulas suas, si quis offerat, admittere, atq; Vitam exinde formare omnem nemo velit. Soleo autem laudare Viri pietate, moribus & ingenio nobilissimi *judicium, qui cùm suspensos videret, ac ut plurimum elusos ab illa* Famâ *animos:* Quin nos, si bona hæc videntur, tentamus aliquid, non expectamus illos? *respondit, nihil impedire arbitratus, si Christum imitari velimus, emendare mores nostros, id ex Evangelio addiscamus, & laudabili devotorum exemplo,*

conemur. Nec enim hanc injuriam Christo, ejusq; Verbo fecerimus, ut potius ab aliqua Societate *(si tamē ulla est) eaq; caliginosa, nec nisi jactantia sua* omniscia, *sed etiam cōsutili* clypeo, *& ineptijs multis fœdata, Vitæ beatæ tramitem, quàm ab ipsa via, veritate, & Vita impetrare, æmulariq; malimus, cuius præcepta tam sunt in evidenti & perfacili posita, ut maximis tricis & ambagibus nobis opus sit si ea velimus evitata. Nam si nos conscientia urget, ut de religionis securitate, de Vitæ impuritate, & literarum ludibrijs habeamus, quod conqueramur, quid prohibet, quò minus in nobis saltem, si alij nolint, evellamus vitiosa, plantemus virtutes, & Christo nostro propiùs iungamur, quem à rebus nostris remotißimum metuimus, Nihil certè, nisi illa iudiciorum humano-*

manorum fuga, quæ nos, dum nostris & vulgatæ vivendi consuetudini servare vult, ac ad beneplacitum hominum retinere, nec nobis, nec Christo permittit, non minus tamen paulò pòst per hujus ætatis lubrica præcipitat, ut fidem dedisse mundo, denegasse Christo, seriùs, quàm par est, ingemiscamus & doleamus. Ut omnino hæc animi resolutio optima & fortissima dicenda sit, quæ audito DEI *Verbo, & intromisso, nihil homines, aut ullam societatem vel consensum respicit; sed quæ Divino mandato, & humanâ jam Conscientia consistunt, sub S. Spiritus directione animosè aggreditur, & iniquiora judicia non magis invitus fert, quàm ranarum strepitus; cùm omnino constet paucissimos audere pietati, probitati, & ingenio palàm obloqui, sed per ambages priùs aliquid confingere, nugari, mētiri,*

tiri,

tiri, quod allatrare postea liceat. Ita fanaticus primùm audies, seditiosus, & in literas injurius, dein culpaberis, & Chimæræ vulnera, vel Andabatarum conflictus intueberis, qui si una cõscientia tranquillus consideas maximam inde Voluptatem capies. Hujus securitatis Christianæ exemplum coràm vides, optime lector, Rempublicam *hanc novam, quã* Christianopolitanam *appellare libuit. nam cùm alij omnino reprehẽdi nolint, nec id facere ego velim, urbem mihi ipse construxi, ubi Dictaturam exerceam, quam si corpusculum meum dicas, non abs re divinaveris. Verum ut passim leges bonæ, consuetudines licentiosæ sunt; ita me tuo, de meis civibus etiam suspiceris. Quicquid id sit, non laudare meos institui, sed describere; quibus vivere jubeamur statutis, aperire, & communi-*

municare. Non potui varijs de rebus magis ingenuè, magis liberè tecum colloqui, non potui me magis nudum tibi prodere, non potui judicium tuũ provocare audentius. Sive id probes, sive improbes, laudabo te, si pari candore respondeas; si cum animi morbo nihil mihi, quàm te ferre & negligere, facilius. Si Civitatem nostram ambias, non negabitur; si renuas, nõ obtrudetur. Cives mei nec sua prodigunt, nec tua appetunt: accipient autem, quæ dederis; dabunt, quæ petieris. Leges nostræ non cogunt, nec exorant: suadent autem, & prostant cũ Verbo Dei, nec Satanæ cedunt; sine eo quemvis bonum admonitorem admittunt. Structura artis nihil habet facilitatis non nihil. Diximus non omnia, plura autem fortasse, quàm mali ferant; pauciora, quàm bonis offerimus, quoties communicata volent

lent. Tandem ludicrum est, quod in Thoma Moro, viro illustri, non improbatum; in me, quia minus serium, minùs ingeniosum, faciliùs negligendum. Amicis meis scripsi, cum quibus ludere licet; magnificis illis scribere nec auderem, si vellem; nec possem, si auderem; nec vellem, si permitterent. Tanta mea observantia est, tanta imperitiæ conscientia, conscientiæ confessio! Legant tamen, qui volent, & id meminerint, inter amicos & benevolos multa tolerari, quæ malevolorum examen non sustineant. Quòd si de Veritate narrationis quis addubitet, is judicium differat, donec omnes navigationum & peregrinationũ recitationes probentur. Id verò præ reliquis tutissimum erit, si, dum Cœlum sinit, nec terra impedit, & mare tranquillum est, itineris auspice Christo, socijs Vitæ probioris

bioris avidis, navem, cui cancer insigne, conscendas, & felici cursu ipsam Christianopolim adeas, resq; ibi omnes sub DEI timore accuratissimè explores. Ita Vale, mi Christiane lector, & ad Viam Cœli accingere.

INDEX CAPITUM.

INDEX CAPITUM.

45. *De*

77. De

DE

DE REPUB. CHRISTIANOPOLITANA

Caput I.

Occasio itineris, & naufragium.

DUM peregrinus has terras oberro, multa per Tyrannidis, Sophistices & Hypocriseωs regna perpessus, nondum reperto, quem anxiè quærebam, homine, visum est, Academicum mare, quantumvis persæpe infestum mihi, iterum tentare. Unde conscensâ phantasiæ nave, cum multis aliis vulgatos portus linquo, & vitam corpusque mille curiositatis periculis expono. Exiguum temporis nobis favebat, cùm invidiæ & calumniarum adversi turbines Mare Æthiopicũ contra nos irritabant, & tranquillitatis omnis desperationem indu-

xerant. Obnitebatur naucleri & remigum induſtria, luctabatur noſtra vivendi pertinacia, navis ipſa ſcopulis reſiſtebat, prævalente tamen ſemper Maris ſævitie: Tandem cùm omninò ſuccumbendum eſſet, neceſſitate potius, quàm animi fortitudine mori parati, admittimus lethum, & diſſolutâ nave mergimur, alij fluctibus abſorpti, alij per immania ſpatia disjecti, alij, quibus natandi aliqua peritia, aut ex tabulis ſubſidiũ erat, ad diverſas inſulas Mari inſperſas delati, pauciſſimi mortem diſtulimus, ego certè ſine ſocio ad minutiſſimum quendam veluti ceſpitem tandem appuli.

2. *Appulſus ad Inſulam Capharſalama.*

OMnia hîc placebant, præterquã ego mihi. Inſula autem, utut exigua apparebat, omnibus, tamen abundabat, nec ullum veſtigium ſine fruge, & hominum uſu conſpiciebatur. Situm ejus, quem paulò poſt reperi, non invidebo. Eſt ea in orbe

orbe Antarctico, poli 10. gr. depressi, Aequinoctij grad. 20. sub tauri puncto 12. circiter, Nam ad scrupula nunquam respondebo. Figura triquetra est, cujus ad 30. mille passuum ambitus. Cereali & pascuo agro læta, fluminibus & fontibus irrigua, silvis & vinetis decora, animalibus plena, terræ velut totius breviarium. Credas hîc cœlum terræ nupsisse, & perenni pace cohabitare. Hîc dum interulam meam, quæ una vestium supererat, ad Solem quasi renatum sicco, intervenit insulanus aliquis ex terræ speculatoribus, qui de sorte meâ blandissimè percontatus, cùm infelicitati condoleret, confidere jussit, & ad urbem se comitari, ubi solita in peregrinos, & exules benignitate reficeret, ac me compellans: Te beatum, inquit, cui quovis truculentissime naufragio huc eijci contigit! Ad quod nihil aliud respondi, quàm *DEO gratia! Deo gloria!*

3. Christianopoleos Origo.

MIra interim Urbis appropinquantis facies & splendor a-

nimum meum percellebat: nec enim terra reliqua ſimile huic quid aut compar continet. Itaque ad conductorem meum converſus Quæ felicitas ſedem hîc, inquam, fixit? Tum ille: Quæ in hoc Mundo plærumque, inquit, infelix eſſe ſolet. Nam cum Mundus contra bonos ſæviret, & finibus ſuis excedere juberet, Religio exul, aſcitis ſibi, quos fidiſſimos habebat, ſocijs, Mari transnavigato, poſt aliquam indagationem, hanc ſibi tandem terram elegit, ubi ſuos exponeret, poſtea urbem, quam Chriſtianopolim vocamus, extruxit, & Veritatis bonitatisq; domicilium vel, ſi mavis, propugnaculum eſſe voluit. Hujus noſtræ reipub. liberalitatem omnibus indigentibus obviam experieris. Sin perluſtrare etiam Urbem, ſed oculis modeſtis, linguâ circumcisâ, moribusque caſtis lubeat, non id tibi equidem denegabitur, ſed per ſingulas partes patebit. Cui ego: O beatam, inquam, horam, quâ poſt tot informia ſpectacula anxiè & laboriosè inſpecta, aliquid verè elegans & concinnum

cinnum intueri dabitur! Non ego lavacra omnia, non novaculas non scopas subterfugio, ut lotus, rasus purgatusque ad limpidas Viri, boniquesedes admittar. Nam qui mei errores ambagesq; in auspicatæ fuerint, jam dudum multis innotuit: Videam aliquando, ô videam veriora, meliora, certiora, stabiliora, atque omnino talia, qualia Mundus promittit, nunquam verò & nuspiam exhibet!

4. *Examen peregrini primum, ab externa professione & moribus.*

IAM portæ Orientali accesseramus cùm me comes sistit ejus diei vigilijs præfecto. Is comiter acceptum interrogat, quid mihi velim. Plurima, inquam ego, nam terrâ mariq́ue ejectum vides. Quoniam verò hic velut in ipsum Deum incidi, quidni largiter petam, quod omni meâ Vitâ mihi defuit? Arrisit præfectus: & ut hæc Insula nihil importum habet, benignè monuit, ne ex ijs essem, quos civium com-

munitas apud ſe non ferret, ſed ad ſua remitteret, mendicantibus, circulatoribus, hiſtrionibusve, quibus otium arrideat; curioſis, qui in inſolitis ſcrupulentur; fanaticis, quibus nulla certa pietas; ciniflonibus qui chymiam macularent; impoſtoribus, qui ſe Roſeæ Crucis Fratres mentirentur, & ſimilibus alijs literarum, humanitatiſque verrucis, quibus nunquam hujus Urbis inſpectio benè ceſſiſſet. Hic, cùm me intimæ conſciétiæ teſtimonio purgaſſem, & pluribus verbis conſenſum veritati, obſequium bonitati obſtrinxiſſem Nihil ergò impedit, quò minus non noſtris, quod minimum eſt, ſed nobis perfruaris. Ita manum inijcit, & in proximum vigilum ſive excubitorum domicilium introductum, cibo potuque ſapidiſſimo reficit.

5. Examen ſecundum, à corporis conſtitutione.

NOvis indè veſtibus indutus, haud ſumtuoſis, ſed parabilibus, cæterum in corporis uſum aptiſſi-

aptissimis, ministris commendat, qui me secundo examinatori adducant. Is ad perscrutandos hominis intimos recessus quasi natus videbatur. Salutem reprecatus est perhumaniter, & amicis percontationibus variis me exercuit, interim totius corporis & oris lineamenta acutissimè cõtemplatus. Patriã, ætatem, vitæ genus, aliud velut agens explorabat, arridens potiùs, quàm vultum contrahens. Tum mutatis aliquot officiosis sermonibus, Venisti hospes, inquit, Deo indubiè conducente, ut experireris, sítne semper malè agere & barbarorum more vivere necesse. Cujus tibi hodie quod omnibus ingenuis debemus, fidem faciemus, idq; eò magis libenter, quòd nec Naturã, nec Cœlum habeas adversum, sed utriusque beneficio liberale domicilium possideas. Quod si etiam te Deus regat, ut humanitatis legibus sis exinde velut exemptus, nihil dubitamus, te jam nostrum esse ac fore æternum. Inter loquendum, quod animadvertisse mihi visus sum, animi tranquillitatem, fron-

tis pudorem, linguæ ligamenta, oculorum quietem corporis obſequium notabat, tanto equidem artificio, ut cogitationes ſcrutari poſſe creditus mihi ſit, tanta affabilitate, ut reticere nihil potuerim, tanta veneratione, ut me omnia ei debere agnoverim. Ita mente meâ undique evacuatâ, cum in literas tandẽ incidiſſet. Veniam mihi dabis, amice, inquit, qui illiteratè tecum ſum ſermocinatus: ſed benè ſpera: nec enim tibi in noſtro hoc loco deerunt, qui literas redoleant. Simulque negotium dat miniſtro, qui me ad tertium examinatorẽ comitetur. Ita ſalutem cum dextra cõmunicat, & confidere jubet. At ego, Hem ſi hæc illiterata ſunt, quid fiet? tacitus cogito.

6. Examen tertium, ab ingenij cultura.

VEntum ad hunc ubi eſſet, non minus, quàm antè, humanitatis adfuit; Hinc enim, quod ſemel dictum volo, faſtus omnis & ſupercilium exultat. At ego, cùm hunc audirem,

rem, nunquam magis eribui. Hîc opus mihi erat cum Socrate, ſed diverſiſſimo ſenſu, nihil ſcire; quàm doluit, me dixiſſe literatũ! Volebat ex me, ſed blandiſſimis verbis ſcire, quid didiciſſem mihi imperare, fratri ſervire. Mũdo rebellare, Morti conſentire, Spiritui obſequi, quid in Cœli terræque contemplatione, Naturæ perſcrutatione, artiũ inſtrumentis, linguarum nomenclatore, omnium rerum harmoniâ ſaperem, quid cum Eccleſiæ ſocietate, Scripturæ compendio, cœli patriâ, Spiritus ſcholâ, Chriſti fraternitate, Dei familiâ haberem commercij? Obſtupui ego, cùm audivi, è tot homini liberaliter conceſſis, me minimo minus quid accepiſſe. Itaque, quod unum poteram, ad ingenuam confeſſionem converſus, hæc omnia, inquam, Vir Maximè, neſcio, nec docentem habui unquam, ſed id ſanctè tibi confirmo, intra me perſæpe & agitaſſe, & appetijſſe, & aggredi fuiſſe auſum. Tum ille quaſi exultans: Noſter es, inquit, qui candidiſſimam tabulam adfers, vel ab ipſo Mari ablutam. Super-

eſt, ut Deum exoremus, is ſacro ſancto calamo ſuo tibi inſcribat, quæ ſapientiæ & bonitati ejus ſalutaria tibi videbuntur. Ac jam quidem Urbem noſtram per ſingulas partes intueberis. Poſtea reverſus, quid nos velis amplius ex te, quo ſumus parato & officioſo animo, audiemus. Ita tres mihi adjungit, Beeram, Eram, & Neariam, homines vel ipſo aſpectu bonos, qui circumquaque me conducerent.

7. *Deſcriptio urbis.*

SI Urbis faciem vobis ante omnia deſcripſero, nihil pecavero. Figura quadrata eſt, cujus ſingulum latus 700. pedum, quatuor propugnaculis, & vallo ſatis munita. Orbis plagas rectiſſimè reſpicit: accedunt ad robur octo turres fortiſſimæ, per Urbem diſtributæ, præter ſedecim minores alias non contemnendas, & mediã propemodum invictam arcem. domiciliorum binæ, vel, ſi regiminis ſedem, & promptuaria Urbis addas, quaternæ ſeries ſunt, unica publica platea, forum augu-

augustissimum unicum. Si dimetiaris structuras, videbis ab intima platea, quarum latitudo 20. pedum, scandere per quinarium, numeros, usque ad centrum, ubi templum, rotundum, diametri centenorum pedum. Sin ab ædibus exeas, interstitium, promtuaria, vicus 20. p. singula vallum 25. pedum continent, ternæ singulis ædibus contignationes sunt, ad quas per publica podia ascenditur: quod tamen delineatione facilius patebit. Ex lapide cocto omnia extructa sunt, parietibus ita divisa, ne ignis unquam nocere graviter possit. Aquæ tam salientis, quàm profluentis maxima copia, Naturâ & arte suppeditata. Una rerum undique facies, nec luxuriosa, nec sordida, & respirationi, transpirationique accommodata. Cives hic vivunt 400. circiter, summâ religione, summâ pace, de quibus propè singulis aliquid nobis dicendum erit. Extra muros fossa est, 50. p. lata, piscibus, ne quid pacato tempore nihil agat, plena. Pomerium feras continet, non in voluptatem, sed usum.

Urbs tota in tres partes distincta est, nutritionis, exercitij, & contemplationis. Reliquum rei rusticæ, & fabrilis varijs servit. Hæc utcunque annotata in tabella exhibeo. Interim per urbem deambulandum est.

8. *De Agricultura & pecuariâ.*

IN extimis civitatis, qua ortum respicit, Agriculturæ sedes est, ita in utrumque latus distributa, ut hinc rusticæ, illinc pecuariæ res contineantur. quicquid enim frumenti, legumi- num olerumque respublica ex Insula impetrare potest: quicquid jumentorum, armentorum, gregum opus habet, quatuordecim structuris asservantur, ita fabrefactis, ut res simul & homines custodiant. nam quia tribus, ut dixi, contignationibus ædes ascendunt, opinione amplius capiunt. Si quid hîc sordium est, per ostiola ad turres angulares perforata, effertur ad muri crepidinem, donec è re sit agris aut compis inferre. His ædibus transversa est turris major 30. pedes lata, 45. longa, quæ & rusti-

& rusticas hasce & oppositas civiles ædes connectit, simulque interjacens terræ spatium includit, sub quo ingressus in Urbem fornicatus patet latior, ac angustiores ad ædes januæ. hæc utrinque portis obfirmari potest, ut oppidũ quia per ædium parietes nullus egressus denuo claudat. Huic aula ad turris capedinem superni structa est, undiq; fenestrata, ubi, quoties leges volunt, convenirent illius lateris cives, & sacris, civilibusque operarentur. Supra eam Uriel habitat agriculturæ, terræ excolendæ, animaliumque curandorum peritissimus, quem duo Kapreel, & simea turribus præfecti audiunt, & labore, cum fieri potest, sublevant. Hic sanè rusticitas abest, & revocata Patriarcharum agricultura, tantò felicior, quantò Deo propinquior, & simplicitatis observantior.

9. *De Molendinis & pistrinis.*

BInis his reipub. promptuarijs ad alteras plagas annexa sunt, qua meridiem, septena molendina.

& todidem piſtrina : qua Septentrionem, ſeptem macella, & tot penora Utraque latera ſecant turres majores, ad prioris planè exemplum, claudunt, itidem illis minoribus præſimiles turres. Molendina non tantùm frumentum conterunt, quam ſuperiore contignatione aſſervãt. Sed & quicquid rotationis beneficio abſque igne peragitur, hîc fit, quod, quia ingenio hic locus, varium eſt, & ad ſpectatorum voluptatem atque admirationem excogitatum, Hic etiam papyrus conficitur, & arbores in aſſeres ſecantur, & arma poliuntur. In piſtrinis omnis, qui Inſulam nutrit, panis coquitur, omnis farina cuſtoditur. Sed & torcularia intermixta ſunt, & ſubtus cellarum cavitates vino recipiendo effoſſæ. Hic ſaporis guſtusque promi & condi ſunt, quibus imperat Neria, intermediam turrim inhabitans duobus utrinquè turricularum præfectis Simea & Gadiel adjutus, ea combinatione, ut duobus quadrumviris unus præfectus pareat. Hic mirari ſatis non poſſis, quàm temperantiæ omnia, etiam haud maximæ co-

piæ ſufficiant. Nam cum nemo tota Inſula ſatur non ſit, tamen quòd ebrietas & crapula abſunt, ſive Dei benedictione, ſive Naturæ liberalitate ſemper eſt, quod abundet. De victus diſtributione poſt dicam, nunc id unum addendum, omnia mundè & cum donorum Dei reverentia fieri. Homines laboribus addicti non feros, ſed perhumanos, cuſtodiæ præfici non gulones, ſed temperantiſſimos, non olidos, ſed lautos. Atque rem omnibus profuturam ſic adminiſtrari, ut publicâ, ſed decenti voluptate ijs populus perfruatur.

10. De Macello & penore.

IAm ſeptentrionalis plaga, quæ mactationi, & rei pecuariæ quatuordecim alijs ædificijs deſtinata eſt, nihil & illa beluinum habet. Vidi tamen non nihil efferari homines ſanguinis pollutione, & carnium, pinguedinis, corij & ſimilium tractatione. Hîc etiam culinæ viſuntur, aſſationibus, elixationibus, & purgationibus animalium debitæ, ſed quæ delitias & Apitiana

nulla

nulla norunt. Adſunt etiam veſtium & linteorum lavandorum officinæ: quoniam candoris maxima hîc laus eſt. Penus aliquot cameris diſtinctum, butyrum, ſevum, arvinam, axungiam, ceram & ejusmodi alia, ſed & piſces ſiccos, recentesque, & volatilium ſpecies habet, non pro inquilinis tantùm, ſed etiam advenis mercatoribus. Eſt enim commercij in eâ inſulâ maxima opportunitas: ſed cum qua civibus nihil commune, qui eam curam aliquibus ad id deſtinatis relinquunt. Atq; hîc commutationis vera æquitas apparet, quæ non lucrum, ſed rerum varietatem reſpicit, ut ex omni terrâ ſuum peculiare beneficium intueamur, atque ſic inter nos communicemus, ut uno in loco velut univerſo globo terreno perfrui videamur. Unde ſimul huius noſtri puncti cognitio, & Dei diſtributoris liberalitas eluceſcit, tandemq;, quod omnium hominum donarium eſt, ſingulorum redditur. Plura in hanc rem dicere non lubet, quoniam plurimis opus eſt, ac in partium recitatione ſæpius recurret.

Præ-

Præſunt huic parti Thirhena & ſocij duo Kapz el,& Zarphat,qui miniſtrorum mores laboresque attemperant.

II. *De Metallicis, & mineralibus.*

SUpereſt Occidentalis plaga, quæ igni dedita. Nam hîc viſuntur ab alterâ quidem parte ſeptem officinæ coquendis, cudendis, fundendis, formandisque metallis tributæ, cum operariorum domiciliis alterâ verò ſali, vitro, lateribus, fictilibus, ſed & omnibus aliis, quæ ignem frequentem requirunt, perficiendis ſeptem aliæ officinæ aſſignatæ ſunt. Hic certè Naturæ examen viſitur, cùm, quicquid terra alvo ſuâ continet, ad artis leges & inſtrumenta adigitur, hominibus non jumentorum inſtar ad labores incognitos atactis, ſed rerum phyſicarum accuratâ cognitione jam antè imbutis, ac exinde inter naturæ viſcera deliciantibus. Niſi hîc rationes audias, & Macrocoſmi anatomiam intuearis, nihil dixiſſe

xisse tibi aut monstrasse putant. Tu, nisi experimentis disceptes, & artium in commodiora aptioribus organis emẽdes, vilescis. Crede mihi, si Sophistica hîc argutari velit, ludibrio foro; usque adeò res malunt, quàm verba. Hîc veram & genuinam Chymiam salutare, & audire licet, liberalem & industriam, cùm spuria alibi obrepat, & inter tenebras imponat. Solet enim illa operas inspicere, & varijs indagationibus adjuvare, tentaminibusq; exercere. Hic, ut uno me verbo expediam, Physica practica est, cui præ est Sesbazar cum adjunctis zarphat, & Gadiel qui non tã labores exigere videntur, quàm corporis humani exrcitationem. Nam cùm apud nos jugi fatigatione atteramur, ibi æqui labrato labore & otio vires solidãtur, ut nũquã sine alacritate opus accedant. De cætero mihi hæc intuenti perpetua fuit animi exprobratio, qui tempore invitatus, sumptibus conductus, libris adjutus, nihil eorum didicissem, quæ scire omnino deceret, & naturæ vultum, quæ maximè blandiebatur, inexcu-

inexcusabile socordia neglexissem.

12. *De AEdibus.*

PErlustrato oculis utcunq; humanis primo officinarũ, promptuariorumq́; septo, per Orientis turrim ingredior, & Urbé ipsam intueor, duplici ædium sese aspicientium serie, quadratam. Platea, quæ interjacet 20. pedum latitudine distincta, sufficientis sanè laxitatis, si cogites, nullum hic rhedarum aut equorum usum. Quæ exteriores ædes 15. p. interiores 25. p. latæ sunt, altæ 33. p. longæ utplurimum 40. qua plateam respiciunt, deambulacra fornicata sunt, columnis suffulta, 5. p. lata, alta 12. ut pluvium cœlum nihil incommodet. adversis parietibus in secundis tertiisq́; contignationibus per podia ambulatio patet, quæ omnia picturis exprimere placuit. Majus urbis latus si turres annumeres. 13. minus 11. ædificia, atque ita in universum 88. habet, quæ si triplicentur, 244. domicilia constituunt. quæ ædium distributio sit, ex sciographia ad oculum patet. Nemo

autem

autem miretur, angustiorem esse, cùm paucissimis tantùm hominibus, & supellectilibus propè nullis debeatur Alij, qui vanitatem, luxum, & consimilẽ familiam hospitam, & iniquitatis sarcinas congerunt, nunquam satis laxè habitant. Onerant & onerantur, neque quisquam necessitatem, imò commoditatem suã facilè aliter metitur, quàm intolerabili, & non tollendâ mole, ô divites eos demum, si omne id habeant, cujus revera indigent, si nihil eorum admittant, quod abũdare possint! Nam quotquot vidi hujus terræ opus, semper famam astantem conspexi, in hoc uno, quod nobis diceretur vacuum, saturitas comparuit.

13. *De Mechanicis.*

DUm urbẽ circumeo, facilè apparuit, quæ artificum esset distributio. Nam, ut quadrata est, ita quadruplicem materiam tractabat, Metalla, lapides, ligna & quæ ad texturam pertinent: hac differentiâ, ut quæ artis

artis plus haberent & ingenij, ad interius; quę facilitatis amplius ad exterius, ſive majus quadratum pertinerent. Nã horologiopæi, quàm ſerarij alia ratio habebatur, ita Organopæi, quàm ſcrinarij, aut ſtatuarij, quam lapicidæ. Hoc autem planè novum eſt, hos artifices propè omnes literatos eſſe: nam quod alij paucorum, ſed tamen, ſi imperitiæ ſaginam ſpectes, nimis multorum hominum eſſe credunt, id Chriſtianopolitani ſingulis deberi argumẽtantur: cùm nec literarum ea ſit ſubtilitas, nec opificiorum ea difficultas, ut unus homo, ſi ætas detur, non utraque capiat. Sunt tamen, qui vel in illam, vel hanc partem inclinent, qui, ſi artificiis magis indulgeant, magiſtri aliorum conſtituuntur, ut ſubinde alios atque alios erudiant. Vidi, quos opifices credidi, ahenarios, ſtannarios, ferrarios, cultrarios, tornatores, arcularios ſtatuarios, gypſarios fullones, textores, pelliones, ſutores, ac inter ſuperiores ſculptores, horologiopæos, aurifabros, organopæos, celatores, bractearios, annularios, & conſimi-

les

les non cõtemnendi numeri alios. Coriarij, ſellarij, fabri ferrarij, carpentarij, vietores, cæmentarij, vitrarij, iis in locis ſunt. Ubi fabricas competentes jam nominavimus, ſartoria & acupicta mulierum ſunt. Cæterùm hæc omnia fiũt, non ſemper quòd neceſſitas exigat, ſed cum artificum inter ſe certamine, ut ingenium humanum habeat, quo ſe per varias machinas explicet atque illa rationis prærogativa, vel Divinitatis veriùs intra nos ſuperſtes ſcintillula, in quavis objectâ materiâ eluceat. De inſpectione & ſtimulis, de vacationis & occupationis horis paulòpoſt dicemus.

14. *De Publicis precibus.*

ANtequam progrediar, de pietate publicâ aliquid recitandum eſt. Singulis diebus ternæ præces fiunt, matutinæ meridianæ & Veſpertinæ, ubi grates Deo pro beneficijs aguntur, auxilijque continuatio, ac Mortis felicitas, ſolemni formulâ genibus flexis, complicatisque manibus implo-

implorantur. Nemini hic, niſi maximâ excuſatione, abeſſe licet. Quotquot parentibus adſunt liberi, huc adducuntur, ut laudes Dei vel balbutiant. Indè ſacri Verbi lectio auditur, ac cum hymno conventus dimidiæ circiter horæ finitur. Si feriata dies ſit, quo inſigne aliquod opus Dei memoretur, amplius aliquid temporis devotioni impenditur. Locus datur in majoribus turrium aulis, ſuis ſuus. Nihil hoc inſtituto Chriſtianis dignius. Nam etſi ſecretas preces Deo maximè, ac frequentiſſimè debemus, tamen hæc Spirituum votorumq́ue conſonantia, neſcio quid ſonori in auribus Dei habet & efficaciæ; quæ ſi qui negligunt, nimis fortaſſe confitentes ſunt, Atilli, quòd Cælicos aliquando conventus expectant, ut omnia cæleſti patriæ in hoc terræ diverſorio accommodant, ita divinis laudibus magis quàm ulla re aliâ diligenter & alacriter occupantur. Felices equidem ob id & prudentiſſimi, qui Vitæ æternum victuræ primitias hic anticipant. Illi infeliciſſimè ſtultiſſimi, qui mole-

molestissima mortalitate vitam suam omnem terminant.

15. *De Victu.*

Victus omnibus privatus est, sed ex publico desumptus. Nam cum vix fieri possit, ut impuritas & strepitus vitetur, ubi convivantium ingens multitudo est, maluerunt suis domicilijs singuli comedere. Cibi uti pro anni ratione distributi sunt, ita pro numero familiarium hebdomadatim distribuuntur. Vini tamen in semestre, aut, si res ferat, ulterius fit provisio. Carnes recentes è macello petunt, quantum assignatur, auferunt: Pisces, ut & ferinæ carnes, ac volucrũ omne genus sua proportione distribuitur, tempore, ætateque observatis. Quatuor fercula ordinaria sunt, quæ mulierum industriâ lautè cocta, pijs & cordatis sermonibus condiuntur. Si quis convivam velit, licet id, & vel fercula conjungunt, vel, si peregrinus sit, ex publico, quod deceat, deposcunt.

Huic

Huic enim rei culina, quam suprà attigi, servit, ut, quod ultra dimensum honestas exigit, depromatur. Cùm liberi adultiores alibi alantur, plerunq; quatuor, aut quinque aut, quod rarius, sex capitibus familia constat, Patre, Matre, & unâ alteráque prole. Nam servorum & ancillarum maxima raritas hic est, nec facilè, nisi in ægrotorum puerperarum & infantum curâ, conspicua. Vir & femina mutuò convenientia officia explent: quod reliquum est, in publicis officinis peragitur. De puberibus quid fiat, quòd audiemus. Nunc id tantùm considerabimus, quo maximo onere liberari possimus, si esculentorum, poculentorumque multiplex difficultas, & saturandi ventris perplexitas, curáve quotidiana, nobis auferatur.

16. *De Laboribus.*

LAbores, sive, quod malunt audire, manuum exercitia ad præscriptum fiunt, & publicæ tabernæ omnia inferuntur. Unde materiam

quisque artiũ magister ex promtuario accipit, quod ad illius septimanæ operas sufficiat. Est enim urbs tota velut unica officina, sed diversissimorũ artificiorum. Qui his negocijs præfecti sunt, per turres Minores ad angulos dispositi, jã sciunt, quid, quo numero, quave formâ fieri expediat, ejusque mechanicos monét. Si sufficiat pro tabernâ rerũ copia, licet genio indulgere, & inventionibus ludere. Moneta nemini est, nec ejus usus aliquis privatus. Habet tamen Respub. suum ærarium. Hoc maximè cives beati sunt, quòd nemo opibus eminere potest, cùm virium & ingenij potiùs prærogativa sit morum & pietatis summa existimatio. Horas laboris perpaucas habent, nec minùs laboratur; cùm præter licitum otiari omnibus turpe sit. Alibi cùm decem laboriosi vix otiosum unum alant, non verò absimile erit, cunctis illis laborantibus etiam aliquid quietis singulis superesse. Quamvis omnino iti laboribus adsunt, ut benè, non mal facere corpori palàm appareant. Ub servitus abest, nihil tædij in corpor

humano ſupereſt, quod aggravet, aut enervet. Et quis ambigat, ubi Deus aſpirat, quin multiplicata robore & induſtriâ omnia faciliora & exactiora ſint, quàm cùm, invito DEO ac adverſum flante, inſanæ ſtructuræ coacervantur.

17. De Vacatione.

NOn indignum eſt Chriſtianopolitanorum otium, ſive, ut decentiùs nominem, reſpiratio, quæ nobis explicetur. Cùm pietatis, reipublicæ & literaturæ requiſitis cum voluptate ſatis fecere, & artium mechanica corpora agitarunt, prout anni admittit tempus, majora minorave habent quietis interſtitia. Eam, ajunt, non tam carni deberi quàm Spiritui; nec animæ minùs, quàm corporis. Ut ad nos quàm ſæpiſſimè redeamus, & terræ pulverem excutiamus, maximè opus eſt: ut generoſas reſolutiones animo concipiamus, & in vitia irruamus, retrocedere opus eſt. Ut fatigatas animæ facultates reſuſci-

temus, & aciem mentis acuamus, ad cotem ſæpe ſtandum, vel ſedendum eſt. Itaque non ineptiarum ludicra, aut divagationum ſtrepitus, ab hoc Philoſophico otio expectabis, ſed mentis in aliquid intenſæ remiſſionem, ac maximè rerum ad æternitatis curam pertinentium reminiſcentiam, ne quid præter Deum nobis quicquam charius ſuperiusq́ue reddatur. Unde his horis maxima ſolet eſſe civium tranquillitas, plerisque aut ſacro Numini, aut proximo ſub cruce laboranti vacantibus, vel certè Chriſtianis colloquijs ſe mutuò erudientibus. At terreni heu aliter, qui laborant mundo, & feriantur Satanæ! qui fatigant Spiritum, & relaxant carnem! qui occupantur in luto, & quieſcunt in fætore! neque unquam minùs ſecum ſunt, quam cùm ſui! Quid igitur Deum intra nos loquentem audirent, quid maſcula Virtutis facinora tentarent, quid novos ingenij fætus, & rariora inventa parturirent, cùm inter alienos & noſtros ſtrepitus obſurdeſcant ſimul & obrigeſcant?

18. *De Præmijs.*

JAm expectatis, opinor, quid juvet, esse in hac urbe moribus compositis, ingenio præcellenti, cùm præmij nihil audiatis. Sed sanè objectionem facilè solvit Christianopolitanus, cui id satis gloriæ & lucri est, placere Deo. Non desunt tamen S. Spiritus incitamina: quippe amicorum Dei exempla tanti apud hos cives fiunt, tam creberrimè extolluntur, & juventutis animis per varios modos imprimuntur, ut generosissima mens quæque imitationis prunis ardeat. Præterea recti conscientiæ suavitas, ingenij tenebras eluctati amplitudo, imperij in affectus majestas, & supra cuncta cœlorum ineffabile contubernium, longè profundiùs, animam defæcatam occupant, quàm ut facilè metuendum sit felicitatis terrenæ repudium. Si quid etiam ad rem apud Christianum facit, aliis præesse, hîc non nisi virtutis prærogativa est, eo ordine, ut devotionis in Deum maximum pretium, exinde temperatorum

morum, pòſt ingenij ſubacti, demum roboris humani ſit, & quò quisq; Dei voluntati propinquior, eò regẽdis aliis aptior credatur. Quod quia Mundus invertit, & bonæ mentis dictamine ſubaudito, ad vanitatis fiſtulas aures arrigit, tum impuriſſimum quenque animæ corporique præficit: mirum non eſt, neſcire, quid velit pariter & nolit, ac cæcos ductores, lucem tamen promittentes, ad tenebrarum barathra lõgè cæciorem ſubſequi.

19. *De Pœnis.*

DE pœnis itidem dicere poſſemus, nullum ibi eſſe earum uſum, ubi Dei eſt ſanctuarium, & electa civitas, unde libertas Chriſtiana ne præcepta quidem, ne dũ minas fert, ſed in Chriſtum ſuum liberè fertur. Sed omnino fatendum eſt, nuſpiam humanam carnem ſatis expelli. Unde ſi quid aſſidua monita, ac, ſi opus ſit, ſerias objurgationes effugiat, retro pellendum eſt durioribus flagellis, ad quam rem idonea reme-

remedia non uniusmodi, ſed diverſis ingeniis adaptanda in parato ſunt. Certè ſi carni pinguedinẽ ſubtrahas ſi titillationi fuſtes ſubſtituas, multum immutaveris. Hæc artium ars eſt, cavere, ne peccare in proclivi ſit: uti econtra iniquiſſimum, ſævire in eos, quorum ruinis lapides objeceris. Id autem maximè obſervãt judices Chriſtianæ Urbis, ut, quæ DEUM directè impetunt, graviùs puniantur: quæ homines, leviùs: quæ externa, leviſſimè: ſecus quã Mundus facit, qui triobolarem furem blaſphemo, aut adultero nullâ comparatione acerbiùs caſtigat. Illi ut ſemper ſanguinis fundendi parci ſunt, ita in ſanguinaria ſupplicia non libenter cõſentiunt: Mundus fraterni etiam & innoxij ſanguinis prodigus, inter ludicra, quæcunque mortis ſpecies prima in buccam venit, eam eijcit, uno hoc effugio ſecurus, quod non gladium ipſe, reſtim, aut rotam, vel ignem ſed per miniſtrum adhibeat. Bella me Chriſte Reipub. ratio, facere fures ex diſſolutis, adulteros ex intemperantibus, homici-

das ex divagantibus, veneficas ex meretricibus, ut habeas, quorum ſanguine Deo ultori lites: Cùm longè humanius ſit, prima vitiorum rudimenta & radices evellere, quàm adultos caules reſecare. Nam perdere hominem, cujusvis eſt; corrigere, non, niſi optimi.

20. *De Nobilitate.*

NUlla eſt in hac Republicâ vel dignitatis ſucceſſio, vel ſanguinis absque virtute æſtimatio. Quamvis enim, qui benè merentur maximi fiāt, & monumentis ornentur, hæc præ reliquis liberorum gratia eſt; ut domeſtici exempli frequentiùs admoneantur, virtutūq; hæreditas inculcetur. Quòd ſi hanc poſſederint, in parentum laudatam memoriam facilè rebus admoventur, ſic tamen, ne libera electio novæ virtuti iniquior ſit. Nam qui DEO agente, qui virtutum omnium primus motor eſt, emergunt, vel DEI reverentiâ honorandi, & curandis rebus adhibendi ſunt. Sed & id palàm eſt; Divina dona-

donaria hinc oriri, illinc occidere: ut pateat, non humanum esse, excellere, nec tamen paucorum hominum, sed Cœlicæ distributionis. Quid alij hîc peccent non opus est referre, qui ex generis prærogativâ peccandi licentiã, & corruptionis fomites tam frequenter excolunt, ut Heroum proles non degener, admirationi sit: nempe ut parentes per laboris arduos colles ad virtutis sublimem arcem ascenderunt: ita liberi per voluptatum labyrinthos ad vitiorum profundas voragines delabũtur, qui si retrospicerẽt, vel in res mortalium circumspicerent, nunquam certè committerent, ut, quod apud Deum hominesque commendare eos potuisset, voluptatum illicio, & assentatorum perditione in præsentissimum corporis animæque præcipitium verteretur.

21. *De Præfectis.*

HÆc media civitas ab Octoviris regitur, quorum singuli singulas turres majores inhabitãt. Iis sub-

ſunt octo alij præfecti, per minores turriculos diſtributi. Omnium non herilis animus eſt, ſed paternus; neque concreditorũ major trepidatio, quàm reverentia. Nam quodcunque alios jubent, id ſimul peragunt; nec magis voce, quàm exemplo præeunt. nihil hac imitatione facilius, nihil ſequelâ liberius; ubi nemo corrigit, niſi qui incorrigibilis: nemo docet, niſi doctus, & ipſa regula præcipit, Qui primus in Mũdum violentiam introduxit, & dedignationem, nihil divini habuit. Deus ſuos adit, & aditur: Deus auditur & audit: tantum abeſt, ut nobis eiusdem luti fictilibus mutua adoratio & conculcatio licita ſit, nedum decora. Cùm ad Deum omnia *Reipub.* Chriſtianæ referantur, nihil opus eſt *arcanis*, aut *ſtatus rationibus*, quibus Satan in regno ſuo delectatur. Omnia in propatulo ſunt: ſcilicet timere Deum, diligere proximum: quod, ut Divinæ Legis, ita humanæ ſocietatis Summarium eſt. Quid ergò reſpondebunt, qui religionem, juſtitiam & humanam converſationem

omnem

omnem in mera vincula, compedes, & carceres convertunt, & caperatâ fronte, habitu venenato, linguâ lubricâ, pectore clauſo, manibus aduncis non hominibus præeſſe, ſed beſtiis imperare volunt, & his gryphis tota volumina opplent. Certè nec Dei lex, nec Chriſti Evangelium confuſionẽ admittit, nunquam tamen humanum dominium in ſuis laudat, ſemper fraternam ordinatã communionem inculcat: cui quia Eccleſia renunciavit, ditior quidem, & formidabilior facta eſt, nequaquam ſanctior, quæ etiam ne poſtremâ quidem repurgatione adduci potuit, ut faſtum & duritiem dediſceret, atque curatoribus ſuis rationabile imperium perſuaderet. Ita laboratur, & in medio Chriſtianiſmo nec præcipiens, nec parens ſatis Chriſtianus retinetur.

22. *De Publicis Operibus.*

SUnt etiam publicæ operæ, quæ omnes cives obligant, velut vigiliarum, ſpeculationum, meſſis, vindemia-

rum, viarum sternendarum, ædificio-
rum erigendorum, aquæ deducendæ,
sed etiam fabricarum adjuvandarum
munia, quæ per vices omnibus, pro æ-
tate & sexu imponuntur, nec frequen-
tia, nec diuturna. Nam, ut cunctis of-
ficijs aliqui certi & periti rerum ad-
moti sint, tamen cùm homines depo-
scuntur, nemo Reipublicæ obsequium
& manus detrectat. Nam, quod in æ-
dibus nostris nos sumus, id illi in urbe
sua sunt, quam unam domum non im-
meritò credunt. Unde nulla turpitudo
est, quibuscunque laboribus publicis
non impuris deservire. Hinc in tem-
pore, & nullâ molestiâ omnia, etiam in
speciem laboriosa perficiuntur, cum
multitudinis promptitudo facilè maxi-
mam molem vel congerat, vel distra-
hat. Quis verò non credat, cùm pri-
vilegijs & commoditate universitatis
gaudere & perfrui singuli velimus,
paucis curam & labores iniquissimè
imponi, multis perpetuam torpedi-
nem, & ingluviem permitti? Econtra
quis dubitet, unumquemque civem
dece

decere suo loco & ordine Rempub. non linguâ tantùm, sed manu & humeris juvare? At carnalibus præpostero ordine sordet, terram, aquam, lapides, ligna, aut ejusmodi contrectare: equos, canes, scorta, & similia in deliciis habere, magnificum est; quod illi non insulsè rident, cùm in insignibus suis non ferocitatis aut pompæ, sed humanitatis & laboris instrumenta passim depicta ostentant, & vanitatis ac brutalitatis confessionem illis exprobrant.

23. *De Domiciliis.*

ÆDes nemini propriæ sunt, omnes in usum concessæ & assignatæ; si id Respublica velit facilè mutant. Uno exemplo propè omnes constructæ sunt, nitidæ & â sordibus, quod admodum urgent, immunes. Tria communioribus conclavia sunt, hypocaustum, cubile, & culina; & hæc duo ut plurimùm ligneo pariete divisa. medietas intra turres areolam habet, patulâ fenestrâ, ubi ligna, & gravio-

res ſarcinæ in ſublime per machinas attrahuntur. Una domicilio janua eſt, quam pater curat, eaque in podium exitur, quo vel per turres, vel intermediã cochleam aſcenditur. Hîc ſchema inſpiciendum eſt; neque enim vacat minutiora alia recenſere. A tergo ſingulis ædibus hortuli ſubjacent, magnâ diligentiâ & elegantiâ culti, quod ad ſalubritatem & fragrantiam faciant. Tectum publicæ rei ſervit, quod muri ſcalates igni cohibendo frequenter conſtructi diſtinguunt, & incilia undique claudunt. Feneſtras duplices habent, Vitreas & ligneas, ita muro immiſſas, ut quamlibet depromere, utramque etiam recondere liceat. Cellæ privatæ, anguſtæ ſunt, quòd parum ſit, quod in ijs aſſervent. Atque ita, quod apud Mundum maximi ſumtus, ingentisque moleſtiæ eſt, hi in percommodam veluti teſtam contraxerunt, ubi nihil, quod tegere hominem, & reculas ſuas continere poſſit, deſit. Servantur autem publicis impenſis, ſed ne quid temerè corrumpatur, aut immutetur, inſpe-

ſpectorum diligentiâ providetur. Ignis vix unquam nocere poteſt, aut latiùs prorumpere. Frigus fornacibus pellunt, æſtum umbraculis. Infelices ſanè omnes illi, qui, cùm æterna ſibi hic tabernacula conſtruxiſſe credunt, ſeriùs intelligunt alijs in alieno laboraſſe, interim domi nunquam, ne in corpore quidem ſuo fuiſſe: ſed infeliciores adhuc, ſi Chriſtus, dum pauperum tuguriola inviſit, illorum inauſpicata palatia prætereat!

24. *De Supellectile.*

HInc de ſupellectile facilis conjectura eſt, nullam eſſe, niſi neceſſariam ac proinde exigua. Lectuli pro familiâ & advenâ boni mundique ſunt, & inſtructi. lintea, mappæ, induſia, ſtrophiola pro feminæ munditie lota. Menſæ apparatus debitus, culinæ vaſa, quæ ſufficiant. Quid enim numerum exigas, ubi nunquam ex publico de eſſe poteſt, quod rationabiliter petieris? Veſtes non niſi duæ ſunt, laboribus una, altera ferijs conveniens, ac in

Uni-

Univerſum omnibus uniuſmodi: for-
mam ſexus diſtinguit, & ætas: materia
ex lino & lanâ eſt, æſtate & hyeme
commutata, color albus vel cinereus
cunctis, luxuries ſartoria nemini. Po-
cula ex vitro plerunque ſunt, ex ſtanno
& ære reliqua vaſa. De armis & literis
pòſt videbimus. Patet autem, quàm
hæc omnis ſupellex, nullam curam,
niſi deterſionem; nullam cuſtodiam,
niſi ſimpliciſſimam; nullos ſúmtus, ni-
ſi minimos exigat, & tamen non mi-
nùs, quàm divitum hujus Mundi acer-
vi, caveæ, arcæ, & ſimiles carceres ſatis
faciant. Si quod inſtrumentum præter
quotidiana exigas, officina id ſuppedi-
tat. Nam inſtrumentorum tam publi-
ca, quàm privata eſt copia, quia artifi-
cum integra civitas. Pudeat autem eos,
qui inertes magnâ turbâ ſunt, interim
varijs vaſis, & inſtrumentis ſuperbire,
dum nihil rerum, niſi alienis manibus
oculis, auribus tractant, jisdemque
inutili ſolicitudine accumulant, miſe-
ros utique tam operosâ & multiplici
ſuffulcimentorum ſtrue, qua dum ele-

vari grallis è ſolo & ſublimes apparere ſperat, ad obeundam terram, & ſubvolandum Cœlum pariter redduntur ineptiſſimi.

25. *De Lumine nocturno.*

NOctem non planè tenebroſam patiuntur, ſed eam accenſis hinc indè lucernis illuminant; cujus hic eſt uſus, ut & ſecuritati Urbis proſpiciant, & divagationes inutiles arceant, ſed & vigilias minùs horridas reddant: quin imò Satanæ obſcuro regno, & caliginoſis ludibrijs hoc modo adverſantur, & lucis æterni volunt eſſe admoniti. Quid ſibi Antichriſtus cercorum frequentiâ voluerit, ipſe viderit; nos abhorreamus ab eo inſtituto, quod hominis in tenebris verſantis trepidationem mitigat, & velum, quod caro noſtra licentiæ ac diſſolutioni libenter obducit, extenuat, Nec eſt cur ſumtum hic æſtimemus, cùm in alijs maxima eorum frugalitas ſit, alibi in rebus propè omnibus maximus luxus. O ſi in lucem plus impenderetur, non tanta eſſet no-

ctis ad omne genus malignitatis opportunitas, non tenebrionum ea frequentia! O utinam lychnus cordis nostri crebrius accenderetur, non toties conaremur Dei lucidissimos oculos fallere! nunc dum Mundum tenebræ excusant, & in turpissima quæquæ solvunt, dum, quorum cum pudet, cæcitatem ijs obtendit; quid faciet, cùm, Sole Christo reverso, caligo omnis dispelletur, apparebitque fæditas ejus, quam tot involucris obtegit? cùm cordis libido, oris hypocrisis, manuum furta, & quàm plurima ejus inquiniamenta, per noctis umbras tolerata, sibi infamiæ, beatis erunt irrisui?

26. *De Collegio.*

NUnc tempus, est ut ipsum urbis penetrale adeamus, quod primũ civitatis mobile meritò dixeris. Id quadratum est, extra 270. p. intra 190. p. dimensionis, quatuor turribus angularibus conclusum, & transversis totidem alijs sectum, duplici item hortorum serie septum. Quatuor conti-

gnatio-

gnationes totius ſtructuræ ſunt, 12. 11. 10. & 9. pedibus aſſurgentes, quibus turres octo etiamnum pedibus ſupereminent. Ad forum, quod interius, periſtylium eſt, 72. Columnis aſpectabile. Hic Religio, juſtitia & Eruditio ſedem ſuam habent, quorum urbis regimen eſt, habentq́ue adjunctam interpretem, Eloquentiam. Nunquam mihi viſum eſt tantum humanæ perfectionis, uno in loco collectum; quod tum fatebimini, cùm per ſpecies rem audiveritis. Mirari tamen libet, quid ſibi velimus, qui res optimas diſiungunt & diſpergunt, quarum combinatio nos beatos, quouſque terra finit, efficere poſſet. Sunt, qui religioſi eſſe volunt, & humana omnia abijcere; ſunt, quibus imperare, etiam irreligioſè, placet. Literæ intermediæ perſtrepunt, nunc huic, nunc illi faventes, ſibi tamen applaudentes maximè: Quid deniq; lingua faciat, niſi irritet Deum, turbet homines, perimat ſeſe? Itaque concordiâ opus foret, quam nemo niſi Chriſtianiſmus dare poteſt, qui & Deū

homi-

hominibus conciliat, & homines inter se connectit, ut piè credant, benè agãt, verè sciant, tandemq; feliciter moriantur, & æternũ vivant. Ah uniamur aliquando, ne in omne ævum disuniamur.

27. *De Triumviratu.*

CUr Aristocratiam, quàm Monarchiam maluerint, considerãdum est. Nam ut multa sint Monarchiæ cõmoda, hanc tamen dignitatem malunt Christo servatam, & humanæ modestiæ non immeritò diffidunt. Non fert Christus nimis absolutũ legatum, nec homo nimiùm elevatus libenter Cœlum suspicit, terras respicit. Experimẽta in proximo sunt, eò tristiora, quò in tyrannidem & dissolutionem homo proclivior. Hîc certè Triumviratus tutissimus est, qui nisi optimos Reipublicæ & exercitatissimos non admittit, cùm per omnes virtutum gradus eò ascendendum sit. Quod suum est, quisq; principum agit, non tamen insciis aliis de reipublicæ salute omnes consulunt.

Ha-

Habent Senatum ſinguli,ſed certis diebus unum conjunctum, ut communi cõſenſu de rerum ſummâ decernatur. Decet ſanè omnes devotos, omnes prudentes,omnes ſcientes eſſe: ſunt tamen certi quidam ad hos ordines, velut exactiores,diſtincti. Cancellarius omnia patrum decreta eloquitur, dictat, evulgat, cujus maxima debet eſſe dexteritas & fides. Nullæ hîc lites dirimuntur: nec enim tantæ ſunt illorum controverſiæ,quæ non tribunorum arbitrio cõponi poſſint: ſed potius Chriſtianæ Religionis veritas, virtutũ cultura, & ingenij acuendi rationes, tum fœderum, belli, negotiationum, ſtructurarum & alimoniæ requiſita in deliberationem veniunt,magnâ ſpirituũ, modeſtâ tamen, libertate, & donorum Dei collatione: Ita illi res ſerias ſerenâ mente, dum alij ludicras turbatâ & anxiâ peragunt, evidentiſſimo vanitatis ſuæ teſtimonio, qui moleſtias ſibi eruũt, imponunt,aut, ſi,abſint fingunt,ut jugi earũ tractatione ſemet torqueant.

28. De Religione.

DUM hæc intueor, potuissem fanaticam aliquam urbem suspicari, cùm apud Mundum, quicquid cœlum quærit, hæreticum sit: sed me errore mox duplex tabula, cui Cõfessionis & Professionis summa, aureis literis inscripta erat, liberavit, cujus verba, uti à me descripta sunt, hoc habent: I. *Credimus toto corde in* DEUM *Unum & trinum, optimum, sapientißimum, maximum, æternum; Patrem, qui Mundum ex nihil creavit, eundemq; servat, movet ac gubernat, Cujus ministri Angeli boni, cui rebellis Satan damnatus, cujus deliciũ homo quondam divinitatis imago & mundi princeps, cui invisum peccatum, cujus interpres Scriptura omnis sapientiæ & bonitatis breviarium, cujus affectus per Filij traditionem apertißimus & clementißimus.* II. *Credimus toto corde in Iesum Christum,* DEI *& Mariæ filium, coæqualem patri, consimilem nobis, Redemptorem, duabus naturis*

turis personaliter unitum & utrisque communicantem, Prophetam, Regem, & Sacerdotem nostrum, cujus lex gratia, cujus sceptrum pacis, cujus crucis est sacrificium. III. Credimus per eundem Spiritus regenerationem, peccatiq; inductionem, carnis etiam nostræ cum eo & in eo fraternitatem, dignitatisq; per Adami lapsum ablatæ restitutionem. IV. Credimus, Vitâ ejus Paßione & morte justitiæ Dei satisfactum, & misericordiam promeritam, eandemq; per Evangelium nobis oblatam, nostræq; fidei donodatam, ac puritati vitæ concreditam, indeq; peccati dominium crucifixum, peremptum & sepultum. V. Credimus inferni regnum, mortisq; venenū destructum, & Resurrectionis victoriâ securitatem nobis sub Dei curâ redditā. VI. Credimus infinitum & æternum Christi imperium, qua ad dexteram Patris Omnipotenter & Omnipræsenter Ecclesiæ suæ adest, & tam Verbo Spiritualiter, quàm carne & sanguine realiter eam pascit, fovet, & vegetat. VII.

Cre-

Credimus supremum ejusdem judicium, quo in omnes homines bonos atq; malos summa majestate pronunciabit, & æquum ab iniquo exactissime dijudicabit. VIII. *Credimus toto corde in Spiritũ sanctum, consolatorem & Doctorem nostrum quo sanctificamur, vivificamur, & ornamur, posteaquam libertate ad bonum excidimus, quo erudimur supra naturam, armamur contra naturam, conciliamur cum natura; quo calescimus, unimur & in linguas dividimur; quo præterita, præsentia & futura suo modulo videmus & audimus; quo Verbum Dei introspicimus.* IX. *Credimus sanctam & universalem Ecclesiam, baptismatis aquâ ab infantiâ lustratam, & Eucharistiæ communione pastam, atque sic novi fœderis signaculis assecuratam, Verbi interim ministerio eruditã, cruce exercitam, precibus officiosam, Charitate laboriosam, communione liberalem, ex communicatione formidabilem, quam per universum orbem distributam, fidei unitas connectit, dono-*

rum

rum diversitas amplificat, Christus maritus, & caput invictam reddit, ordinumq; decor, & matrimonij castitas exornat. X. Credimus peccatorum omniũ per Verbi ministerium gratuitam condonationem, nostræq; ob id gratitudinis & obedientiæ obligationem. XI. Credimus carnis humanæ universæ resurrectionem, ita exoptatam fidelibus, ut ob id mors naturalis maximè ijs diligẽda; ita formidabilem impijs, ut ob id vita naturalis maximè ijs execranda habeatur. XII. Credimus æternam vitam, qua perfectam lucem, actionem, quietem, scientiam, saturitatem & jubilum poßidebimus; qua Satanæ malitia, mũdi impuritas, hominum corruptio cohercebitur; qua benè bonis, & malè malis, & sacrosanctæ Trinitatis gloria æviternum nostra erit atq; visibilis.

29. De Politia.

HActenus Religionem audivisse licuit; morum verò normam altera tabula continebant, cujus hæc ver-

ba sunt: I. *Studemus omnibus viribus* DEO, *humani generis conditori & rectori unico, omni cultu & adoratione subesse, eidemq; nihil cæleste vel terrestre præferre, & vitam nostram actionesq; cunctas ad gloriam ejus referre, cum auxilio eius perficere.* II. *Studemus sacrosanctum nomen* Dei *nulla blasphemiâ irritare, murmuratione alienare, levitate dehonestare, socordia negligere, & sanctißima salutis nostræ mysteria reverenter habere.* III. *Studemus* DEO *nostro feriari, & à carnis tumultu silere, quietumq; Trinitati sacrarium, proxime purgatum habitaculum, creaturis respirationem procurare Divinoq; Verbo vacare unicè.* IV. *Studemus parentibus amorem, superioribus honorem, paribus decorem, concreditis pudorem, reipublicæ laborem, posteritati odorem servare & exhibere, ac mutuis officijs* Christianæ Charitatis *muniis obire.* V. *Studemus iram refrenare impatientiam refrigerare, humanum sanguinem æstimare, vindictæ oblivisci*

invi-

invidiam abhorrere, & mitißimũ Christi pectus solicitè æmulari. VI. Studemus juventutis innocentiam, virginis florem, matrimonij castitatem, viduitatis continentiam incontaminatam custodire, & temperãtiâ ac jejuniјs carnis luxum & crapulam perdomare. VII. Studemus, bonis à DEO concreditis quàm diligentißimè pacificè, commodè, & cum gratiarum actione perfrui, & acquisitionem, distributionem quàm æquißimè, adhibitionem modestißimè, conservationem tutißimè exercere. VIII Studemus Veritatis Lumen, conscientiæ candorem, testimoniј integritatem sarta liberaq́; propagare, & omni tempore, locove Dei præsentiam revereri, innocentes tueri, nocentes convincere. IX. Studemus nihil alienum turbare, Divina humanis non confundere, sorte nostra acquiescere, ædes nostras quietè inhabitare, & universi hujus mundi diversorium despicere. X. Studemus nostram communionem ita instituere, ut suum cuiq; detur, serveturq́;, neq; quisquam potiùs

alterius res concupiscat, quàm suas ornet, ac in Dei gloriam, salutemq; publicam impendat. Has cùm legissem tabulas, haud paulò confirmatior redditus sum, hîc Christi populum esse, cujus Religio cum Apostolis, politia cum lege Dei conveniret. Quæ duo etsi & Pseudochristiani jactitent, tamen qui mediocriter inter eos versatus est, facilè videt, verba sacra, ferrea secreta; augustam confessionem, arctam confusionem; concordiæ formulam, & Discordiæ forum frequentia esse; interim accusare carnem, & tamen auxiliares DEI manus, Spiritusque sufflamina non admittere.

30. *De Theologo.*

CUm hinc educerer, admissus sum ad Presbyterum, non equidem Romanum aliquem pontificem, sed Christianum. Is Abialdon vocabatur. Vir venerandi senij, & ex cujus vultu Divinitas aliqua relucebat. Nemo sacri Verbi peritior, nemo eiusdem inter-

nè ex-

nè experientior. Cùm mecum loque-
retur gratioſo zelo, agnovi Dei Lega-
tum & internuntium; ita nihil terram
reſipiebat. Cùm noſtro more titulis
honorare vellem Virum, non tulit de-
dignatus Mundanas ineptias, ſatis or-
natum ſe dicens, ſi ſervum Dei, & Pa-
trem meum crederem. Ajunt, eum à
Deo perſæpe agi, & hinc inſolita pro-
ferre, ſed maximâ Spiritus verecundia.
Semel tantùm in ſeptimanâ, ac Solis
die populum alloquitur, & Divino e-
loquio erudit, quem fatentur nunquã
audiviſſe ſine interno bonæ mentis
motu. Pudor ſit, alios monere, quod
ipſe prior non fecerit, ut vel tacitus in
concione ſtans loquatur. Tempus o-
mne ſacris meditationibus, & exercitijs
maximè verò rei Chriſtianæ augendæ
ipſi inſumitur, neque aliam voluptatẽ
quærit, quàm Cœlici cibi. Cùm bene-
diceret mihi, neſcio quid intra me ca-
lidi ſenſi, & animum omnem perfun-
dentis. Sanè efficacior eſt vera Theo-
logia, quam multorum apud carnales
prædicatio. Erubui, cùm in mentem

venit aliquorum ambitio, avaritia, invidia, vinolentia, & alia ſacri ordinis prophana. Credas, illos non credere, quod alijs volunt perſuaſum, ſi tamen perſuadere didicerunt. Mihi cum bonâ eorum veniâ Abialdon placuit, vir fervidi Spiritus, frigidæ carnis; amãs Cœli negligens terræ; Proximus operæ: procul à loquacitate: ebrius Deo, abſtemius voluptatum; vigilans gregi, ſoporatus ſibi; primus meritis, ultimus gloriâ.

31. *De Conſcientia.*

NOn tempero mihi, quin etiã hujus conjugem laudem, ut audiatis maritum eſſe. Hæc Senidis nomine, lectiſſiã femina, pietatis & temperantiæ ad minimos uſque ſcrupulos obſervans, nihil prætermittit, cujus virum monere expedit. Vt ſagaciſſima eſt, ita vix fallitur: ut ingenua, non fallit. Vultu ſerena ſemper eſt, mente tranquillâ, ſcilicet optimè nupta: multâ & floridâ prole maritum beavit, è qua etiam Alethea ſunt & Parrheſia. Res ſuas ſolicitè cu-

tè curat, & conjugio ſuo opulenta eſt, alieni nihil appetens: ne quid incuriâ pereat, ſatagit, & mundiciem undique affectat. Loquitur, cum opus eſt: de cætero ſilentium amat: ubi dexteritate opus eſt, & induſtriâ, parem non habet: unde Sanctuarij velamina & aulæa huius manibus texta ſunt. Cùm huius recordor, ſordét mihi terrigenę feminę: nã aut ſuperſtitiosè ſcrupulantur, aut omnino ſoporatæ ſũt, aut importunè objurgant, aut nefanda quæque admittunt, aut vultũ caperãt, aut laſcivè bacchantur, denique nunquam tempeſtivè maritos admonent, nunquam candidè amant, vel frugaliter fovẽt. Quippe ea conſcientiarum Mundanarum levitas eſt, ut poſt vanitatis humanæ tripudia, cùm vitiorum mella inamareſcunt, non opportunâ correctione ad Deum reflectant, ſed canino latratu obtundant, & ad deſperata præcipitia impellant. Benè ſit illi ſacræ matronæ, quæ exemplo ſuo docuit poſſe rebus noſtris ſummam curam adhiberi, tamen lætâ fronte in Deo ſaturari!

32. *De Diacono.*

HAbet Ecclesia Christianæ Urbis etiam Diaconum, Achban nomine, Abialdoni conjunctissimum, cujus munus erudire juventutem, dispensare Sacramenta, jungere matrimonia, consolari ægrotantes: non quòd ad Presbyterum id non pertineat, sed ut minus. non despicit Senior collegam, sed hic illum suspicit; non ille hunc laboribus aggravat vel deprimit, sed hic illum sublevat: non jubet ille, sed hic paret. Qui inter patrem & filium affectus mutuus esse debet, hîc ad unguem exprimitur, quamvis annis non multū differant. Nihil efficaciùs imperat, nihil servit promptiùs, quàm Charitas. Non lubet Diacono quicquam immutare, efferre sese nunquam inanimum inducit; gaudet autem ex patre suo audire, quid Deus jubeat, quid expediat Ecclesiæ. Sermonem ad populum mediâ septimanâ habet, atque semel. Nescio enim, cur illis in concionum raritate cum aliis non conveniat; nisi quòd suspi-

ſuſpicor magis elaboratas velle, quod in tanta frequentia fieri vix poteſt, ac quotidianis tum precibus, tum lectionibus, ſi quæ deeſſe poſſint, largiter adimplere. Habent enim ex Theologicâ ſcholâ, qui præcellentiorum Dei organorum devotas meditationes publicè prælegant, quod præſtare aliorum juvenilibus tentaminibus arbitrantur. Nec diſplicuit mihi, cùm lectionem certam, quàm memoriam dubiam, fideliorem exaudirem. Non ſufficit certè unus homo, qui S. Spiritum audiat, carnem frenet, barbaros cicuret, labores ferat, familiam curet, & victum quærat, quod tamen à 20. annorũ Diaconis Mundus exigit, &, ne quid deſit, quod agant, cum fame conflictari jubétur. Duo certè in hominibus miror, qui adducant juvenes, ut animas eorum curent; qui adducantur, ut animas ſuas juvenibus concredant; permitterem tamen, ſi multi darẽtur Timothei: quos quia rariùs video, imò quia nefanda video, doleo Eccleſiæ ſortẽ, quæ ſub ſocordiâ & temeritate terrena ringitur.

33. *De Judice.*

POstea ex Triumviris alterum salutavi, cui Abieser nomen, Vir ad eam regulam natus, ut nemini faciat, quod sibi factum nolit, quod velit, omnibus procuret. Non genus hunc, nec opes, quæ nullæ hîc sunt, extulit, sed animus tranquillus, & pacis amans. Non inclusus velut ex tripode responsa pronunciat, nec intuitu cives contremefacit, sed velut Sol exoriens omnibus patet, omnia serenat. Ut omnia absolvam, Urbis paterfamiliâs est, gaudetque vocari Christi minister. Hujus est mensuras, pondera, numeros ritè adhibere, & exactam rerum proportionem administrare. Quæ homini cicurando, & Adamo perdomando conveniunt artem suam credit, & ad vitæ æternę æmulum præludium omnia refert. Sic enim sentit optimam Reipub. faciem esse, quæ Cœlo quàm proximè conveniat, & ut religiosissimus est, salutem urbis credit Deum propitium; perniciem, iratum. Itaq; hoc agit, ne peccatis civium, numen.

men offendatur, ut concilietur fidei ornamentis. Hinc invicta urbs est, nisi ipsa priùs vitiis succumbat. Nihil tam minutum à Satana immittitur, cujus incrementa nō metuat, & quā primùm profliget. Certè mundi securitatem nunquam satis admirari posset, qui vitiorum commercia publica fert, nec contagionem timet; abominationes Deo objicit, & de nauseâ ejus dubitat; politicis maximis ludit, & Christianam societatem jactat; satisq; sibi prospectum credit, si non desit, qui magnâ pompâ, & voluptatum maximo satellitio ei imperet. Itaque ut Urbs Christiana justitiæ vigiliis semper augusta & florentissima est, ita terrenæ civitates sub iniquitatis socordiâ in dies emarcescunt.

34. *De Ratione.*

AUdiamus obsecro etiam de hujus conjuge aliquid. Nunquam vidi feminam minùs credulam, nunquam audivi sermones magis profun-

dos & circumspectos. Si quid verò credit, & pronuntiat, certissima reperiuntur. Hinc sine causa nihil agit, causâ tamen marito suo conveniente. Oculis propè aquilinis est, qui solem ferre possunt, & longissimè prospiciunt. Nō fert vanos rumores, aut vulgi stuporem; non fert virtutum obscuritatem, vitiorum famam; non fert libertatis vincula, servitij dissolutionem; nō fert omnem præcipitantiam. Haud pudet maritum cum ea de rebus arduis colloqui; auditque eam libenter; sed arbitrium sibi servat. Si in cœlum curiosior sit, cohercet feminam, & cœli admonet, jubetque in girgillis ingeniosam esse. Ita sub imperio pacatè vivunt, ac jucundè, documento iis aptissimo, qui aut omnia, aut nihil cum mulieribus communicant. Qui Stagiream habet, nihil vel Deo credit, nisi femina approbet: nihil non verissimum jurat, quod ipsa nugatur; qui Atheniensem, nunquam interpellātem audit. Quàm absurda in Republica committuūtur, quia nec scitur, nec fertur *quare.* Credit

Mun-

Mundus incredulis, ſequitur cæcos, exhorreſcit debiles, alit otioſos; & quid non inconcinnum admittit? Non ergò ſuccenſeat, ſi quis eũ rideat; imò amet illos dicaculos, qui ab ipſo cur hoc vel illud agat, patiatúrve, etiam importunè quæſitant. Nunquam pœnitebit, è tenebris in lucem, è ſervitute ad libertatem ſtimulatum eſſe.

35. De Modo.

HUic alteri Triumviro adeſt Achitob, publicus urbis œconomus, cujus hæc cura eſt, ut, qui publici ſunt reditus, & promtuariorũ copia, in ſingulos ita diſtribuatur, ne quid æquo minus cuiquam obtingat. Cujus longè major, quàm opinari poſſemus, eſt facilitas. Nam cùm nemo in victu prærogativam affectet, aut fercula plura, quàm anni ratio & urbis conſuetudo fert, ſibi depoſcat, ſed æqualitatem ad unum omnes ſervent, expedita eſt pro numero & annonâ diribitio, quæ ut purè commodeque coquatur, muliebris ſit muneris, atque diligentiæ,

quarum etiam est pro ægrotis eos petere & parare cibos, qui optimè conveniant. Huic calculandi maxima est dexteritas, qua cives cum annona ita adæquat, ut nunquam esuriant, nunquam in Spiritus servitium saginent: Optato verè instituto, illisque opponendo, quorũ alij fame premuntur, alij vix integro penore saturantur, & benedictionem divinam non saturitate, sed superfluo ac vomitu metiuntur. Indigni vitâ qui etiam in mensa, & ipso omaso principatum appetunt, nihilq; cœlestes epulas morantur; sed Terræ alimentis distenti, dum macilenti Dei servi in Cœlos subvolant, aqualiculi pondere ad Tartara demerguntur. Paucis natura acquiescit: Unius hominis ingluviei nec terra, nec Mare, nec aër sufficit, donec in igne tandem sine fine & modo crucietur.

36. *De Erudito.*

TErtius Triumvirorum Abida, Scientiarum humanarum habet regimen,

gimen. Hunc, præter opinionem, reperi ſine ſupercilio & ſitu. Omnia humana erant in Viro, nihil moroſum. Credebatur vix aliquid neſcire; & tamen ſummâ modeſtiâ omnium ignorantiam profitebatur. Non fuit opus magis, quàm apud Collegas, titulorum phaleris. Profeciſſe ajebat, qui S. Spiritus diſcipulus audiret. Cùm eruditionis omnem complexum inquirerē, nominabat CHRISTUM, & hunc crucifixum; in eum omnia collimare. Videbatur autem ſubinde terram deſpicere, & hinc ſuſpicere Cœlum; inde ſuſpicere terram, & deſpicere cœlum. Terrā enim perſcrutationē Cœli æſtimationem adferre probabat; Cœli pretium repertum, Terræ contemptum. Simul autem omnem eam literaturam improbabat, quæ non redderet Chriſto propinquiores; ſi removeret etiam, execrabatur. Omne punctum in Eccleſiam conferebat, quæ tot mille annis in Mundi Oceano fluctuaſſet: huic deberi omnes linguas, omnem hiſtoriam, omnem ratiocinationem, omnes Naturæ

turæ

turæ characteres, omne Cœli artificiũ tandẽ expectari beatæ æternitatis donarium. Solos Christianos ſcire, ſed ex Deo; reliquos nugari, quia ex ſeſe. Hæc me attonitum reddidêre, cùm elevari audirem, quæ apud alios ſupra laudem ſunt. Convictus tamen ſum, ubi in mentem venit, cur in hunc Mundum nati ſimus, nempe ut Christo frueremur inevitabili noſtra neceſſitate, uſu ineffabili. Sin interire lubet, heu infelicem illam literaturam, quæ ad pauciſſimos dies fumo pavit! Exorere ô ſacra ſcientia, quæ Chriſtum nobis explicas, ut hìc diſcamus non dediſcenda, ſed in omnia ſecula adaugenda, & duratura.

37. *De Veritate.*

DEbeo id optimæ Matronæ, hujus conjugi, ut, qualis ſit, obiter explicem, cùm me benignè habuerit. Nihil in hac fucatum eſt, omnia ſimpliciſſima & aperta. Quicquid videt vel Divinitati, vel humanitati adverſum, non approbat; ſed cum candore & ſale car-

carpit: hypocrisi & sophisticâ nihil habet æquè contrarium, res omnes in imo & fundo aspicit, & quales reperit, Marito detegit. Non æstimat carnis loquacitatem; sed Spiritus silentio gaudet; si qua contentio inter mulierculas oritur, nulla conciliationi aptior. Sermo brevis est & Christum redolens, ut qui seipsum probat, & adversantes sine motu convincit. Pudorem inviolatum servavit, cum aliquoties ob vultus venustatem à Philosophis deperiretur. Beatum utique conjugium, & mundanis immane quantum præferendum, quæ ijs contingunt qui opinione, adulatione & mendacio defloratis junguntur! Cùm ab ijs decipiantur, placet ijs dolus & malunt fabulas monstrosas audire, quàm historias pectori suo consonas. Vah spontaneam cæcitatem, voluntariam insaniam! inter cadavera immortalitatem somniant, inter opaca clarum jubar, inter scelera vitam regulatam, inter compedes alas, & quid nõ? ut stultorum numerus nunquam major & intolerabilior sit, quàm qui sapi-

entiam profitentur. Mihi laudatiſſima illa femina hoc beneficij præſtitit, ut nævorum quàm plurimorum, ſed minus antè cognitorum admonuerit.

38. De Lingua.

QUem ſuprà nominavi Cancellarium, in propinquo fuit, & interpres Chriſtiani appellari voluit. Magnũ hujus momentum, unde in malâ Republicâ peſſimum, in bonâ optimum crediderim. Illudunt nobis, qui hunc credunt, aliter audire, aliter loqui: ego ingenuum reperi, fortaſſe etiam incautum. Habet, cur ſaturitatem vitet; tẽperantiam equidem conjugem optimo conſilio duxit, quæ cùm ſacri ſilentij obſervantiſſima ſit, omnem ſermonem feliciſſimâ mixtione attemperat. Cùm de DEO dicendum eſt, tremit; cùm de Chriſto, exultat; Cùm de S. Spiritu, fervet; cùm de homine, dolet; cùm de Naturâ, circumſpicit; cùm de Satanâ tædet; cùm de Mundo, pudet; cùm de Morte, arridet; cùm de Cœlo, ſuſpicit.

Nun-

Nunquam minùs agere videtur, quàm cùm quotidiana loquitur; usque adeò in minutijs nos versari autumat. Tempus non ad minuta prima, sed sexta & septima pendit, ut jam nihil admittantur clepsydræ. Non monetarum ullibi ea est cura, quæ hujus Verborum, ne quod otiosum, ne dum vitiosum, excidat. Ita Deus undique resonat, Jesus colloquitur, Spiritus spirat, homo erigitur, Naturæ imperatur, Satan frendet, Mundus ridet, mors mitescit, Cœlum panditur. Admirabile utique Dei organum, quod humanitatis jura & prærogativam tuetur, & æterni Verbi æmulum est. Nam quod Christus universitati, id hic intrepres societati Christianæ est, ut abdita omnia pandat, & secretos recessus exprimat. Si faveat Deus, laudat; si peccata examinet, confitetur; si irascatur, deprecatur; si cruce exerceat, admittit; si Satanæ opponat, disputat; si carne premat, suspirat; si victum subtrahat, monet; quid singulis opus est? omnia, quæ creator jubet, creaturamque decent, pro modulo suo

atten-

attentat, & paratiſſimo obſequio expedit: dum carnales interim ardentes in ore faces circum ferunt, quibus Deum, homines, mundum & ſemetipſos accendi, ut inextinguibili tãdem flammâ conflagrent.

39. *De Bibliotheca.*

CUm itaque ſalutatis principibus arcis conclavia mihi monſtranda eſſent, 12. occurrerunt aſſervandis reipub. rebus attributa, omnia fornicata, latitudinis 33. p. longit. 33. altitudinis non niſi 12. In primo ingentis molis bibliotheca cuſtodiebatur, infinitorum ingeniorum fætura, in claſſes, & materias diſtributæ. Quicquid interiiſſe nobis creditur, id propemodum omne aderat, maximo meo ſtupore. Nulla terrarum lingua eſt, quæ non aliquid ſui huc contulerit, nullum ingenium non fuit hîc tributarium: Uſum tamen ejus non maximi facere Cives mihi viſi ſunt, & paucioribus libris, ſed nervoſis acquieſcere. Sacrarum autem litera-

literarum, ſive Divini Voluminis ſumma apud eos autoritas eſt, & precium, quod unum Divino munere hominibus conceſſum, & inexhauſti myſterij agnoſcunt; reliqua ferè omnia pro nugamentis habent. Sunt tamen plurimæ lectionis, hoc medicamine præmuniti, quod nihil humanæ loquacitatis admirantur. Libros & ipſi ſcribunt, nullâ famæ fame; ſed ſi qua parte poſſunt rem Chriſtianam propagare, irridere mundum, increpare Satana. Hoc omniũ votum eſt, ſcire, quantum neſciamus, & exinde ad veram ſcientiam aſpirare, dedignari vanam ingenij humani jactantiam. Sed etiam plurima ſunt, quæ in hac Vita neſcire expedit, unde multis ſancta ſimplicitas ꝓ bibliotheca eſt. Alij ex Univerſitatis hujus volumine ſatis ajunt habere, quod legant. Plurimi intra ſe plus reperire, & artium omnium ſontes faciliùs veſtigare confirmant, quàm ex librorum integris ſtruibus. Ita quæ apud Mundum modò non divina ſunt, illis vileſcunt, quæ in ludibrium humani cerebri coacervant,

vant,

vant, ut inanitatis apud suos convincāt. Valeant ergò libri, si illos sequimur; vivat liber Vitæ Christus, ex quo faciliùs, certiùs & tutiùs omnia hauriemus.

40. De Armamentario.

DE Armamentario, quod ex altera parte est, adhuc rigidiorem habēt sententiam. Nam cùm Mundus tormētis, balistis, & machinis alijs, armisq́ue bellicis maximè glorietur, hi omne genus feraliū & lethalium instrumentorum incredibili copiâ collectum, cum horrore intuentur ipsi, & spectantibus non sine mortalis diritatis exprobratione monstrant: tantum scilicet morti quærendæ & inferendæ excogitari, cū ipsa nimis in propinquo sit, & in sinu latitet: tantum audere hominem, ut proximo fratri immittat, ad quod ipse contremiscit: tantum periculi negligi ob unius alteriusve nummi dubiam ac ut plurimùm infidelem spem: tantum denique feritatis & violentiæ ad res nihili impetrandas exhiberi: cum à Satana,

Satana, Mundo, & nobis metipsis majus & perniciosius periculum impendeat. Sed tamen arma iniquiori vi repellendæ inviti ferunt, & singulis civibus sua privata distribuunt, quæ in ædibus ad inopinatum casum asservant. Hoc interim seriò inculcant, ut Spiritualis armaturæ memores, nunquam virtutibus inermia & nudata corpora Satanæ exponant, nunquam per crapulam & servitium ventris vigiliarum obliviscantur, sed ad stationes suas alacres & fortes, & insidiantem hostem eludant, & impugnantem Spiritu DEI roborati repellant.

41. *De Fastis.*

BIbliothecæ contiguum est conclave, servandis fastis, legibus & actis civitatis publicis assignatum. Hic multorum lustrorum annales videre licet, indéque majorum dicta, factaque intueri, & cum præsentibus rebus vel gestis, vel gerendis conferre. Hic si quid probè & fortiter actum, in exem-

exemplum & ſtimulum proſtat: ſin ſecus, habent, quod emendent, & velut ſibi exprobrent. Nemini licet Patriæ hiſtoriæ ignarum eſſe, ſed ea omnem ætatem circumſonat, ut quovis tempore ſe vixiſſe arbitrentur. Qui meritis in patriam excelluerunt, magnæ famæ ſunt, nec minoris, qui pietate in Deum, Prudentiâ in cives, fortitudine in hoſtes, ingenio in artes eluxerunt. Id quia alij negligunt, culpâ non carēt. Quotusquisque enim ſuperioris ævi motus, conſilia, rationesque novit, aut parentum vitam apertè & candidè deſcriptam audit? interim ſemideos fuiſſe omnes ſomniant, & ſi quis peccaſſe aliquâ re dicat, non id fertur: Mundi verò res nemo, niſi Adulatio, deſcribit, in poſteritatem maximè injuria. Amat fucum ipſe, & imponere liberis ſuis gaudet: cùm ſemper ſe mutuo ſui accuſent, cùm revera turpiter vivant, vitæ tamen eorum à Gnathonibus depictæ meræ virtutum ideæ ſunt. Hinc eſt, quod multi majorum famam indubium vocant, cùm vident ex ſcriptorū

lubri-

lubricitate eam constare. Una Thuani ingenuitas publicum applausum meruit; sed quam laudare licet, vix imitari. Si quis idem apud suos tentaret, vapularet. Usque adeò turpes sunt mortales, ut, cùm nihil Dei oculos revereantur, tamen suas imagines ad vivum delineatas intueri ipsi, aut posteritati exponere non sustineant.

42. *De Typographia.*

PRoximè huic adjacet Typographia, seculi nostri commodo pariter & incommodo adinventa: hîc certè innoxia est: Nam præter sacros codices, & qui juventutem erudiant, civiũque devotionem juvent, libelli rari alij imprimuntur. Sunt enim singulis domestica Biblica vernacula, sunt Cõfessionis capita, precum & hymnorum libri, & quæ alia ad pietatem faciunt. Quæ postea Scholæ conveniunt Erotemata, magno numero excuduntur, ut pueritiæ Christianæ serviant. Non licet hîc spargere, quod de DEO dubi-

tet, mores corrumpat, ingenio impo-nat. Quicquid alibi præla excuſentur, admodum ea peccant; nam ut curioſitati alienæ, ambitioni propriæ & operariorum lucro ſatisfiat, nulla de Deo, de offenſione proximi ſolicitudo eſt. Quàm vaſta vanitatis volumina, quæ mendaciorum & ſophiſmatum moles binis anni exonerationibus accumulantur, ut mireris eſſe homines, qui vel titulos perlegant? Hæc nempe eruditi ſeculi, quod jactatur, ſeges eſt, ut periti juxtà & imperiti publicè, & tantâ chartarum multiplicitate nugentur, & niſi quis nomen ſuum Catalogo nundinali inferat, actum de re literariâ & Chriſtianâ arbitretur. Nihil tam impudenter collectum, inſulsè excogitatum, impolitè deſcriptum, inutiliter prolatum eſſe poteſt, quod non bibliopolia occupet.

43. De Aerario.

ARmamentario contiguum eſt Ærarium, cujus apud cives nul-

lus omnino uſus, ad exteros non contemnendus eſt. Nemo credit, quanta auri argentíve ſignati ſumma hic contineatur, qua & tributum Cæſari exolvunt, & militem, ſi opus ſit, exterum alunt, & cum advenis negociantur, & peregrinos donant, & legationes ſuſtinent. Quicquid ære venale eſt, minimo emtum credunt; quod ſanguine, maximo. Monetæ inſcriptiones ſunt, una: SI DEUS PRO NOBIS, QUIS CONTRA NOS? altera: VERBUM DOMINI MANET IN ÆTERNUM. Pictura illâ facie Aquilam habet cum transversâ cruce, hac urbem libro impoſitam. Ita qui orbem univerſum affligit, nummus contemptus hic jacet, & extra uſum nullius æſtimationis: neque magnâ cuſtodiâ opus habet, cùm prodeſſe in Republica privato poſſit nemini. Ita ſine noxa hominibus ſervit, qui apud alios ſupra omnes dracones & baſiliſcos peſtilens & indomitus eſt. Huic debentur publicæ ſtrages, venditum Cœlum, obſtricta anima, manci-

patum corpus, emptus infernus. Quicquid peccatur, pecuniæ imputatur; non iniquè quidem, si se priùs accusent homines rei vilissimæ subjecti. O venale genus humanum, quod libertatem Christianam Antichristo, libertatem naturalem tyrannidi, Libertatem humanam sophisticæ vendidit, & paucissimis obulis superstitioni, servituti & ignorantiæ miserabilem operam addixit.

44. *De Laboratorio.*

Post ærarium, Laboratorium est, chymicæ sagacitati sacrum, ingeniosissimis furnis & rerum componendarum resolvendarumque instrumentis, instructissimum. Nemo hîc sibi metuat ab impostorum levitate, mẽdaciis & mendicitate, sed exactissimam Naturæ obstetricem animo concipiat. Hîc metallorum, mineralium, vegetabilium, animalium etiam vires examinantur, purgantur, adaugentur, combinantur, in humani generis usum & sanitatis

nitatis commodum. Hîc Cœlum Terræ maritatur, & Divina myſteria etiam terræ impreſſa reperiuntur, hîc ignem regere, aërem adhibere, aquam æſtimare, terram experiri addiſcitur. Hîc naturæ ſimia habet, quod ludat, dum principia æmulatur, & per veſtigia magnæ machinæ, minutam aliquam, ac elegantiſſimam efformat. Quicquid antiquitatis induſtria è naturæ puteo effoſſum, extractumque eſt, hîc examinatur, ut ſciamus, ſi quid rectè illa & fideliter nobis patefecit. Humanus ædepol & generoſus auſus, cui meritò quicunque humani favent. Alij verò nimis multorum nequitiâ, vel ſanè infelicitate irritati ineptâ ſuperbiâ omnem naturæ perſcrutationem, & rationis humanæ indaginem abiiciunt, ſatis ſibi ſapidi, ſi uno aut altero cavillo ingenioſiſſimam artem petãt, nec animadvertunt, quàm infinita turpiter credant & admittant, tantùm quia prædicta, & annotata ipſis ſunt, quàm ſupinè præſentiſſima Naturæ beneficia & medicamina calcent, & ridiculis tamen ſe-

plasiariorum & agyrtarum fabellis pareant. Peccavi, opinor, in multorum supercilium, multorúmve præjudiciũ; sed veniam dabunt, si audiant, non exercuisse hanc artem, sed inspexisse, & cujus sum facilitatis, benigniùs & commodiùs esse interpretatum.

45. *De Pharmaceutica.*

JAm ultra portam sequitur pharmacopolium, quo orbis terrarum vix habet aliud exactius. Quia enim in physicam maximè propendent cives, hæc illis Apotheca velut naturæ totius compendium est. Quicquid elementa conferunt, quicquid ars expolit, quicquid creaturæ omnes suppeditant, huic infertur, non tantum ob sanitatis curam, sed etiam in mentis instructioné. Quis enim rerum humanarum distributionem faciliùs capiat, quàm ubi classes intuetur summo artificio distinctas, summâ varietate aspectabiles. Est hoc vel invitâ scholâ valdè liberale, & à literatura inseparabile. Nam quæ scien-

ſcientiæ humanæ anguſtia eſt, ſi inter ſaluberrima creata peregrina obambulet, ſi neſciat, quid ſibi hoc vel illud in hominis commodum velit, interea inſuavi abſtractorum & noëmatum crepitaculo oberret nec minus jactitet rerum ornatiſſimarum ſcientiam? Hoc agat potius, ut ſi quid illâ Theoriâ profecit, praxin hominibus probet, & poſt rerum nomenclaturam, res etiam ipſas agnoſcat. Itáne egena erit, ut poſt artium præcepta nihil artificioſi audeat, ac in ipſa Eruditionis profeſſione, ineruditos conſulat? ſufficit a. vita noſtra, ſi eâ frugaliter impendatur, ut res optimæ loco peſſimarum lõgè facilius impetrentur. Quibus atteruntur ineptiis homines plus ineſt perplexitatis & laboris, quàm quæ eos attollere, & ad terræ noſtræ contemplationem admittere poſſent: ita rotantur, & rotant alios perpetuâ vertigine, infamiâ indelebili.

46. *De Anatomia.*

HAbent etiam Anatomiæ, ſive ſectioni animalium attributum locum, quod nihil tam prope ſit miraculo, quàm corporum animatorum, ac inprimis hominis, quem Mundi minutum exemplar, & epitomen ajunt, fabrica. Id cujus uſus ſit ad deprehendendos membrorum ſitus, & adjuvandum naturæ colluctamen, nemo inficias ibit, niſi qui cum barbaris ſeipſum ignorare cupit. Sunt tamen, atque è literatorum numero, qui neſciunt, ubi vivant, ubi ſentiant, ubi ſpirent, ubi coquant, ubi excernant, niſi quod credũt intra cuticulam id fieri. His dextrum à ſiniſtro, imum à ſummo parum differt. Illi ex animaliũ membris animæ operationes & organa varia juventuti cõmonſtrant, oſſiumq; mirabilem compagem oſtendunt, unde ſceleta illis non pauca ſunt, ac debitæ varietatis. Interdum etiam humani corporis anatomen exhibent, ſed rariùs: quod à noſtræ miſeriæ intuitu mens mollior abhor-

horreat. Ingemiſcamus hoc noſtrum habitaculum tam ſtudiosè cultum, tot periculis ereptum, ac haud rarò animæ detrimento delicatiùs habitum, in eum fætorem & horrorem deſinere. Sed ut naſcendi origo erubeſcenda, ita denaſcendi violẽtia meritò pudorem ſuum habet: Interim vix numerum morborum noſtrorum invenimus. Imo unius membri afflictiones omnes rarò computamus. Adoremus itaque Chriſtum noſtrum, qui ſub eadem carnis noſtræ compage id nobis impetravit, ut purulenta corpora noſtra in pellucida & ſimpliciſſima transmutata, repetere olim valeamus. Cujus unius conſideratione facilè moleſtam carnis ſarcinam feremus, & membra noſtra omnia, quoquo placuerit, Deo parata & agilia trademus, adhibenti impendemus, repoſcenti reddemus liberaliter.

47. *De Theatrophyſico.*

POſtea phyſicum Theatrum ſequitur, ſuprà quàm dici poteſt elegan-

tiſſimũ. nam Naturalis hiſtoria omnis ad parietes ſummo artificio depicta hic viſitur, Cœli apparentiæ, terræ per diverſa climata vultus, hominum differentiæ, animalium imagines, creſcentium formæ, lapidum gemmarumq́ue ſpecies non hic extant tantùm, & nominantur, ſed etiam docent, & vires qualitatesq́ue ſuas aperiunt. Videas hic ſympathiam & antipathiam: videas hic venena & antidota; videas hic homini per ſingula membra proficua vel adverſa. Cum enim hic dixero, nihil eſt, niſi coram intuearis: nam ſi vel thecas illas tantùm, quibus Naturæ rariora, monſtroſa, inſolitaque continentur, excutere velim, finis non foret. Nónne verò hic expedita eſt rerum terrenarũ cognitio, ſi accuratus commonſtrator accedat, & memoriæ qualecunque ſubſidium. Nam per oculos omnino faciliùs intrat diſciplina, quàm per aures, & ſub elegantia jucundiùs, quàm inter ſordes. Falluntur, qui putant, nihil doceri poſſe, niſi in cavernis, & tetrico vultu. Liberale ingenium nunquam ala-

alacrius eſt, quàm cùm doctores ſuos habet familiares. Quid verò ſubeſſe dicemus, quòd multos phyſicam profeſſos videmus ad obviam quamcunque herbulam hæſitare? niſi ut ſuſpicemur, nunquam ad hoc jucũdum naturæ ſpectaculum eſſe admiſſos, qui, ſi hos cives audiant, imò & pueros per ludicrũ certamen millenas aliquot herbas diſcernere, nominare, & ad characteriſticas notas ſive ſignaturas examinare, rebus adhibere morbidis, erubeſcent fortaſſe, vel quod conſultius, nunquam hoc auditorium deſererent, quàm ampliore rerum naturalium peritiâ inſtructi egrederentur.

48. De Pictoria.

Ex adverſa pharmacopolij parte, Pictoriæ artis officina ampliſſima eſt, qua hæc Reſpublica maximè delectatur. Nam præterquam quod urbs univerſa picturis mundi revolutiones referentibus ornata eſt, maximè tamen in juventutis inſtitutionem, & rerum

discendarum apprehensionem adhibetur. Unde conclavia singula convenientes suas picturas habent, quæ rerum ad ea pertinentium admoneant. Præterea virorum illustrium, cum masculis suis aut ingeniosis gestis imagines & statuæ undique prostant, haud mediocri juventutis ad virtutem capessendam incitamento. Cæterum pudorem undique servare seriò jubetur, documento, opinor, ex Mundi temeritate, an impuritate sumto, qui innocentes oculos picturis lascivis corrumpit. Ejus partes sunt vel sociæ Architectura, Optica, muniendi & castrametandi rationes, ac machinarum etiam & Staticæ delineationes. Quicquid spiritalia habent ludicri, aut si quid aliud persimilis literariæ elegantiæ est, id omne in hoc loco est conspicuum, & in rem studiosorum paratum. Et hoc temporis, quod illi in hanc eruditam festivitatem insumunt, alij plerunque aleis, latrunculis, aut ineptioribus lusibus aliis deperdũt: cujus hic est egregius usus, ut ad res inspiciendas, & aliis exprimendas nihil omni-

omnino ſapiant, ſed inutili admiratione ſtupeant. Quantò feliciùs illi penicillo exercentur, ut quocunque intromiſſi oculos adferant velut inſidioſos, manus imitationi aptas, &, quod rei caput eſt, judicium jam antè rebus par, atque ſubactum, non ſterile & demiſſum. Simul etiam pulchritudo figurarum ita illis allubeſcit, ut unà virtutis ipſius internam formoſitatem, vitæque Chriſtianæ elegantiam toto animo amplectantur.

49. De Inſtrumentis Mathematicis.

Officinæ annexa eſt, Inſtrumentorum Mathematicorum cavea, humanæ ſubtilitatis & niſus contra vincula noſtra teſtis. Nam cùm cœlum tanto intervallo à nobis abſit, nec alæ priſtinæ perfectionis ſuperſint, nolumus tamé inſciis nobis aliquid ibi moveri. Unde aſtrorum itinera variis machinis excipimus & annotamus, ut mirum ſit, potuiſſe hominem tantum &

patientiæ, & pertinaciæ habere, ut ad qualescunque hypotheses penetrarit. Non recensebo hic instrnmenta, quoniam ex generosissimi Tychonis Brahei descriptione ferè omnia liquent: accessere pauca alia, & in iis telescopiũ nuperum inventum elegantissimum. Quæ Geometriæ etiam serviunt, hic sunt, atque vulgarium instrumentorum magnus numerus, qui tentaminibus juventutis subveniat. Quid autem hæc recito, quasi nesciam, quàm sordeant vulgo ingeniosa organa, qui id affectat, ut instrumentum Mathematicum adhibere nullum possit: quo vel unico sese prodiit quàm mediam literaturæ partem abijciant, & ad res humanas productus se reddat inutilem. Donec itaque cum Mathesi in gratiam redeant, qui sine Mathesi eruditionem profitentur, non credam, neq; fatebor literatos, sed semidoctos inclamabo, cujus testimonium vel ipsi contra se dederint, cum in forum humanarum scientiarum se produci patientur. Ubi cum liberalium artium instrumenta, &

ratio-

rationis compendia agnoverint, dextrèque rebus adhibuerint, honorandos eos: ſin velut in aliena terra ignoti, nihil rebus mortalium ſubſidij, nihil conſilij, nihil dijudicationis aut tractationis attulerint, deſpiciendos, & ad opiliones, bubulcos, & ſubulcos relegandos arbitrabimur.

50. De Theatro Mathematico.

TAndem ut me hinc expediam, etiam propinquum Matheſeos Theatrum mihi viſum eſt, ut phyſicum terreſtribus, ita hoc cœleſtibus imaginibus conſpicuum. Hic primum mobile, ut & ſecundi motus expreſſi per artem, & repræſentati proſtabant: hic cœli ſtellati imago, & totius ſuperioris exercitus lucidiſſimi exemplar exhibebatur. Sive convexum ſive concavum velis, vel in planum diductum utrumque hemiſphærium, Sive ſiderum figuras particulariores & exactiores, ſive etiam cœlorum harmoniam, & admirabiles inter ſe proportiones,

ſive terrarum geográphicas mappas, ſive machinarum & fabricarum varias delineationes, & minuta exemplaria, ſive geometriæ ſchemata, ſive artium mechanicarum inſtrumenta depicta, nominata & explicata, nihil omnino deſiderabatur. Videre licebat accuratas paſſionum obſervationes, &, quod recentius eſt, macularum in Luminibus notationes, omnia diligentiâ incredibili, ſagacitate ultra humana exhibita. Hic paſci poterant oculi, ſed literati: hic Memorandi fiebat compendium. Certè cùm eſſem hæc omnia intuitus, cepi paulatim minùs admirari admirandam eorum eruditionem, quæ tot adjumentis promoveretur. At vulgò cùm omnia prodigantur, nulla, aut infra famam, juventutis ſubſidia foventur, ſed conflictari ea cum rerum difficultate cogitur: è quibus ſi quis fortè eluctatur, parùm ſolicitus eſt, quî alios extrahat; Imò, ſi quod lucrum fortè inde obtingat, novis aggeribus, novis lapidibus obſtruit emergendi meatus. Ita ſumptus jactantur ſine uſu, artes ſine in-

ne institutione, literæ sine libris, humanitas sine benevolentia, & omnino bonæ mentis palæstra sine laudabilibus exercitiis.

51. *De Auditoriis.*

CUm inde ad superiora essem deductus, vidi scholam supra fidem spatiosissimam, & speciosissimam, in octo auditoria divisam, ubi juventus, pretiosissimum Reipub. depositum Deo, naturæ, rationi & saluti publicæ inflectitur & reflectitur. Nam si singulis injunctum est, ut liberos ad frugẽ educent, quid ni in commune id agant, ut optima aliqua educendi simul ac instituendi ratio ineatur? Cui negotio maximi momenti hunc elegantissimũ locum attribuerunt, ut amorẽ curamq; suam in optimæ spei propaginem testarentur, atque futuram felicitatem quasi promererentur: Non Mundi ædepol infami exemplo, qui cùm maximè diligere liberos suos videtur, obscuro alicui & insalubri frequenter et-

iam

iam impurissimo ergastulo includit, ubi fœtore inficiantur, & carceres ferre assuefiant. Hic patula, lucida, læta omnia, ut vel picturarum intuitu pueritiam alliciant, juventutem efforment, adolescẽtiam moneant. Hic nec æstate torrẽtur, nec hyeme algẽt, nec strepitu turbãtur, nec solitudine horrent. Quod Aulæ luxui & otio tribuitur, id honestæ recreationi & occupationibus hic datum est, nunquam felicioribus impensis atque magis lucrosis. nam sicut terra benè culta cum fœnore reddit, quod accepit, ita juventus succo Reipublicæ imbuta, & ad lætam segetem subacta omnia largiter refundit. Hoc tamen felicitatis fastigiuã est, posse uno eodemque labore Reipub. incolumitatem, & futuræ vitæ accommodationem propagari, ut quos hic gignimus liberos, non tam terræ, quàm cœlo genuisse, cum jubilo experiamur.

52. *De Præceptoribus.*

PRæceptores nõ è fæce hominum sunt, & ad alia inutiles, sed civium sele-

selectiſſimi, quorum in Repub. conſpicuus uſus, quibus etiam ad ſupremũ regimen frequentiſſimus aditus. nempe juventutem nemo bene curat, niſi qui idem Rempublicam curare poteſt, & qui ſe juventuti probat, jam Reipub. approbavit. Ii ſunt ætate graves, & his quatuor virtutibus, Authoritate, Integritate, induſtriâ, & liberalitate notabiles. Niſi enim apud diſcipulos & & auditores valeant, & publicâ æſtimatione ſint honorati, niſi pietate in Deum, probitate in proximum, fortitudine & temperantiâ apud ſeſe aliis præeant, & virtutem præmonſtrent; niſi inſtitutioni & educationi dexteritatem, ſagacitatem, ſummumque judicium, & ingeniorum diſcrimen adhibeant, niſi ſuos ut libera corpora ſuavitate, affabilitate, & liberali tractatione, quàm minis, verberibus & auſteritatis variâ ſpecie extimulare malint, non videntur his digni, qui minutam Rempublicam, ſed majoris ſucceſſoré, efforment, quibúsve futuræ ſalutis ſummam concredant. Quod quia feliciter eis cedit,

ut

ut æquabilem, & consimilem semper Reipub. faciem retineant, monere alios non immeritò possent, ne juventutis generosissimos surculos & spiritus hominibus vilissimis, vitiosissimis, insulsissimis, & durissimis tantùm ob id leviter obiiciant, quoniam minimo conducuntur, donec tales iis filios relinquant, qui paterna postea bona non modiis, sed integris horreis eijciant, fortè & deteriores quondam post se alios filios relinquant.

53. *De Discipulis.*

DIscipuli, qui & quales sint, lubet recitare. Omnes in universum civium liberi utriusque sexus disciplinæ admoventur. Cùm sextum annum absolverunt, parentes eos tradunt, non sine precibus & pio voto: inde in tres classes dividuntur, impuberes, puberes, & maturos. hîc cibum capiunt omnes, hîc somnum, hîc animi & corporis cultum. Quò numerosior proles, eò beatior: nec enim deesse quicquam potest

teſt: quo uno quàm liberè vivant cives, reputare eſt. Nemo parentum certiùs & tutiùs ſuos curat, quàm hîc curantur, honeſtiſſimis quibusq; tam maribus, quàm feminis, præfectis. Poſſunt autẽ liberos inviſere, aut inviſi ab iis, quoties vacat. Et quoniam hoc publicum bonũ eſt, omnium ſolicitudine quàm fieri poteſt feliciſſimè adminiſtratur. Ut ſapidus ſit cibus & ſalubris, & lectuli mundi, ut cubilia purgata, ut veſtes & totius corporis habitus purus, id curioſè exigitur. Aquâ frequenter abluũtur, linteis deterguntur. Pectinantur etiam, ne quid ſordium ſubrepat. Si qui morbi cutim vel corpus infeſtent, tempeſtivè curantur, & ne quos alios inficiãt, ſeparantur. Hęc illi tã diligenter, quàm Mundus ſua, ut omnia, negligẽtiſſimè. Nam quis ſcholaſticorum ſqualor ſit, quæ victus & cubilis ſordes, quæ præfectorum in eos inhumanitas, nõ opus eſt me referre: cùm non tã voce, & execrationibus, quàm corpore ipſo ob id per omnem ætatem languente, qui id pertulerunt, conteſtentur.

54. *De Institutionis forma.*

ILlis primus & summus labor, Deũ colere purâ & devotâ mente; alter, ad optimos & castissimos mores componi; tertius, exercere ingenium, retrogrado Mundi ordine, si qua tamen Dei ratio apud multos habetur. Credunt autem se Deo devotos, tum nativitatis in hunc Mundum lege, tum parentum traditione. Studia inchoant, non absurdâ Depositione, id est, stultitiæ præludio, sed seriis precibus. Inde pergunt, per constitutos gradus incipientium, progredientium & perfectorum, speciosis quidem titulis; sed quos maturi facti facilè dediscunt. Magnum his gradibus calcar inest, cum mens generosa laude evehatur, ignominiâ stimuletur. Sed integritate distributorum opus est, ne dum hi ludunt, juventuti illudant. Est ubi hic alibi peccetur, atque eò evidentiùs, quò non sine lucro & damno fit. Nam nummos accipere, & imperitos Reipublicæ vendere, nescio cujus æquitatis sit. Pœnæ fiunt absti-

nentiâ & labore; ſi res poſcat, verberibus, aut, quod rarò fit, carcere. Studiorum horas habent mares quidam antemeridianas, femellæ pomeridianas, quas Matronæ non minus, quàm viri eruditæ, docent. Neſcio autem, cur hic ſexus nihilo naturâ indocilior, alibi à literatura excludatur. Reliquum temporis mechanicis artibus, & muliebri dexteritati relinquitur, uti cuique ſua occupatio pro ingenij inclinatione eſt aſſignata. Cùm omninò vacat, honeſtiſſima illis vel intra pomæria, vel in campo exercitia ſunt. Hic curſu vel luctâ certare, vel pilâ ludere, vel armis etiam exerceri, aut perdomare equos, ſi ætas ferat, licet. Omnia probabis, ſi modum omnibus & inſpectionem ſedulam adhiberi memineris.

55. De I. Auditorio Grammatico.

NUnc artium auditoria perluſtrabimus, atque trino ob ætatis diſtinctionem ordine. Primum occurrit

Grammatices, ubi si devotioni, precibus, & hymno satisfactum, additæque ad virtutem facientes sacræ, sapientesque aliæ sententiæ, labor pueritiæ in eo situs est, ut nominare res & actiones multiplices, tribus linguis Hebræâ, Græcâ, & Latinâ: postea ad genera revocatas, per comparationes, casus & tempora, debitis numeris & personis, mutare, denique jungere, & accidentibus mensurare possint. Hîc curant, ut, quæ discunt, intelligant; quæ non intelligunt, in vernaculam suam linguam convertant. Quæ enim temeritas est, puero latinè aliquid atq; prolixè præcipere, cùm nesciat, quid velis, quidve facere debeat, eodem labore & usu barbaro aliquo idiomate memoriam fatigaturus? quæ inconsiderantia ex vernaculâ Latinum quid petere, antequam latinum puer quicquam sciat? Curant etiam ne varietate lectionum, aut nimiâ copiâ tenuia & fragilia ingenia obruant: cùm certo certius sit, immaturam aciem facilimè ita hebetari posse, ut per omnem ætatem deliret.

Inepti

Inepti illi, qui ex pueritiæ luxuriâ prægrandes ſpes concipiunt, easdemq́ue juvant, cùm in obtuſum quid plerunq; deſinat. Illi conſolidata ingenia volunt, atq; ea liberali recreatione impetrant: ſic memoria firmatur, judicium elicitur, ingenuitas fovetur, labor paulatim pro viribus aptatur.

56. De Rhetorica.

ADultioribus in eodem auditorio Rhetorica prælegitur, ubi diſcũt ſermonum genera ad artis pręcepta reſolvere, & elegantiæ floſculis exornare. Plurimum hic Naturæ debetur, minus arti: unde qui illam juvare poteſt, optimè conſulit. Sine Naturâ ars jejunum quid eſt, & anxietatis plus, quàm genij habens Unde plerunque boni Rhetorici mali Rhetores: quoniam in vitâ ingenij copiâ volunt eſſe prolixi. Quod ſi ſermo mentis character eſt, facilè liquet, cur minùs interdum linguæ fluat. Sunt tamen, qui imitatione cupiunt emergere, homines plurimùm

insipidi. nam dum se perdunt, nec alios assequuntur, nihil æquè hiulcum, asperum & luxatum dari potest. Hîc utendum est ingenio, & id excolendum, quod Deus peculiare concessit. Nec enim eloquentiæ perfectior magister, quàm qui linguam fecit. Cujus admirabile exemplar sacer Codex, non aures hominum circumsonans, sed cor ipsum penetrans. Nihil hîc opus est hyperbolis, aut gentilium aliâ luxurie. Si verè, si modestè, si cordatè dicas, supra Ciceronem dixisti. Ut paucis rem complectar, quicquid spiritum spirat, concutit: quicquid Mundum redolet, elumbe est. Multum profecit, cui Dei stilus sapit. Nam quod inepti simplicitatem credunt, non nisi sapientia est. Ut primùm se Mundi oratores expedierunt, jam evolavit inanis sonus, & verborum concinna structura, animus hiat. Cùm Divina veritas nos inclamat, cor calet, Spiritus agit, omnia commoventur. Hæc dicenda sunt iis, qui nimis sibi placent, quoties sine Deo, imò cum Dijs, ut ipsi ajunt, loquuntur, quibus

Chri-

Chriſtus usque adeò ſordet, ut quodvis idolum, quemvis Dæmona in ſermone, quàm Chriſtianiſmi ſacroſancta myſteria malint. Interim ſibi omnem elegantiam vindicant, ſatis linguaces certè, ſi Mundus poſcat; ſed quos ad Chriſti tribunal elingues fore, metuendum ſit.

57. *De variis linguis.*

QUI maturæ ætatis ſunt, hîc etiam variis linguis dant operam, non ut ampliùs ſapiant, ſed ut cum pluribus ex orbis terreni incolis, non tam vivis, quàm mortuis conferre poſſint, neque uni alterívè Græculo credere neceſſe habeant. Magna hujus rei eſt facilitas, quam aliqui neſcio queis mentis ambagibus intricant. Niſi enim illi uno anno linguam ſic ſatis ad uſum addiſcant, nihil egiſſe credunt: hi niſi perdant decennium, avari ſibi videntur. Ajunt nomenclaturam rem probè omnem expedire, Grammaticam leviter addendam. Lectione faciliori exor-

diuntur, quã cum aliqua propinquiore, jam notâ, conferunt. Vix credi potest, quàm sit cognationis vocabulorum in linguis compendium Reliqua memoria & creber usus addit. Dolui ego, cùm in mentem rediit, quibus jurgiis adactus olim sim, ut nescirem, quid agerem. Hîc velut per lusum didici, quæ, ut invidiam vitem, referre non ausim. Hoc tamen non reticendum est, didicisse, ut reliquam etiam literaturam, ita linguarum maximè studium minimi facere, non ut abijciamus illa, sed ne supra usum efferamus. Non qui aliis atq; aliis linguis loquitur, magis sapit: sed qui cum Deo. Pietas & integritas si adsit, parum interest, qua linguâ enuncietur; si absint, nihilo meliùs est vel Græcè vel Latinè exorbitare. Nimis creduli sunt, qui Latinæ linguæ id tribuunt, ut supra Germanam sapere putent. Sed parcendum est illi, tum quia variè benefica, tum etiam quia mordax, & omnis vel levissimæ contradictionis est impatiens. Quæ equidem habet, quod exprobret mihi, homini ad eius peri-
tiam

tiam maximè indocili, culturam impatienti, elegantiam inamœno, ſive, quod obijcere ſolet, barbaro.

58. *De 2. Aud. Dialectico.*

ALterum Auditorium Dialecticum vocatur, à nobiliſſimâ arte nuncupatum, ubi pueri, qui aliquantum emerſerunt, diſcunt in illa rerum humanarum varietate methodi inſtrumenta adhibere, & in claſſes ſuas, quicquid obijcitur, referre; inde ratiocinationem formare, ut videant, quid verũ eſſe oporteat, quid poſſit, & ubi fucus opinionis lateat. Habet enim hîc veritas normam ſuam, ubi examinetur, ſed quam minùs politam nonnulli exturgidis, Divinitati ut temerariè, ita infideliter adhibuerunt. Et hæc illa Helena eſt, ob quam Græci tumultuantur, Trojani pereunt. Formoſa utique; ſed quæ nimis importunè ſe ſupra omnia effert, & æquè bene meritas ſorores conculcat. Ridere hic liberet eos, qui dum hoc Organon poſſident, nullâ ſe

re car re arbitrantur, cùm omnibus indigeant; ſed cornua habent, feriunt! Nemo artifex gnomonem tantùm, aut libellam jactat, niſi operis aliquid ſui extet. Hi cùm hominem riſibilem, aut Solem obſcuratum, aut duos trianguli angulos demonſtravêre, velut re benè geſtâ pæana canunt, & in poſterum acquieſcunt. At longè aliter illi, qui cùm variis ſe artibus inſtruant, amant ordinatè & rationabiliter eas diſponere, ac cùm opus eſt, ex ſuâ ſede ſingula depromere. Hoc Dialecticæ beneficium agnoſcunt, non res ei omnes, nedum DEUM ſubiiciunt. Hic ingenia excitant, ut, quid rationis iis ſit concreditum, agnoſcant, atque judicium ſuum de rebus tentent, ne extra ſe omnia quærere, & ratiocinationem inferre habeant neceſſe: habet enim homo intra ſe ingentem dijudicationis theſaurum, ſi eum effodere, quàm ſepelire præceptionum cumulis & pondere malit. Ea tamen rationum omnium ratio eſt, ſi Deum ſubmiſsè audiamus, qui tam abeſt ab omni falſo, fucatoque, quàm

quàm veritati ſemper eſt conjunctiſſimus; Amemus verum in vero: rationem non petamus ab eo, qui ſupra rationem eſt.

59. *De Metaphyſica.*

ALij in hoc loco Metaphyſicam audiunt, ſcientiam, quæ ab omni ſe concretione abſtrahit, & ad prima entia ſubvolat, condignam utique homine, cujus ingenium ad id natum, ut terrenis ſe ſubtrahat. Hic verum, bonum, pulchrum, unum, ordinem, & ſimilia contemplantur, eò feliciùs, quòd Divinam lucem habent additam. Ubi caligarunt philoſophi, licet Divinum Solem conſulere, & ad Deum notum aſcendere, qui gentilibus erat incognitus. Mirum autem ſit, cum homo mente ſua eò evagetur, ut ſeparata à rebus entia conſpiciat, tam turpiter ad corpus ſuum redire, & cum eo per inquinamenta varia volutari: vel qui veram boni, pulchriq; ideã ſpeculetur, falſo, malo & deformi tam facile capi, ſive

decipi. Sed apparet lubricum reperiri, quocunque homo extra se confert sese, & vacillantem deijcere. Itaque in uno vero, bonoque Deo firmissime consistet, qui exutâ carnalitate separatum ei spiritum sistet. Hic audiet inenarrabilia, & universum mundum, qualis est in centro intimo positus, intuebitur cœlo non infecto, non colorato, sed planissimè crystallino. ita primas artium lineas, prima rerum puncta deprehendet, voluptate sua summâ, admiratione aliorum non exiguâ. Hæc vera pulchritudo dum ignota multis est, nauseam iis hujus mundi parit, corpus ipsum fœditate varia ingratum, & molestissimis terræ ponderibus relinquit. Itaque in hac schola Christianopolitani frequentes sunt & seduli, ut sese deserere posse, & à rebus terrenis avocare discant, quò se iterum, ac res longè nobiliores cum fœnore recipiant.

60. *De Theosophia.*

HOc idem Auditorium superiori adhuc cõtemplationi servit. Hæc Theosophia est, nihil humanæ inventionis, indagationísve agnoscens, omnia Deo debens. Ubi natura desinit, hæc incipit, & à superno numine edocta, mysteria sua religiosè servat. Paucorum ea hominum est, nec cuivis etiam devoto ambienda, cùm Dei unius sit vel luce vel cruce benefacere. Momento se pandit Deus, diu adytis suis involvitur, semper optimus, rarò visibilis; Sunt tamen infinita ejus revelata, in quibus deliciari cujusvis verè Christiani est. Imprudentes nos, qui Aristotelem nobis præferimus, homuncionem nobiscum, non Dei admiranda amplectimur, quæ illum pudefaciunt. Dei FIAT, Angelorum servitium, ignis auram, aquæ spissitudinem, aëris depressionem, terræ elevationem, hominis infinitatem, bruti loquelam, solis remoram, orbis terminum non potuit ille credere an noluit, quæ nobis certa

ſunt. Si Deum audimus, longè majora his apud eum expedita ſunt. Quidni verò audiremus eum, cujus unica & minutiſſima actio omniũ fidem apud nos meretur, ac evincit. Si unum miraculum credimus, omnia oportet, quæ ille nobis exhibet. Quî enim inter omnipotentiæ opera diſcernamus? Itaque hæc ſchola humilitatis ac obſequij ſchola eſt, ubi diſcunt juveniles mentes ſuccumbere Verbis Dei, & in occultis ejus ſilentium potiùs devotum, quàm curioſitatem adhibere. Scrupuletur Philoſophia, Theoſophia acquieſcit; opponat illa, hæc gratias agit: hæſitet illa, hæc ſecura ad Chriſti pedes recumbit. Beatum hominem, qui ad primam vocantis Dei vocem aſſurgit! beatiorem, qui ſequitur! beatiſſimum, qui nunquam retroſpicit, ſemper pergit! Sed hoc in pij hominis votis & deſideriis tantum eſt, quibus ſi Deus annuat, bene eſt; ſin carnis fragilitate exercitum & comminutum velit, fiat Voluntas Domini.

61. De

61. *De 3. Auditorio Arithmetico.*

TErtium auditorium ab Arithmetica nomen habet, ſubtilitatis omnis Theſauraria. Qui Unum & Tria eſt, infinitas opes huic concredidit. Si ſpectes humanum uſum, nulla diſciplinarum pars eſt, ubi illa non primarium aliquod ſubſidium conferat: ſi ingenij auſus, in hac una prope cum infinitate homo luctatur, & penitiùs ſe in arcana progreſſionum inſinuat. Lubet dicere, omnia neſcire, qui Arithmeticam neſciat. Unde Chriſtianopolitanis maxima aſſiduitate percolitur, qui in ea quotidie inveniunt, quod admirentur, quod acuat, quod labores minuat. In Algebricis pares non habent, quòd ea omnes hominis nervos provocet, ac ſeparato aliquo modo corporea tractet, & incredibili ſagacitate innodata omnia extricet. Recordantur autem, quanti niſus ſit Satanæ perplexitates reſolvere, cùm humanæ artes tantùm

implicare possint: quantæ calculationis, Mundi ænigmata, quantæ divinationis, carnis gryphos retexere, cũ inter artis præsupposita, & vestigia tantopere laboretur. Si omnino nihil sublimiùs sectentur, tamen non ferendos eos arbitrantur, qui se supputandi cõmoditate, & in rebus multiplici compendio insulsâ socordiâ privant. Qui si audirent esse inter terrenos tales, qui tamen eruditionem jactarent, nescio an ab injuria abstinerent. Sed non liquet illis, his licere artes plerasque nescire, nec minùs tamen togatos incedere. Quod si scire etiam decorum apud eos esse incipiet, & rebus gerendis admovendum, nec ardor ingenij multis, opinor, deerit, nec felicitas destituet. Interim eos pro beneficis habebimus, non qui artibus faveant, sed qui non odio extremo persequantur.

62. *De Geometria.*

SUccedunt hic Geometriæ studiosi, Arithmetices germanæ, & quæ paralle-

rallelôs lineis id exprimit, quod illa numeris. Inde ad humanos usus magis se accommodat, & profundissimas propositiones ac theoremata sua admirabili industriâ rebus applicat. Metitur enim non tantùm quæ in propinquo sunt, quàm supera & ima, nec regularia tantùm, sed & omnes figuras, penetrat eas, transmutat, librat, transfert, allevat, & in humanis laboribus elegantissimè luxuriatur. Si speculari lubet, nihil subtilius est; si praxin adhibere, nihil commodius & expeditius. Si quod ingenium ei concredas, agile reddit, & ad omnia versatile. Hinc Christianopolitani plurimum ei tribuunt, cùm videat nullam esse artem, quæ non reddatur ab ea facilior, homo ad tractandas eas habilior. Et tamen hæc apud insulsos æquè vilescit ac Mathesis reliqua. Cujus pœnam eos hanc luere in propatulo est, ut inter labores suos duriùs exerceantur, vel sanè aliena compendia oculis intueantur oppletis. Quid autem mirum, Geometriam negligi, cùm ambitio, avaritia, gula, libido, ira homi-

num, sed & stupor, ac temeritas mensuram non habeant, nec ferant? Unde illi dum varia dimetiuntur, primum omnium se metiri, ponderareque satagunt, inde Divinam clementiam æstimare. Neq; enim tam juvat scire agellorum nostrorum spatia, quàm corpusculi exilitatem, sepulcri angustiam, terræ totius contemptilem pilam. Ita facilimè cerebri nostri vastitas se contrahit, cordisque tumor subsidet, quod hominem reddit sui negligentem, alieni patientem, Dei æstimantem, mortis & futuri memorem, ut malimus ex nihilo fieri aliquid, quàm irato Deo ex hoc nostro minuto redigi in nihilum.

63. *De Numeris mysticis.*

SEd etiam altiùs ascendunt, quibus anni majores sunt. Habet enim Deus numeros suos & mensuras: quæ contemplari hominem decet. Non certè supremus ille Architectus ingentem hanc machinam fortuitò fecit, sed mensuris, numeris & proportionibus

sapien-

ſapientiſſimè adimplevit, tempusque addidit admirando concentu diſtinctũ: maximè verò in fabricis ſuis & typicis ſtructuris nobis myſteria ſua depoſuit, ut per Clavem Davidicam, longitudinem, latitudinem & profunditatem Divinitatis recludamus, atq; Meſſiam per omnia diffuſum annotemus, omnia ineffabili harmoniâ connectentem, omnia potenter & ſapienter moventem reperiamus, & in adorando nomine Jeſu deliciemur. Hæc autem arte nulla comprehenduntur, ſed Apocalypſi conſtant, & fidelibus inter ſe communicantur. Unde Labyrinthos ingrediuntur, quicunque ex humanâ Philoſophiâ, perticas aut circinos mutuantur, ut Hieroſolymam novam metiantur, ejusdemque faſtos, ſacrumque Computum ſubducant, aut hoſtibus adverſum muniant. Sufficiat nobis, Chriſtum nobis omnibus ea omnia explanaſſe, quæ ad corrigendam, tolerandamque vitam faciunt, quæ illuminant non omnes invadamus, niſi Chriſti jubar præeat, & ad interiora occluſa vocet.

vocet. Elusit hæc confidentia maximos aliquos viros, eo magis contra spem, quia non sine spiritu loqui sibi videbantur. Circumspectos oportet in hac Cabalâ esse, & conjecturarum temperantes: cùm in præsentibus laboremus, in præteritis caligemus, futura verò Deus uni sibi reservarit paucissimis, ac maximis intervallis communicanda. Amemus autem patula Dei arcana, neque cum vulgo abiiciamus, quicquid supra nos est, aut res Divinas humanis æquiparemus: cùm in omnibus sit bonus Deus; in suis verò etiam admirabilis.

64. De 4. Auditorio Musico.

QUartum auditorium Musicum dicitur, quod nisi post Arithmeticam & Geometriam ingredi non licet: usque adeò à numero, & mensurâ pendet. Hic homo iterum excellentiæ suæ specimen edit, cum tres sonos infinitâ multiplicat varietate, & non loquelâ tantùm, sed & cantu animalibus excel-

excellit, etiam volatilibus; Cœli nempe æmulus, ubi perpetua melodia eſt. Nunquam ſatis ſubduci poteſt, quàm minimis rebus ad res maximas utatur homo. Pauciſſimis literis tot rerum myriades eloquitur, pauciſſimis tonis infinitos concentus edit. Non potuit tamen Mundus abſtinere, quin Cœlicâ Voluptate, Satanæ moleſtiâ abuteretur, & ſalacitati eam ſubijceret: hinc chorearum inſania, cantionum levitas, Choraulium impietas: quæ omnia in hac Republica dudum exterminata, nunc inaudita ſunt. Illa Prophetica Muſica placet, quæ præcinentem habet ſpiritum, conſonantes ſonoras animas, reſonans Cœlum. Quicquid ſancti Dei ad numeros jubilarunt, ejularunt, applauſerunt, ſupplicarunt, ea hujus Muſicæ materia eſt, quam quotidiana ſpiritus dictamina adaugent. Hîc ſacra Poëſis manus porrigit, nõ ea quæ Venerem & Bacchum loquitur. Fit autem vocum per ætates & ſexus accurata diſtributio, ut cùm in publico conveniunt, ſuave melos omnium cõcentu ſo-

tu sonare possint. Nihil cum huius Musicæ majestate cōferri potest. Nam ubi Spiritus S. favor, compositionis artificium, Verborum affectus, & resonantiæ vis concurrunt, non potest abesse maxima gratia. Hoc etiam commodum addunt, ut Christianæ religionis capita, & vitæ probatæ exemplaria, tum actionum Dei memoranda cantionibus includant, & hoc dulci vehiculo animis immittant: Prudentiores Mundanis, qui cum inter carnis tripudia satis diu obscæna vel inepta cantillavêre, tandem inter mortis aculeos, & conscientiæ calculos lugubre quid reboare coguntur.

65. *De Instrumentis Musicis.*

IN theatro Mathematico Musicis etiam instrumentis suus locus est: hîc tamen etiam magno numero, & varietate adhibentur. Nec enim quisquam facilè hujus dexteritatis imperitus adest, licet tamen seligere sibi, quod cuivis arridet, vel barbytum, vel violum,

lum, vel ſiſtrenam, vel quæ per aërem ſonant, aut, omnium velut complexũ, organum, quod unum præ reliquis multis habent ſumptuoſiſſimum. Hic manuum exactiſſimum obſequium ſuis præponere ſolent, ut in rempublicam promptitudinem, ſed maximè in Deum paratum, & verſatile totius corporis officium inſtigent. Nam ut idem ſint tum Creatori, tum proximo etiam, quod Muſico manus, quæ ad internum nutum vel externas notas, digitos movet, elevat, vel deprimit, id creberrimè inſtillant. Quod etiam iis dictum eſſe poteſt, qui cùm undique artium præceptis & requiſitis ſubiiciantur, ægerrimè Deum audiunt ad ſua inſtrumenta eos componentem, & officij debiti, quam vocant, Tabulaturam proponentem. Unde illæ variorum ordinum diſſonantiæ & operum ceremoniarumque ululatus, & tactus Divinæ legis neglectus, quod Deo nunquam gratum murmur eſſe poteſt, ſemper moleſtum. Agant id potiùs, ut, quod tanta facilitate mundo offerunt duriſ-

ſsimi laboris obſequium, id Deo exhibeant nullo modo duro, aut inclementi, ſed qui inſtrumenta ſua quantumvis fragilia curare ſervareq; majorem ſolicitudinem habet, quam Mundus robuſtiſſima organa ſua perfringendi & abiiciendi oſtentat libidinem.

66. *De Choro.*

UT pietati publicæ, quicquid poſſunt, conferant, ſolemnem etiam Muſicam adhibent. Is Chorus eſt qui ſingulis ſeptimanis ſemel præter feriatos dies per Urbem ducitur. Eunt hic bini & bini, quotquot in ſchola continentur, hinc mares, illinc femellæ, & decenti ordine urbis ambulatoria circumeunt, & tam vivâ voce, quàm variis inſtrumentis hymnū Deo canunt. Ætates ita temperatæ ſunt, ut voces inter ſe debitè diſtribuant, & imperitiores ab exercitatis juvētur. Cùm ibi eſſem, Pſal. 127. decantatus eſt, & Civitatis cura Deo concredita. Nihil audivi unquam vel ſonantiùs, vel conſo-

nan-

nantiùs, cùm ſub fornicatis periſtyliis lento paſſu incederent. Interim magnú urbis ſilentium erat, omnibus devotioni faventibus. Delectatus ſum & oculis & auribus, vovique ut ſemper adeſſe poſſim ſacræ pſalmodiæ. Faciunt id in Angelici Chori imitationem, de quorum jubilis Deus ipſe teſtatur. Cumq; eorum miniſterium, tutelam, monita, & inſtitutiones maximi faciant, ac quá proximos ſibi habere contendant, hoc etiam modo concinentes eos non abſurdè ſperant. Quis non credat, puriſſimos genios delectari potiùs publicâ, ſed ſpitituali lætitiâ, quàm urbis ad mundi imperium tumultuantis ſtrepitu? aut quis dubitet, plurima illos ſuggerere animis ad Deum puro gaudio elevatis, quàm ſub vanitatis carnificinâ triſtibus & depreſſis? Ajunt itaque, & credidi, nunquam à choro redire, niſi ſpiritibus roboratis, & Divinâ quaſi aurâ delibutis; nunquam habere Angelorum cuſtodiam magis præſentem & notabilem, quàm corde in Deum plenâ lætitiâ effuſo, laudari Deum, excitari

ani-

animam, ſoporari carnem, evitari mundum, fugari Satanam. Quid Mundus? dum nugatur, dum ſtertit, dũ ronchos ducit, dum oleum perdit, Cæleſtis ſpõſus introiit, & fores poſt ſe obfirmavit.

67. *De 5. Auditorio Aſtronomico.*

QUintum auditorium ſibi Aſtronomia vindicat, nõ minùs quàm ulla artium de genere humano bene merita: dum incredibili diligentiâ Cœlorum motiones, & lentas rotationes, aſtrorum itinera & paſſiones, ſyderum ſitus, diſpoſitiones & diſtinctiones, tũ etiam viſibilium ſtellarum numerum & quantitatem, ac inter ſe proportiones nobis annotat, jam prope in ipſum cœlum intromittit, & in hoc noſtro territorio quaſi tributarium reddit. Digna certè, quam ob id terrarum Reges colant, cùm Cœlo imperare videatur. Huic plurimum tribuunt Chriſtianopolitani, nec ſibi metuunt, ne terræmotu excidant, aut à novis Aſtricolis deturbentur. Sufficit illis honor, quem

Christus terræ intulit, cùm eam inhabitaret, corpore cognatus: de reliquis Deus viderit. Nos tamen jam eos examinemus, qui Cœlum non rationabiliùs intuentur, quàm quodvis pecus, quibus Sol ex Occidente oriri posset, qui, nisi in Calendario, tempus nullum habent. Si superbiant, magna dedignatio sit, nihil velle scire, quod sancti patriarchæ summâ sedulitate sunt scrutati: si repant increpandi sunt, qui os homini sublime datum, ad terram recurvent. Omnis excusatio turpitudinem habet, quæ hominẽ humanitate exuit, vel, si liceat addere, divinitate. Certè sine Deo prævio nullis talaribus suis homo ad superas illas sedes ascendit, & irregularissimas illas regularitates observavit. Hinc nobilissima quæque ingenia in eam inclinãt; ignobilia & humo nata satis habent, si glandibus & siliquis vescantur.

68. De

68. *De Astrologia.*

IN hoc eodem Astrologia se offert, multis nominibus ęstimanda. Nam quid Terra Cœlo debeat, quid Cœlum Terræ communicet, ij experiuntur, qui utrumque patiuntur. Ita connexuit sapientiss. Creator præ grande opus suũ, ut undique sibi ipsi imperet, & pareat. Hinc astrorum regimen annotatum est, majore curiositatis humanæ admiratione, quàm securitate: fidem facit experientia, dubiũ ratio; inter utrumq; terra se cœlo subjectam fatetur. Solis & Lunæ vires magis in evidenti sunt: de reliquis astris, qui artem excolunt, tantundem contendunt. Non potui deprehendere, quo magis inclinent Christianopolitani, cùm de ea re mecum disceptarent. Certè animum, ut ut corporis carceribus clausum, nemini subiiciunt, nisi Deo, ac soli Deo. Lubricum sit, si è primo vel essendi, vel nascendi momento pendeat si ab eodem vitæ mortisque judicium accipiat. Itaque in id potiùs incumbunt, quî astris domi-

dominentur, & per fidem jugum, si quod est, excutiant. Unde cœlum novum, alia astra, motus alios agnoscunt, ubi primus motor Christus. Hujus beneficio omne malignū, omne oppositum, debile, peregrinum frangant. Horoscopus fortunatissimus est Adoptio in filios Dei, quorum pater precibus consultus vix aliquid reticet, imploratus vix quicquam denegat, tantum abest, ut astrorum discursibus exponat. Id Cosmoxenus agnovit, & sub Dei umbrâ nihil tempestates Cœli metuit. Si qui magis sapiunt, sibi sapiant. Non excusamus autem eorum stuporem, qui cum omnia conculcare posse sibi videantur, etiam cœlum ineptissimè despuunt, homines Calendario nunc serviles, nunc rebelles; hodie attoniti, cras irrisores; nunquam æqui, semper barbari. Nam qui Astrologiæ usum in rebus humanis nescit, vel impudenter denegat, eum ego velim invito Cœlo terram fodere, colere, & laborare quàm diutissimè.

69. *De Cœlo Christianorum.*

MUltùm intereſt inter hominẽ, & hominem; ſed inter Chriſtianum, & Mundanum plurimùm. Non tot rebus hic ſervit, quot ille imperat. Itaque non tam liber eſt à cœli injuria, ſed etiam eidem reconciliatus. Unde ab amico varia dona accipit, quoniam Deus jubet omnes creaturas eſſe Chriſtiano beneficas. Quàm faveat Cœlum, quàm pareat fidei, ſupra infideliũ fidem eſt: Quàm in Eccleſiam unicè propè intentum ſit, nemo extra eam intelligit, aut capit. Sol, ſtellæ, iris, grãdo, ros, ut pauciſſima memorẽ, quàm celebribus beneficiis homines fideles affecerunt? Comitatus eſt Cœli favor Eccleſiam peregrinantem ex oriente in Occidentem, cicuravit homines, quos prius tenebat barbaros: docet præſagiis, & prodigiis; increpat impietatem; allevat piorum capita; & in ſpem reſtitutionis erigit. Quàm admirabili harmoniâ Mundi hiſtoriæ præſit, & Eccle-

Ecclesiam aliis atque aliis vicissitudinibus juvet, dici vix potest Id quia pauci curant, fit, ut pauciores capiant Ecclesiæ in his terris itinerarium, & cùm maximè Religionem extollant, putent huic seculo fortuitò florem obtigisse. Interim Antichristi, Mahumetis, & similium pseudoprophetarum periodos nec computant ipsi, nec in aliis ferunt. Vident tamen emergere alias nebulas, & inclamant: qui si tam temporum signa, quàm Cœli faciem dijudicarent, non audirent à Christo Hypocritæ. Christianopolitani spirituale Cœlum supra omnia quærunt, & ambiunt, corporeum verò eò magis diligunt, quod sciunt semper fuisse, & futurum Christianis propitium. Quo felicissimo auspicio, & auspicato natali urbem suam condiderunt, nunquam Cœli iniquitatem, si Deum colat, experturam.

70. De 6. Auditorio Physico.

SExtum Auditorium à Physica appellationem habet, cujus jam ante

in Theatro ipsius memini. Hujus quàm sint studiosissimi, nihil est opus affirmare; cùm ipsa studij necessitas id exigat. Hoc enim utriusque mundi & generaliorem & specialiorem cognitionem assequimur, & creaturarum motus, qualitates, actiones, passionesque scrutamur; quæ materia rerũ, quæ forma, mensura, locus, tempus, quî Cœlum moveatur & appareat, elementa inter se misceantur, & progenerent, quid viva animalia, quid prostent plantæ, quid juvent metalla, maximè verò quid anima intra nos, Divinitatis ille fomes, peragat: pulcherrima scilicet omnia, & quæ nescire hominem, post tot hominum fideles indagationes dedecet. Non enim in hunc mundum, sive Dei splendidissimum theatrum sumus missi, ut brutorum instar, tantùm terræ pastum absumamus: sed ut inter Dei admiranda spectatores, inter donaria dispensatores, inter opera æstimatores obambulemus. Quis enim credat nisi cum summo hominis beneficio eam rerum varietatem, & elegantiam,

tiam, eam commoditatem & maturitatem, ac omnino totius mundi usumfructum homini concessum? quæ omnia si quis deberi sibi sine gratitudine, sine curâ, imò sine intuitu fortè credat, turpiter fallitur. Hæc hominis potiùs obligatio est, ut, quia creaturas omnes habet tributarias, ipse omnium loco Deo gratias agat, id est, tantundem obsequij Deo præstet, quantum à creaturis experitur. Ita nunquam hunc Mundum sine Dei laude, sine suo usu, & moderatæ tractationis, accuratæque contemplationis admonitione intuebitur. Beati, qui mundo utuntur, quousque Deus liberaliter concessit: Mundus non iis utitur! nam qui libertatem Christianam agnoscit, nunquam is se creaturarum infami servitio subiicit.

71. *De Historia.*

PHysicam comitatur Historia, sive humanæ Tragœdiæ recitatio. Omnia verba hujus laudes non adæquât: ea tamen vix ullibi inter mortales in-

corrupta apparet: usque adeò profundæ sunt cordis humani latebræ, liberales nostri æstimationes, temerariæ aliorum dijudicationes, lubricæ humanorum errorum excusationes. Christianopolitani Veritatem mordicus tenent, maluntque eam cum pudore, quàm mendacium cum laude. Itaque liberrimè omnia perscribi volunt, & ingenuè sua, etiam nævos fatentur, ut posteritas sine fuco temporis præteriti actus accipiat. Tristissimum autem est, intueri Satanæ per tot millenarios Tyrannidem, Peccati incrementa, hominum monstra, bellorum fæditatem, cladium horrores, vanitatis jactantiam, opum importunitatem, ordinum confusionem, iniquitatis mysterium. Quæ omnia in Mundo sese excipiunt, semper recurrunt, & universam periodum infestant. E contra quàm jucundum, contemplari DEI athletas, virtutum germina, ingenij fastigia, pacis opulentiam, quietis silentium, imperfectionis confessionem, acquiescentiæ saturitatem, donorum varietates, pietatis invi-

ctum robur! Sunt tamen eruditi, qui hæc audeant neſcire, & inter fabulas numerare; digniſſimi, qui vulgi fabula fiant. Interim liquidò apparet, quotquot præteritorum ſunt imperiti, ad præſentia ineptos eſſe, ad futura imparatos, cætera arrogantes & temerarios. Nam ut humana Hiſtoria hominem emollit, humiliat, & cautum reddit: ita ſui & aliorum ignorantia feros retinet, elatos, & in ſua, publicaque mala præcipites.

72. *De Eccleſiæ hiſtoria.*

QUoniam Eccleſiæ omnia in hoc orbe Chriſtianopolitani tribuũt, in ejus Hiſtoriâ magis, quàm ullâ aliâ occupantur. Nam cùm ea ſit unica illa arca, quæ ſalvandos contineat, malunt de eâ, quàm univerſis diluvij fluctibus eſſe ſoliciti. Memorant igitur, quâ immensâ Dei bonitate puſillus ille grex collectus, fœdere ſuſceptus, legibus formatus, verbo munitus ſit; quàm debilibus inſtrumentis propagatus, vali-

dissimis machinis impugnatus, evidenti auxilio defensus sit; quanto sanguine, quibus precibus salus ei constiterit, quo fremitu Satanæ Crucis vexillum triumpharit; quàm facilè zizania emergat, quàm sæpe in angustum lux ejus contrahatur, quot Eclipses, & quàm sub Antichristo maximam & densissimam passa sit, quomodo aliquoties rebus desperatis, ac hoc ævo nostro sub maximo Luthero emerserit, quibus inquinamentis & maculis frequenter aspergatur, quàm cum carne multum habeat negotij. Talia permulta alia, sed & periodicas mutationes, & harmonicas vicissitudines illi in numerato habent, & juventuti sedulò imprimunt, ut discat fidere Deo, diffidere carni, spernere Mundi minas, tolerare hujus seculi tenebras. Et hæc sanè quàm optimè; quicquid alij suum Historiæ Ecclesiasticæ neglectum non dissimulent: nam quam parum ea in Ecclesiastis etiam, exigatur, quàm, ubi adest, fiat præ uno alteróve syllogismo minimi, non est hujus loci fusiùs dicere. Et

re. Et hoc Satanæ artificium eſt, qui dum præteritas piorum luctas, & hæreſeon flagella nobis ex oculis aufert, quælibet Eccleſiæ nubila, pro ſerena & indubia luce relinquit, donec ſub aliquâ morâ ſuperſtitioni aut impietati aſſueſcamus. O ſi ad reformationis noſtræ ſeveritatem ſubinde retroſpiceretur, non tot imponerent ſimoniæ & ſecuritatis ludibria; ſed ſeriò ea Religio cuſtodiretnr, quæ non Romanam tantùm doctrinam, ſed etiam mores abhorreret! Interim Chriſtianopolitani non tam magnæ, quàm ſuæ etiam intra pectus minutæ Eccleſiæ frequentiſſimè recordantur, ut quid intra ſe etiam, pro ſpiritu contra carnem, pro cœlo contra infernum actum ſit, quoties Divinam præſentiam ſenſerint notent, ut exinde ſe Dei electos & adamatos eſſe, tum credant, tum ſciant.

73. *De 7. Auditorio Ethico.*

SEptimum Auditorium Ethicam Præsidem habet, virtutum humaniorum omnium, prudentiæ, justitiæ, temperantiæ, fortitudinis & annexarũ aliarum magistram, quam non tantùm præceptis & regulis sedulam, sed maximè reipsâ, & quotidianis speciminibus volunt conspicuam. Ridiculum est, monere alios, cujus dissensum vitâ exprimis. Qui non nisi Cœlum inclamant, nihil terreni redoleant; qui justitiam inculcant, in nemine injurij sint; qui temperantiam suadent, non luxurientur; qui fortitudinem jactitant, nũquam abiiciantur. Si sint, qui præeant, non deerunt, qui sequantur, cujus exẽpla frequentissima sunt. Hîc operæ pretium faciunt: quia Fortunã omnem ex bonorum societate explodunt. Fictitiam eam dicunt, & opinione nost â constantem; nam quæ bona maláve nobis fingamus, ea appetere vel fugere: cumque in potestate nostrâ esse pos-

possset, ut semper benè & satis sit, nostrâ persuasione facere, ut malè habere & indigere sit necesse; Semper carituros, si appetamus, quibus imperare non possimus; semper abundaturos, si ea tantum possideamus, quæ nemo nobis eripere possit. Est ita omnino: unde infelicitatis nulla alia, nisi nostra culpa est, qui, dum singuli volumus, quod conjunctis debebatur, atque sic aliena invadimus, semper habemus, cum quo concertemus, semper est, qui nos vincat, & supprimat, vel si nemo alius torqueat, nobis certè nunquam satisfacimus. Id cum probè intelligerent optimæ urbis cives, noluerunt summum bonum, nisi intra pectus suum alibi residere: quod quia imaginarium nolunt, Christum esse credūt, & agnoscunt, cujus amore inter se perfectâ amicitiâ junguntur, perfectâ veritate formantur, perfectâ civilitate potiuntur, perfectâ liberalitate perfunduntur, perfectâ, ut omnia dicam, humanitate nobilitantur. Quod ut imitari nobis libeat, aut per eos, qui mundum inqui-

natiſſimis moribus & vaniſſimis conſuetudinibus replent, liceat, Deum vitæ moratæ & compoſitæ autorem, conſervatorem & remuneratorem toto animo precor.

74. *De Politica.*

HAc ſubtilior eſt Politica, quæ regendis hominibus, & conſervandæ multitudini ingenium planè architectonicum confert. Jam ante dixi, Ariſtocratiam prætuliſſe reliquis formis, quòd Chriſtianæ ſocietati propius conveniat. In ea tria hominis bona, æqualitatem, pacis ſtudium, & opũ contemptum ſtabilivere: cùm eorum contrariis Mundus maximè affligatur. Elevavere etiam ingenij culturam, & publicavere, ut quivis ſeipſum faciliùs noſcat. Hæc illis Maxima eſt, Chriſtianos ut religione, ita moribus ab univerſo mundo debere eſſe diverſos; itaque non licere, quæ aliis liceant; non ferendum, quod alij ferant: Evangeliũ aliam velle politiam, quàm quæ Mundi, &

di, & Religionis Christianæ esse eà de re arbitrium. Hinc exprobrant Mundo, quod permittat Magnatibus fastum, sacrificis dissolutionem, præfectis peculatum, civibus luxuriem, omnibus exorbitantiam, uno hoc prætextu, quia homines sint. Ajunt enim conatus serios deesse, & Reipublicæ rectam constitutionem: cùm homo non sit planè animal intractabile; postea etiam malorum palæstras aperiri, ut abstinere jam posse mirum sit. Plurima etiam, quæ mala & noxia, pro bonis & laudabilibus haberi, eorumque vituperium non admitti; optimas leges ad speciem prostare; quas si quis urgeat, esse ridiculum. Non videri ad Christi exemplar formatam Politiam, ubi Deus, quàm homines; anima quàm corpus; corpus, quàm opes, minoris fiant, ubi divitiarum vitia non crimini, paupertatis virtutes laudi non sint; ubi corruptor pretium, corruptus necem habeat; ubi quovis pretio anima hominis vendatur. Non potui ego, quicquid conatus sim, ad omnia respondere.

Itaque ad hujus ævi Politicos provocavi, qui, nisi scirent, quod rebus mortalium maximè conduceret, non tot voluminibus nobis Mundum effigiarent. Putavi tamen, non iniquè multa contra seculi mores, quæ non majore difficultate corrigi possent, quàm mūdus sua obtinet. Videmus enim res nostras ab injuria sic satis defendi posse, res Divinas, & sacrosanctum nomen eius ut aliquâ reverentiâ tueamur, cùm superstitiosè alij, alij fanaticè observasse dicantur, uni suâ jactantiâ Christiani inter impossibilia numerare non erubescunt.

75. *De paupertie Christiana.*

NOn sufficit Christianis aliquibus ad Ethices & Politices præcepta bonos esse, sed Christum ipsum, sublimiorem magistrum, adsciscunt. Is quia virtutum summarum perfectissimum exemplar est, meritò habeat, qui imitentur. Sunt autem eæ humanis præeminentiis retrogradæ, & sub unius

Crucis

Crucis hieroglyphico complexę; quod qui propiùs homini accommodarunt, sacram pauperiem appellarunt, qua etiam licitis hujus mundi renunciamus, ut Christũ unum possideamus. Quotquot hanc sectam ingrediuntur, omnia dediscunt, omnia relinquunt, omnia patiuntur. Placet præ prudentiâ simplicitas, præ scientiâ ignorantia, præ eloquentiâ silentium, præ dignitate humilitas, præ sagacitate credulitas, præ satietate jejunium, præ lectione sequela, præ actione passio, & quæcunque hujus terræ infima sunt, si innocentia adsit, sibi deposcunt. Non Minoritas hic aliquos Romanos crede, maximorum hujus terræ astutissimos aucupes, sed nec sui cerebri, & occulti fastus sanctulos. Lætum genus hominum est, ac quod affectant, in hac terra expeditum, quicquid habent donorum Dei, in commune tribuunt, veluti nihil sibi reservantes. Non irritantur injuriâ, non attolluntur famâ, non delectantur copiâ, nõ deprimuntur penuriâ, non admirantur subtilia, non dedi-

gnan-

gnantur abiectissima, non torquentur seculi minis, non capiuntur præsentium famâ, non turbantur strepitu, non acuuntur separatione, non affliguntur vitâ, non terrefiunt morte. Paucissimi hi sunt, nec alij facilè, quàm qui jam per omnia penetrarunt, quibus jam rerum, scientiarumque humanarum pelluciditas apparuit, quibus post terræ errores cœli certitudo in votis est unicè. Nemo libentiùs desipit, nisi qui prudentiæ lubricitatem; vel tutiùs nescit, quàm qui scientiarum labyrinthos; vel faciliùs caret, quàm qui possessionum onera; vel paratiùs servit, quàm qui pericula imperandi est expertus. Unde qui tales ridere, aut reprehendere solent, hoc ipso testantur, quàm rerum humanarum nullum habeant gustum, sed in eo luto etiamnum volutentur, è quo illi propitio DEO emerserunt.

76. De 8. Auditorio Theologico.

SUperest octavum Auditoriũ, quod Theologiæ sacrum est, omnium, quæ homines possident, Reginæ, & Philosophiæ Dominæ. Hæc primùm omnium docet Spiritus Sancti in sacris literis stilum, nervos, elegantiam, efficaciam, profunditatem, ut sciant juvenes, quid sibi hac vel illâ phrasi, hoc aut illo verborum involucro sapientia velit; discant admirari hoc dicendi genus, supra omnem hujus terræ eloquentiam. Deinde ad devotam imitationem hujus divini sermonis adducuntur, ut cùm sacratum sententiarum ingentem thesaurũ jam à puero sibi collegerint, sciant etiam rebus mortalium adaptare, discantque ad alios eodem spiritu, iisdem verbis loqui, quibus Christi Apostoli Evangelium populis prædicarunt. Tertiò invicti hujus Verbi argumentis, & soliditate eos armant, ut sive cum hæresibus cõgrediantur, sive ipsæ sophi-

ſophiſmatum pater Satan impugnet, veritatis ſinceritatem ab ipſa veritate mutuatam, ſciant tueri, diſcantq; omni loco & tempore limpidiſſimos Iſraëlis fontes, à terreni luti vel ratiocinationis humanæ infectione præſervare. Et hâc vocant Scholaſticam Theologiam, quę Sacræ ſcripturæ verba intelligere, imitari & opponere doceat, in qua ita exercent ſuos, ut admoneant, nihil his rebus adhuc in Chriſtiano negotio plenè effectum, omnia ad pium apparatum facere; factionum inſuper nomina, ut quæ maximè vitant, nec niſi invitiſſimi ea imponunt, &, ut Lutherani audire ament, Chriſtiani tamen eſſe contendunt. Unde collegi non cum iis ſentire, qui quamvis translationem ſecurè admittunt, eidemque ſecurè indormiunt, parum ſoliciti, idne ſacer Spiritus, an aliquid aliud dixerit: deinde non omnem Theologiam concionandi peritiæ tribuere, cùm fieri poſſit, ut homo tam impius, quàm indoctus ad populum verba ſacra, ſed mutuata ebuccinet: ſed nec eos admirari, qui-

bus

bus Theologia omnis in machæras, gladios & arcus convertitur, quique cultum Dei nisi disputatorium & contentiosum nullum admittunt: tandemque non omnem innoxiæ opinionis dissensum, in sectas & odium dividere, verùm ita suos informare discipulos, ut quoties opus, versiones judicare, populum alloqui, veritatem defendere, schismataque vitare possint, fortasse dexteriùs, certè temperatiùs, de cætero in vitæ Christianæ compositione occupari malint, quòd Christus pios, quàm scientes; obsequentes, quàm disputantes malit, atque ipsæ ingenij artes ad mortis ultimas oppositiones minùs, quàm conscientiæ robur sanguine Christi lustratum, faciant.

77. *De praxi Theologica.*

HInc ad practicam Theologiam magnâ devotione accinguntur: ea orare, meditari & tentari docet. Hæc illa sapientia est, quæ S. Scripturam nobis imprimit, & in nos transfert, ut re-

fera-

feramus Dei myſteria. Hîc Divini Verbi non aſſenſus tantùm, ſed conſenſus & conſpiratio exigitur. Nam ut Chriſtus rerum arcanarum omnium impletio eſt: ita nova regeneratio in nobis aliam pueritiam, aliam juvenilem etiã & virilem ætatem inchoat, ac urget, quæ non Adamo, ſed Chriſto, vitæ noſtro libro conformis ſit. Non capiunt hoc, qui ad artium regulas Theologiã inſtituunt. Nam opus eſt corrodente & acerbo liquore internè infuſo, qui has ingenioſas ſtructuras deſtruat, & comminuat. Niſi nos deſinamus, non incipit Chriſtus: niſi ſileamus, non loquitur Deus: niſi quieſcamus, non agit ſpiritus. Hoc illud Sabbathum eſt, ob quod omnes omnium ætatum pij Mũdo ſunt facti ridiculi. Hæc illa ſanctorum Chriſti inſania eſt, ut non in Crucifixum tantùm credant, ſed crucifigi ipſi velint: hæc Paulini Evangelij ſtultitia eſt, de nullâ aliâ re, niſi imbecillitate ſuâ, gloriari. Hîc tamen à Satana ingẽs periculum eſſe ſolet, qui ut ſemper malus, ita hîc nequiſſimus eſt, dum homi-

hominem mirificis fascinis ita sibi aufert, ut non magis Dei sit: Hinc multi furores, somnia, deliria, & alia mentis non evocatæ, sed sponte evolantis ludibria. Unde graviter monere & suos, & alios Christianopolitani solent, nihil inconsulto Deo vel poscant sibi vel tentent, quod sit supra Christianam simplicitatem. Nam cum Paulo rapi in tertium Cœlum non possumus: Possumus autem cum eo Christo conformari. Si Evangelio pareamus, si Apostolis: satis id erit ad solidam Theologiam, neque revelationum erimus indigi, aut Angeli aliter concionantis. Itaq; ut crassos illos & corporeos Christianos Theologia solida non admittit: ita nec subtilissimos illos, & in meros Spiritus extenuatos agnoscit. Optima moderatio Crucis, quæ ad Christi bilancem omnibus filiis Dei conveniens pondus imponit, singulos ita exercet, ut habeant, cur Dei auxilium implorent.

78. *De Prophetiis.*

SI quid tamen homini ulteriùs Pater clementissimus indulgeat, non temerè reijciunt, sed spiritus probant. Unde illis Prophetica Schola, non certè ob id, ut vaticinandi virtutem, quæ multos fefellit, profiteantur, sed ubi spiritus Prophetici harmoniam & veritatem contemplentur: quod quia sine Divinâ suggestione fieri non potest, conferunt eâ de re in timore Domini, si quid lucis amplius alicui contigisse creditur. Nam qui typos Scripturæ undique & secundùm partes aptare, qui Vaticinia ex suis adytis eruere, qui Moysis ceremonias cum Christo conferre, qui Apostolorum & Christi etiam argumenta ex Veteri Testamento producta capere, aut similia his adferre possit, inter tot commentatores rarus illis fidem omnino fecit; scrupulum verò multi, ne quid unus altérve temerariè pronuntiarit. Fatentur itaque se Spiritus S. oracula, quantum quidem ad

ad futurorum præcognitionem, vel præteritorum applicationem pertinet, nondum capere, nec minùs tamen in Divinis revelatis, quibus ſalus æterna conſiſtat, acquieſcere. Precari autem Deum, ut indulgentiſſimo dictamine patefacere nonnihil ſuis velit, quid profundæ ſapientiæ in Verbi ſui abyſſo lateat, & Filium ſuum per univerſam ſacram paginam oſtendere. Quo pio voto, quid impetrent, mihi non aperuerunt. Atque ita rudi ſtilo percurri, quicquid in Auditoriis Chriſtianis mihi eſt commonſtratum. Quod utinam nihil de meâ balbutie, forſan & oblivione haberet! ſperarem utique ſi non omnia, imò ſi pauca etiam, aliqua tamen pio & Chriſtiano lectori placitura, vel ſanè datura animum, ut Chriſtianopolim quiſpiam adiens, certiora & exactiora his experiatur: quæ ſi eodem candore, eademque mecum libertate communicaverit, illorum certè, quorum id commodo fiet; ſed meam etiam, quod juverit, & emendarit, gratitudinem maximam promerebitur.

79. De

79. *De Medicina.*

SUperſunt quatuor hujus contignationis conclavia, quæ etiam intueri decuit, duo Medicinæ, duo Jurisprudentiæ aſſignata. De prioribus priùs dicam, quicquid omnino Jurisprudentiæ debeatur. Medicinæ ſubtilitatem, methodum, rationabilitatem nemo facilè explicabit: fatendum eſt, DEI inſigne donum eſſe, humanæ ſolertiæ & obſervationi conceſſum, de qua nihil propterea addimus, quòd in Phyſicis, Chymicis, Anatomicis, & Pharmaceuticis, quibus maximè conſtat, pluri-mùm laudata ſit. Hîc tamen ſuam ſeparatam ſedem habet, ubi de Morbis cognoſcat, & remedia concipiat: ubi etiam, ſi quid extra Auditoria occurrit, doceat. Certè optimus quisque ita corpori ſuo proſpicit, ut ſufficiens potiùs humaniis officiis inhabitet, quàm languens & animæ grave trahat. Unde temperantiam & exercitium ſuis civibus frequentiſſimè præſcribunt hi Medici,

dici, tanquam saluberrima sanitatis conservantia. Ex alterâ parte Chirurgica habitat, quæ non consilio tantùm, sed manu corpus humanum curat. Usque adeò miseri sumus, ut ungendi, scalpendi, urendi, secandi, vulnerandi, evacuandi simus, neque corporis particula à numerosis periculis satis secura sit! Unde variâ industriâ, variis etiam instrumentis opus est, ut his incommodis occurramus, hosque defectus resarciamus. Præstat autem, inter has corporis humani afflictiones nostræ imperfectionis, vel potiùs supplicij memores esse, & hinc faciliùs vanitatis cristas ponere: inde ad eum recurrere Medicum, cui non tantùm ægrota sanare, ablataque restituere; sed mortuos etiam excitare, & in minutissimum pulverem dispersos recolligere, perfacile est. Medicinam autem honorabimus, non quòd longævitatem supra dimensum ea impetret, aut morti se opponat; sed quia ut creaturis, ita creaturarum adhibitione Optimus Creator nobis benefieri voluit.

80. De Jurisprudentia.

CUm bonâ Jureconſultorum veniâ dicam, nullum eſſe eorum apud hos Chriſtianopolitanos noſtros uſum. Nam cùm ſuis Legibus vivant, nec ſupra annuum tributum, ad quodvis aliud jus adigantur, nolunt in alienis Reſcriptis, Codice, Pandectis, digeſtísve, in Canone, vel Clemente, vel Extravagante eſſe occupati. Nihil hîc non ſemet explicat, nihil æquitate evidentius, nihil litigat cum altero. Unde Proceſſus & procedentes cadunt. Facile eſt, rixam aut altercatiunculam dirimere, ſopire, increpare, nihil Corporis Juris indigum eſt. Hinc ſeſe multas excipulas, & decipulas evitaſſe arbitrâtur, ac maximè cum inquietudine corporis animæ pericula. Si bonorum jacturam æſtimarent, adhuc minùs ferrent. Fieri enim non poteſt, quin ſemper quippiam pactile illud jus abducat, abſtrahat, abradat, abjuret, exprimat, extundat, exculpet; extorqueat, excutiat, excudat, ſubducat, ſuffuretur, ſuppilet,

pilet, involet, auferat, & intervertat, si quis potiùs lites, quàm tranquillitatem experiri mavult. Quod tamen partibus, quàm bonis Jurisperitis, potiùs tribuendum est. Unde hîc etiam conclave suum habent, honorificum potiùs, quàm necessarium. Ne tamen otientur, Politicæ serviunt, & Romana jura variâ æquitate & honestate plenissima ei explicant. Idem ferè de Notariatus conclavi deprehendi, adesse hîc, ut locum suppleat, de cætero in hac Republicâ nihil magni momenti præstare. Si quid tamen describendum est, hujus hominibus committitur, & literarum picturæ, elegantissimæ inventionis compendio, hic honos datus, ut nomen etiam suum inter artium officinas obtineat. Ajunt quoque figuris literarum aliquid inesse, ac numeris, ex serie, vel valore emergentibus. Sed id non asseverant Christianopolitani: gaudent autem corda sua Deo exhibere, ut is digitis suis inscribat, quæ ad hujus, illiusque vitæ securitatem faciant. Hæc illis sacra incantatio, hæc divina-

tio, hæc mysticæ literaturæ summa, exoptatior illis, quia certior.

81. De juventutis receptaculis.

QUæ duæ supersunt contignationes in hypocausta & cubilia distributæ sunt eâ distinctione, ut duo latera masculo, altera femineo sexui inserviant. Cùm enim hunc etiam literatum velint, hoc maximè curant, ut, qui juventuti sunt præfecti, eas uxores habeant, quæ itidem virgines & puellas docere possint. Conclavium series ex schemate elucescit; hoc unum addendũ, ita impuberes puberibus jungi, ita adultos à maritatis observari, ita sedulam ubique esse inspectionem, ut, quoad usque fieri potest, juventutis corruptela evitetur. Quod quia rariùs sub hac educatione contingere potest, ut quæ longa annorum serie innocentiam continuavit, supra omnem felicitatem æstimandum est, præsertim si reputemus, quæ alicubi in scholis, & publicis collegijs juventutis perversio, corruptio, & offensio sit, dum quisque vel

vel domesticam, vel rusticam, vel paternam etiam, & innatam malitiam atque nequitiam secum adfert, & cum sodalibus communicat, tantâ veneni contagione, ut ne ab iis quidem, qui Deo toti sacrati esse debebant, abstineat, sed variâ impietate, salacitate barbarieque serpat, imò usque adeò totos interdum occupet, ut totâ vitâ, ac inter honoratissima officia desinere nunquam possint, lamentabili utique insontium pernicie, cùm unius lues in multos diffunditur, & conferentibus singulis, unus adimpletur. Ut jam à Satana fere nusquam magis metuere habeant parentes necesse, quàm ubi ad Deum liberos suos planissimè educari sibi persuadent: unde precibus illis atque ardentissimis opus est, quibus suos dilectos Divinæ custodiæ sedulò commendent, cujus unius est, per Angelorum custodiam, impura illa & pestifera labia avertere, obturare aures, cor ad pudoris amorem, impuritatisque obfirmare abhorrentiam.

82. *De Templo.*

TAndem etiam Templum, quod in meditullio habent, reclusum mihi est, regiæ magnificentiæ opus, & in quo sumptus cum ingenio certarũt. Quod sanè non improbandum, cùm nemo in hac Republicâ egeat. Figura rotunda est, cujus ambitus 316. altitudo 70. p. Qua medietate concio est, subsellia è terra excisa, & excavata sunt, ut minùs structura ascendat, & omnium aures perorantis à voce undiq; æqualiter distent. Altera medietas Sacramentis distribuendis, & Musicæ attributa est. Habent etiam ibi Senatores suum separatum cum Principibus locum haud procul à cathedra: uti in schemate expressimus. Sed & sacræ Actiones Comicæ, quibus plurimum tribuunt, & tertio quoque mense oblectantur, hîc in templo exhibentur, ut eò tenaciùs juventutis animis rerum Divinarum historia adhæreat, ipsaque ingenia rebus tractandis habiliora, &

agi-

agiliora reddantur: cujus rei quàm ſint artifices, mirari ſatis non potui, cùm Naogeorgi Jeremiam populo repræſentatam, coram eſſem intuitus. Murus Templi ſive circumferentia tota feneſtrata eſt, ut lumen undique admittat: qui reliqui ſunt parietes, ſacris picturis, ſive hiſtoriæ Biblicæ repræſentatione eleganter nitent. Simulacrum vidi nullum, niſi Chriſti crucifixi ad commovendum vel duriſſimum animum, affabrè factum. Reliquum ornatum non facilè expreſſero, niſi id ex profeſſo actum velim: certè admirari artem, & pulchritudinem ſatis non potui, præſertim cùm eorum fuerim recordatus, qui ſub Religionis prætextu Eccleſias ſpoliant, & affectatâ templorum deſolatione, non tamen domeſtici luxus obliviſcuntur. Conſcientioſi nimirum Evangelici, quibus piaculum eſt antiquæ ſimplicitatis donaria alibi, quàm in ædibus ſuis populum offendere! religioſi Reformatores, qui ut vacuarent ſacraria, ſuas proprias domos inutili & pompoſo appa-

ratui commodarunt! Si qui etiam vetant Dei tabernacula ornare, aut in hâc rem tam ſunt tenaces, quàm alibi prodigi, hîc haberent, quod diſcerent. Me verò, non quid mihi videatur, docere; ſed quid viderim, recitare decet.

83. *De Vocatione.*

QUotquot Eccleſiæ dedicati ſunt, nihil prius habent aut ſublimius Vocatione. Hæc illis fiducia eſt, hoc ſcutum, hæc corona. Vovent parentes & precibus ſeriò optant, non mercantur, aut per conſuetudinem impetrant, ut Deo quondam interpretes vel miniſtros progignant, quod ſciunt humanæ dignitatis eſſe faſtigium. Cùm itaque Dei donaria apparent, & S. ſpiritus quaſi familiaritas; cùm vita cælicis meditationibus velut infecta, cùm votorum etiam in unum aliquem arcana conſpiratio, Vocationis cæleſte ſimul, & Chriſtianum nũcium advenit, quod interno cordis mortui correſpondet, & in officij ſpiritualis confidentiam ſuſcipit.

ſcipit. Cui cùm publicæ & ſolennes preces, ac manuum impoſitio acceſſerit, ajunt ſupernam gratiam evidenter apparere, & hominem jam antè bonum in meliorem vertere. Hinc vocationem apud populum æſtimari & efficacem deprehendi, apud Eccleſiaſten cæleſtis favoris ſignaculum eſſe, quòd cum Deo fædus ſacrum inierit, ut ab eo juvaretur, & edoceretur, ipſe nihil, quod verum, quódve ſanum, reticeret, nihil humanum adderet, & gregi Dei Vitam, ſanguinemque, ſi opus foret, impenderet: ſimul etiam terrenis immunitatibus renunciaret, & reipsâ ſpiritus boni dictamina exprimeret. Beatam, ô beatam Eccleſiam, cujus Miniſtri non ob victus ſecuritatem eò deſtinantur, ob ingenium obtuſum, eò condemnantur, ob literularum uſum eò admittuntur, ob parentum largitiones eò intruduntur, ob ſanguinis pretium eò elevantur, ob curioſitatis conſenſum, eò promoventur, ut, quid in animas, vel contra eas poſſint, experiamur! Beatam, ô beatam Eccleſiam,

quorum Ministri honorem Dei Verbo; opes incrementis Ecclesiæ; eruditionem fugæ Dæmonis; voluptatem carnis depressione; famam pauperum testimonio; finem fidei sertulo terminant! Beatam, ô beatam Ecclesiam, ubi Deus vocat; homo paret; Angelus adjuvat, magistratus consentit; populus audit; juventus succrescit! At heu illis, qui majorum suorum solicitudinem & fortitudinem, qua à Deo vocati, animabus suis metuentes, Antichristi imposturis colla subduxerunt, in facilitatem quandam & negligentiam vocationis deformaverunt!

84. *De Concionibus.*

DE Concionibus, quæ in Templo fiant, suprà diximus. Eas Presbyter & Diaconus habent. Et ille quidem S. scripturam, hic Religionis capita explicat: his subordinati sunt alij, qui etiam post mortē succedunt: non enim hîc licet cadaveribus inhiare. A precibus, ut & sacrâ psalmodiâ fit initium & finis.

finis. Nihil hîc vidi à nostrâ, quam Augustanam vocant, Confessione alienum: nec enim Religionem nostram, sed mores improbant. Cùm precantur, aut Dei Verbum audiunt, in genua provolvuntur, & manus elevant, sed etiam pectora tundunt, ut animã exuscitent. Nugari in templo, aut soporari, piaculum est. Cùm lectiones è sacris & devotis Doctoribus quotidianæ sint, nõ minùs tamen frequẽtes adsunt. Nã quæ pietati impendatur, optimã occupationẽ judicant. Hæc si dimidium vitæ sibi petat, adhuc ęquo minus esse arbitrantur. Admiratus sum hominum motus, cùm interdùm spiritu exultare, persæpe in lacrimas resolvi animadverterem: nec enim vel Christi beneficia, vel hominum delicta frigidè recitant. Christi vita per universum annum ita distributa est, ut singuli admirandi actus suam memoriam habeant, quibus temporibus etiam jejunia sua, nec affectata, nec imaginativa, accommodant. In ceremoniis nihil habent Tragici aut Theatrici: volunt enim ho-

mines facere non attonitos, sed meliores. Habitus ut omnibus honestus, ita Religiosorum nihil habet insoliti. Color candidus Religionis, rubeus Politiæ, cæruleus eruditionis, viridis alimentationis proprius est; nec tamen sic Christianos distinguit, ut putent majores esse colore, quàm virtutibus aut vitiis differre, aut ceremonias indifferentes tanti, ut omnes scrupuli, omnis inspectio, omnes sacræ decisiones iis absumantur. Anne quia hominum vitia validiora sunt, quàm ut iis nos opponamus, hoc agimus ut festucas secemus, aut muscas percolamus, ne agamus nihil? Illi quia virtutes plãtant, vitia eradicant, de discriminandis pulvillis, & addendis bacillis per otium conferunt.

85. *De sacra psalmodia.*

Musica etiam non minima apud illos cultus Divini portio est, quicquid scrupuletur infernalis melancholia. Laudant Deum tum linguis

maxi-

maximè, tum tubæ etiam clangore, nablis & cytharis, tympanis & choris, fidibus & modulis, cymbalis & organis variis. Sic visum est sanctis vatibus, nec dissuasit Christus, ne dum prohibuit: sic Satanæ illuditur, qui in suis nunquã lætatur, nisi cum Dei injuriâ. Cantiones sacras magno numero habẽt, quas ut uno ore decantare possint, libellos singuli adferunt, quibus memoriam juvent. In iis admirantur B. Lutheri Spiritum, alios non dedignantur. Iucundum est audire, universum populum quatuor aut pluribus vocibus cõsonare, nec in mensuram compositionis peccare. Id assuefactio secum fert, dum ad preces quotidie conveniunt. Quicquid numeris constat, Divinum quid habet, & in animos hominum penetrans. Unde Davidicam Poësin optimus quisque miratur & maximi facit, ac hodiernæ etiam, si casta sive Christiana sit, favet. Quisquis eam contaminat, abusus ingenij reus est: quisquis ad fontes deducit, laureatus illis habetur. nemo credat nullam extra

idola elegantiam esse, nemo barbariem in sacris literis accuset. Satanæ hoc ludibrium est, qui ita nobis aures corrũpit, ut Citharœdus minùs, quàm utricularius sonet. Et quid languere nobis facit sacrum carmen, petulans salire, quàm boni intra nos languor, mali titillatio? è contra quid nostras cogitationes mitigat, aut inquietat, nisi sacrorum carminum spiritus, prophanorum impudentia? Quicquid genij habent humana, sub cruce sordescunt, quicquid simplicitatis sacra, suprà quàm credi potest, animum vel neglectis quondam vocabulis aut syllabis reficiunt. Gratias agamus Deo, qui silentibus vel precantibus, ejulantibus vel canentibus semper præstò esse vult, semper misericordiæ auribus patere.

86. *De Sacramentis.*

SAcramenta ad Christi institutum, & Ecclesiæ primævæ ritum administrantur, frequenter ob ineffabilem usum; reverenter, ob supremam dignitatem;

tatem; eleganter, ob devotorum intuitum. Infantes, cùm S. Triados nomine abluuntur, testes fidei & obligationis habent, cùm maximè patrem, tum honestissimum par conjugum, & amicos exoratos alios etiam absentes, qui hujus rei & faciant fidem, & habeant curam. Hoc enim debere ajunt patrinos, ut in parentum locum concedant, & spiritualium liberorum rationem Deo reddant. non diligentior tutoris inspectio esse debet, quàm Patrini, dilectio fortasse major, quò arctius per Christum inter eos vinculum. Qui hîc aurum quærunt, scelus committunt: qui liberis optimos inspectores, & virtutũ admonitores exorant, optimè consulunt. Sacra Cæna quoties exhibetur, ut omnes invitat, ita convivas habet, nisi quos ipsa necessitas impediat, omnes, quo concordiam suam testantur. Azymo Pane, & Vino sacra mysteria ad altare communicantur, nihilque hîc temerè mutat supercilium. Quotquot adeunt, cor contritum, animam fidelẽ corpus ad emendationem paratum adferunt.

ferunt, ac paulò post ipso opere quod promisere ost:ntant. Hoc illis felicissimum Dicasterium est, ubi offensiones dirimuntur, & tolluntur. Nam qui irasci possit fratri, ut Deum renuere velit, aut admittere nolit, is horrori Reipublicæ foret, neutiquam tolerabilis. Hîc se etiam sistunt, qui, postquam Diaboli fraudibus succubuerunt, Ecclesiæ iterum sunt reconciliati quorũ saluti & resipiscentiæ ita ex animo congratulantur, uti casui indoluerunt. Hoc maximi faciunt, ne quod scelus vel Ecclesiæ, vel Reipub. imputetur; sed Christianâ expiatione semet & alios liberant ac lavant. Qui id negligunt, suis & alienis delictis opprimuntur, Fuit tamen, cum apud Ecclesiam peccatores deprecarentur; nunc, quod malè vertit, secus est. Et gloriatur tamen Mundus disciplinâ sua nihil esse severius, nihil consonantius, Quam sanè laudem Majores nostri ferunt: nos quid agamus, dicet aliquando, si erit, posteritas.

87. De Abſolutione & Excommunicatione.

QUas Chriſtus commiſit ſolvendi, ligandiq; claves, eas religioſiſſimè aſſervant. dum alij earum alteram usq; adeò levigant, alteram abſcondũt, ut ſint, qui illam atterere, hanc perdidiſſe eos dicant. Confitentur peccatorũ ſuorum ſummam ſinguli, permulti etiam ſpecies, ſive in amici (quo nemo arctiore aliquo caret) ſive in Eccleſiaſtæ aures, qua ſe ingenuitate admodũ allevari confirmant. Seriæ pœnitẽtiæ, ardenti fidei, & ſtudioſæ correctioni Chriſtus per Miniſtrum clementiam pollicetur, ſimulationi Iuſtitiam cõminatur. Non metuendum eſt, ut Religionis Chriſtianæ ignarus quisquaam adeat, cùm in ſcholis id quæratur, & curetur ſolicitè. Cæterùm ut conſcientiæ diligentiùs ſanentur, multi ex Religioſis huic ſalubri negotio deſtinati ſunt, ſed innocentiâ vitæ, & fervore Spiritus ſelecti. Si quis hominibus diffidat, nemo, ut penetralia reſerat, urgetur, ſed cordium ſcrutatori Deo relinquitur.

In retrogrados autem, vel duræ cervicis homines post fraternas, paternas, & magistratus admonitiones frustratas, DEI iram, Ecclesiæ dedignationem, Reipub. nauseam, & optimi cujusque abhorrentiam pronunciant, eâ autoritate, ut idem concludere hoc Universum, sive Dei creaturas omnes appareat. Hoc omni morte acerbius judicant, & ad hominis restitutionem omnes magno conatu conspirant; reluctantem & pertinacem tandem Repub. eijciunt. Id antequam fiat, maximis & sordidis laboribus, vel flagris etiam cohærcent, quibus malunt delicta punire quàm sanguinem (quicquid id liceat) fundere. Neque certè Mundus multùm proficit, qui vel pecuniâ, vel ignominiâ, vel morte maleficos libenter castigat, conscientiæ lethargum, quo uno aguntur præcipites, non excutit, ac petulantiam fam & laboribus nihil frangit, ut vel resipiscant, vel cohibeantur. Malus ille Medicus, qui paratiùs urit & secat, quàm purgat, & refocillat. Nuspiam felicior Respublica dabitur,

quàm

quàm quæ quàm plurimos ſervet cives, perdat pauciſſimos: cujus hoc princeps adminiculum eſt, ſi Divinâ reverentiâ inculcatâ, & peccatorum fœditate expoſitâ, priùs diſcamus nolle peccare, quàm non audere: ſin omnino audeamus, non poſſe pòſt, ſi omnino perrumpamus, ut expiemus & luamus, adigi.

88. *De Matrimonio.*

MAtrimonium ab ijs magnâ devotione ſuſcipitur, magnâ circumſpectione aditur, magnâ humanitate colitur, magnâ obſervantiâ habetur: nullibi tamen magis ſecurum eſt. Nam cùm dotis inſolentia & victus pericula abſint, ſuper eſt, ut Virtutum tantùm, interdum etiam formæ, fiat æſtimatio. Viginti quatuor annorum juveni licet 18. an. Virginem ducere, ſed non niſi parentum conſenſu, cognatorum conſilio, legum approbatione, DEI benedictione. Sanguinis apud eos maxima reverentia eſt. Junguntillos plerunque ingeniorum conformi-

formitas, morum amænitas; ſed etiam, quod rarum alibi, pietatis commendatio. Impuritatis maxima culpa eſt, & legum in eos acerbitas. Sed, ablatis occaſionibus, facilè evitantur delicta. Nuptiæ omnino nullas habent impenſas, nullum ſtrepitum; ne quid mundanas ineptias, aut inſaniam expectemus. Sponſum deducunt juvenes, ſponſam Virgines, & ſacræ copulæ animo & precibus applaudunt. Inde parentes utrinque ac proximi conveniunt, & dexteras nectunt, ac novitios concordiæ, laboris, temperantiæ, ſed maximè devotionis & patientiæ admonent. Ita absque ebrietate, quæ omnia alibi ſacra initiare ſueta eſt, non verò absque hymno, & Chriſtianâ congratulatione maritantur. Dos omnino nulla, niſi Dei promiſſio, parentum exemplum, artis utrinque ſcientia, concordiæ voluptas; ſupellex ex publico cum æde aſſignata datur. Atque hoc compendio illam noſtram Crucem, Supplicium, Carnificinam, Purgatorium, & quocunque nomine inauſpicata conjugia increpa-

mus,

mus, tutissima & expeditissima red-
dunt: quæ si quid fortè asperitatis ha-
bent, omnium amicorum experimen-
tis limantur & poliuntur, dum nihil in-
fidelitatis accedat, quod gravibus pœ-
nis excipiunt. Nec enim Deus dolo-
rem suum, quem ex nostrâ desertione
habet, quam parentalis & conjugalis
amoris oblivione expressit, justitiam
zelo probavit, ut ingratitudinem, &
perfidiam abhorreremus simul & pu-
niremus. Quæ duo enormia cùm in lu-
sum verterit mundus, semper habet
nequiores, qui nequam excipiant,
semper, qui illusoribus seriò impo-
nant. Hinc tot impuritatis mala, quæ
affundit vitia, confundit dotes, cir-
cumfundit morbos, defundit maledi-
ctionem, diffundit infamiam, effundit
conscientiam, infundit saturitatem,
perfundit sordibus, profundit opes, re-
fundit minas domini, suffundit de-
sperationem, transfundit
pœnam.

89. *De Mulieribus.*

QUæ itaque feminæ jam ſunt factæ conjuges, ſolertiam ſuam, quam in Collegio acuerunt, exhibent. Nam quicquid ex ſerico, lanâ aut lino humana induſtria perficit, ea muliebris artis materia, & objectum eſt. Diſcunt igitur filare, nere, acupingere, texere & variis modis ſpartã ſuam ornare. Aulęa harum artificij ſunt, veſtes opificij, lotiones officij. Supereſt, ut domum etiam, ac culinam curent, ac purgatas habeant. Quicquid eruditionis impetrarunt, ut ingenioſæ ſunt, ita diligenter id excolunt, non ob id tantùm, ut aliquid ſciant, ſed etiam ut aliquando doceant. In Eccleſiâ & Senaculo ipſis tacendum eſt; non minùs tamen pietatem & mores efformant, non minùs cœli donariis elucent. Nihil huic ſexui à Deo negatum eſt, ſi pius ſit, cujus illa in omne ævum benedicta Maria glorioſiſſ. exemplum. Si hiſtorias audiamus, nulla virtus feminis inacceſſa fuit, in nullâ non excelluerunt: cæterum multæ Tacitur-

diuturnitatem vix aſſequuntur; habemus tamẽ, quas viris opponamus, quas præferamus, aliquas Monicas, Eccleſiæ deditas, parentibus gratas, maritis concordes, viduitatis obſervantes, liberis beneficas, amicis officioſas, egentibus utiles, omnibus commodas: quibus ut Matrem meam annumerem, cogit pietas. Quòd ſi imperioſæ aliæ plurimæ ſunt, illorum culpa eſt, qui effeminati maſculas duxerunt. Nihil periculoſius, quam fœminas in occulto regere, viros in aperto parêre. nihil eſt econtrà conſultius, quam rem ſuam quemque & quamque curare. Rariſſimum illis eſt, nec maſculi facinoris verberare conjugem. Uxor, quæ vapulat, inter ſuas ſordet: concordiæ maxima jactantia eſt. Monſtrum ſit corpore jungi, animo diſſentire. Mundus mulieribus nullus, niſi ille Petri 3. 3. dominium nullum, niſi in ſupellectilia, ancillari etiam, quod mireris, nullum, niſi id morbus aut caſus aliquis poſcat. Nullam pudet mulieribus officij, aut tædet inſervire marito. Ita labores honeſtos

nemo

nemo vir dedignatur, quovis munere. Non enim contraria sunt sapere, & laborare. Si modus adsit, nihil tam rationabile est, quàm publico bono consilio juxtà & opere adesse.

90. *De Puerperio.*

MUlierum corona fœcunditas, qua omnibus terræ Athletis excellunt; nisi fortè perimere hominem, quàm parere, majoris sit. Res miraculo non caret, sustinere feminam tantos dolores, superare infantem tanta pericula. Natâ prole, id unum gratulantur amici, civitatis cœlestis spem esse, cætera futuræ miseriæ condolent. Sed omnino excedit, quod Christi nativitate ad vitam renati sumus, qui morti debebamur. Epulum natale nullum est: id enim jam antè dixi, posse in sacris suis & solennibus vino carere, quod alij nolunt. Obstetricum maxima honestas est, nec nisi peritissimæ admittuntur. Quo religiosior femina, eò huic negotio aptior; sed nec naturæ cogni-

cognitio desit. Nutrices, nisi casus imponat, non ferunt; volunt enim maternum lac liberos sugere. Quæ Puerperarum & infantum curam habeant, feminæ adduntur plerunque viduæ, quarum hæc occupatio potior; sed etiam juvenculæ, quæ infantibus serviant. Baptismus præsente Ecclesiâ confertur, nisi infans periculosè langueat. Si omninò abripiatur, sciunt semen fidelium sanguine Christi ablutum, ac optimè sperant. Tempus puerperij 42. dierum est, post quos Deo solennes gratias agunt. Cibus delicatior ex publico datur, & qui conveniat. Nam & mulierum ars Medica est, haud infelix. Viri, si velint, possunt interea alibi vivere; si nolint, non expelluntur. Conjugalis castitatis maximum studium est apud illos, ac pretium, ne voluptate sese frangant & enervent. Sobolis propagatio decus suum habet: libidinis æstus vituperium. Alij pecudum instar cohabitant: quamvis pecus habeat, quod iis exprobret, quos dece-

bat mutuo amore, mutuoque auxilio primùm curare cœlum, postea & terram: unde illi credunt etiam conjugii scortationem aliquam & pollutionem esse posse. O carnales, quibus non tantùm illicitis, sed in licitis peccare non est pudor! sed quid agamus, cùm saginæ undique & illicij triclinia sint, cùm jejunij, continentiæ, vigiliarum, laboris nomina apud nos suspecta, & invisa? Ita fit, ut, cùm omnia nobis licere somniemus, quæ bona & salubria sunt, quæ pura & virginea, non libeant.

91. *De Viduitate.*

Cum morti nullum vinculum resistat, conjunctissimi etiam conjuges dissolvuntur. Si maritus moriatur, uxor ædibus cedit, & ad viduarum sedes concedit, ubi reipublicæ aliquâ operâ serviat, nubuntque, si libeat, iterum, non verò antè annum, prioris amoris reverentiâ. Si mulier diem ob-

cat,

eat, viduus apud vicinum capit cibum, vel in publico cum aliis alitur, dum post annum aliam fortè ducat. Pupillorum nullum omnino periculum est, cùm æqualis sit omnium in Collegio cura. Nam parentes nemo in hac Republicâ tantùm habet; sed parentem ipsam Rempublicam. Viduarum æstimatio ex devotione, continentiâ & industriâ est: unde matrum loco honorantur, & formationi juniorum adhibentur. Decet enim, ut, quæ inanitatem hujus mundi sunt expertæ, incautiores admoneant, cohibeant, corrigant. Nec enim faciliùs Satan in nos cuniculos agit, quàm cùm meras delicias promittit, ubi minimum est voluptatis, doloris & tædij maximum. Hinc quotquot carne oblectari, vel in peccoratum laudant, aut nihil expertos, aut sanè sensibus dementatos meritò judicamus. Mentis vesania est, mundum cognitum æstimare; simplicitas incognitum appetere. Itaque hoc viduitatis munus, opinionem & famam carnis

apud inexpertos minuere, apud impuros æstimatores, impetum increpare; cùm exemplo suo commonstrent, non esse carni semper obsequi necesse, imò abstinere ob ingentes usus, tam sacros quàm civiles, præstare. Sic enim caleamus, ne spiritus conflagret: sic restinguamus, ne exstinguamus spiritum: sic frigeamus, ut non gelascat corpus: sic foveamur, ne accendamus corpus. Displicet Deo luxuria, placet conjugium, viduitas ei honorata, virginitas in deliciis est. Maxima hominis casti elegantia, maxima excellentia est, ubi Christus se ardentissimum sponsum profitetur.

92. De Senaculo.

TEmplo impositum est Prytaneum, locus ut rarissimis, ita augustissimis & maximè solennibus conventibus destinatus. His supremi Dictatores creantur, & mutuam fidem cum populo ineunt: hîc Statuta Reipu-

blicæ

blicæ recitantur: hîc exterorum legati audiuntur. Maximi ſplendoris etiam hoc eſt, ſive in Reipub. majeſtatem, ſive ut per oculos etiam, mentes generoſas erudiat. Nam ut mundi hiſtoria variè hîc expreſsa eſt; ita qui optimè de rebus mortalium meriti ſunt, maximè reſplendent. Vidi hîc inter Heroas Jo: Fridericum, Sax. Electorem & ex meis Chriſtophorum Ducem Wirtemberg. PP. Chriſtianiſſimos, aliosque virtutibus non minores. Hîc imperantis virtutis, vel vitij commoda, & incommoda exprimebantur: hinc vigilantiæ germina, ſocordiæ zizania, humilitatis lux, ambitionis vertigo; Illinc amoris robur, tyrannidis lubricitas, exempli ſequela, diſſolutionis chaos; alibi Veritatis ſimplicitas, ſophiſtices ſonus, polituræ elegantia, barbariei ſtrepitus: hîc Divini, Chriſtiani, humani, & Satanici Imperij facies, conſonantiæ, & differentiæ, leges & rationes repræſentabantur, fine ubique aut felici, aut triſti appoſito. Hic ſupre-

mi judicij imago tam læta, quàm horrida exhibebatur, virtutum præmiis, vitiorum pœnis artificiosè commonſtratis. Quid dicam? hic mihi, aut nuspiam Microcoſmum inſpexiſſe videor, ſumptus non temere profuſos, ſed in hominis abſolutam formationem impenſos. Cum quibus ſi nos vel Deorum Cœlum, vel Satyrorum terram, vel Neptuni mare, aut Plutonis inferna conferamus, quàm frigebimus, quàm ridebimur, humanum ingenium niſi fabulis & ſomniis ineptis non proſtare, non in medium prodire, nec minus tamen cultus Divini, amoris in patriam, & eruditæ ſolertiæ opinionem, atque famam apud populum tueri velle!

93. *De Senatoribus.*

SEnatores civium ſunt ornatiſſimi, pietate, integritate, induſtriâ conſpicui, & longo rerum uſu probati, numero XXIV. ex trinis Ordinibus pariter

riter delecti,& apud cives ob affectum in Rempub. optimum tam honorati, quàm dilecti. Hos extulerunt Cives, non ut omnibus virtutibus eximerent, sed velut earundem luminaria omnibus præficerent. Hinc omnium pro Religione, pace, & eruditione zelus; unde rerum bonarum omnium affluentia. Non gaudent senatores aliis inambulare, aut succum extrahere, aut otiosè saginari: sed, ut sol solet, omnibus illucescunt, omnibus conferunt, omnibus laborant. Si quid gravius incidat, & ipsi Deum ardenter implorant, & populi preces deposcunt. Majorum vestigia laudabilia curiosè observant, & posteritati inviolata transmittunt. Nuspiam vidi diligentiorem præteritorum indagationem, nuspiam futurorum magis solicitam curam. Hinc præsentia ad regulas subinde examinant, &, si qua particulâ declinarunt, revocant. Si quid in meliorem formam perfici potest, maximopere gaudent occasionem datam, qua, cur

vixerint, posteris testentur: hoc tamen vitæ laudabile pensum judicant, si reipublicæ florem & incolumitatem servarint. A pristinæ vitæ tramite nemo se abdicat, ut appareat, non alios factos homines, sed in sui muneris dexteritate approbatos: ita labori sive honestæ occupationi honos suus servatur. Decrepitos ut magis honorant, ita minùs onerant, & junioribus suffulciunt: unde Extraordinariorum XII. alij substituti. Si quis enormiter peccet, quod vix contingere posse ajunt, loco movetur, & gravissimè in eum animadvertitur. Præmium omnium recti conscientia est, qua exultant, potuisse Divino auxilio propagare Evangelium, tueri subditos, excolere juventutem, ornare terram, adaugere cœlites.

94. De

94. De Hortis.

CIrca Collegium duplex hortorum ſeries eſt, una indiſtincta, altera in civium ædes diviſa, utraque plus millium vegetabilium ſpeciebus ita adornata, ut vivum ſit Herbarium. Non autem licet ordinem diſtributionis confundere, qui hortulani induſtriâ cœli plagis aptatus eſt, & colorum concinnitate mirum quid, & quaſi pictam tabulam refert. Ex animantibus aves caveas hîc ſuas habent, apesque alvearia quàm plurima, quæ ſolicitè curantur. Quæ ad rē medicam, aut culinam, aut coronas faciunt, ſuas etiam ſedes habent. Hinc multiplicem uſum & voluptatem habent, ſuaveolentiam, aëris correctionem, mel, pharmaca, avium concentum, informationem. Aquæ irriguæ ſatis eſt, quam artificioſæ fiſtulæ ſpargunt, nec etiam Muſica abhorret ab aqua; ſed hic ſumptus nimios evitant. Extra mœnia ſpatioſiſſimos

hortos habent, quibus victui ſatis faciant: nam illi interim ad elegantiam magis conſiti ſunt. Diſcunt autem hîc humanam ſpecioſitatem arbitrari, quæ unius anni florilegium eſt: enaſcimur, exſurgimus, floremus, flacceſſimus, areſcimus. Ex noſtro interitu ortus iterum & multiplicatio. O Beatos illos, qui inter ſalutares herbas diſcunt etiam confidere Deo, qui flores nutrit, & veſtit ſine illorum cura! diſcunt donorum varietates & differentias hîc annotare, & gratum odorem Deo connectere! Et quid opus eſt, enumerare, quid homo ex Dei creaturis diſcat: cùm minutiſſimum folium lectionem integram habeat? Eos potiùs miremur, qui cùm terram maximè diligant, quod optimum eſt terræ, ejus uſum; & elegantiſſimam picturam negligũt: neque tamen volunt videri terram onerare, quam non niſi barbaris pedibus calcant. Nos ob perditum paradiſum ingemiſcamus, & reſtituendum deſideremus. Nam ut res naturales

jam

jam vitiato lumine intuemur: ita per lignum Crucis visu aliquando reddito, omnium non superficies, sed penetralia intuebimur.

95. *De Aqua.*

AQuam Christianopolitani non minùs habent, quàm terram propitiam. De Navigatione apud alios nunc nihil dicam, qui fungorum instar loco se non movent, fortasse aliquando integrâ recitatione id facturus. Nunc quid potui & ablutioni apud illos serviat, hic annotandum est. Fontis limpidissimi divitem scaturiginem urbi introductam per compita primùm, dein etiam ædes distribuerunt, ut undique aqua abundet, & è proximo petatur. Deinde occultis canalibus lacus effluentis rivulos per sordium receptacula deduxerunt, ut quotidianis inquinamentis ædes evacuent. Quo nescio an excogitari possit ad publicam salubritatem aliquid convenientius. Un-

de mihi oppidò sapuisse visi sunt, qui hominem non tantùm comtum & cristatum, id est, pudore & schemate involutum, sed inter sua erubescenda nudatum, & necessitatis humanæ convictum voluerint adjutum, ac liberaliter habitum. Hæc enim ut nos nobis exprobrant, & ex illâ imaginationum aurà ad luti fœtorem retrahunt: ita simul rationis admonent, qua minùs lutulenti habitemus. Hinc balnea illis, ab omni ætate usurpata; sed quæ illi privata volunt, frequentia sunt, publica nisi juventutis nulla, carnis nuditati metuentes: hinc secessuum eluviones sanitati conferentes; hinc vestium lotio, quas homo variè inquinavit, & quæ sunt alia hominum detergentia. Vah corpus! quàm sordes! quàm fœtes! quàm fluis! quàm sudas! quàm squales! quàm putres! & animæ tamen places, animæ imperas, animam fatigas, animam deprimis! Miserere, ô fons vitæ, & saniem illam, illud pus nostrum, illum impurum sangui-

nem.

nem, cruore tuo ſanctiſſimo ablue, & luſtra, ut qui noſtra impuritate ſumus abominabiles, tuæ innocentiæ ſtolâ induti reddamur in conſpectu Dei acceptabiles, neque pudefiamus, quando reddes unicuique ſecundum opera ſua!

96. De Senibus.

SEnes utriusque ſexus maximo habent in pretio, itaque curant, ne ullâ afficiantur moleſtiâ: cùm ſenium ipſum morbus ſit. Habent ergò, qui eos foveant, exhilarent, honorent, conſulant. Nam cùm eos & animi & corporis vires deſtituant, ſemper ſunt ſuffulciendi: cùm vitæ humanæ tædio, & tot calamitatum, ac ſuorum etiam errorum memoriâ langueant, juvenili alacritate temperandi ſunt: cùm maximis laboribus & in rempub. meritis usque ad corporis curvitatem ſpectatâ fide & ſedulitate ſint defuncti, nihil honoris & reverentiæ ad gratitudinem

eis sufficit: cùm denique vitæ humanæ maximas, non theoriæ aliquâ subtilitate, sed praxeos asperitate, & perplexitatis terrenæ experientiâ, possideant, nihil tam ingeniosum & volatile potest excogitari, quod non ad senectutis cotem affrictum, multum de opinione sua remittat, & mortalitati propiùs se accommodet. Quæ sanè axiomata si quis juvenum sciret, quanto errore, sudore, pudore, periculis & plagis senibus constiterint, quæ illi nunc sepulta intra se habent omnia, & unico CAVE comprehendunt, nunquam ita temerarius foret, ut senilia rideret consilia, sua admiraretur. Sed & hoc senes conferunt, ut, cùm magnam turbam cognitorum ad quietem suam præmiserint, cùm emergere tandem bonos, & occidere malos viderint plurimos, cùm Dei regimen & Ecclesiæ naviculam contra Satanæ insultus & turbines pergere & eluctari animadverterint, cùm succrescentem virtutum sobolem, & pietatis propaginem

sint

ſint intuiti, atque ita libenter ad vitæ exitum ſe componant, omnibus mortis humanitatem & commoditatem commendent, omnibus Mortis familiaritate præeant. Nam quia omne noſtrum ſtudium, omnisque ſapientia, nil, niſi mortis meditatio, eſt; decet, ut, qui temporis plurimum in iis inſumpſerunt, mortalium cunctorum mortis ſint peritiſſimi.

97. *De Advenis & pauperibus.*

IN advenas & peregrinos maximæ & humanitatis & liberalitatis ſunt, cujus vel ego infimæ ſortis homo, teſtimonium evidens ſum. Id tamen curant, ne quà hoſpitum licentiâ aliquid contagij cives contrahant. Cauponarum alicubi flagitia ipſis inaudita, & incognita ſunt: quæ, ſi ſcirent, execrarentur. Hoſpitem uno & altero die frugaliter habent, exulem aliquandiu alunt, ægrotum benigniſſimè curant. Pauperem & fovent quo ad ſatis, ac

non sine stipe dimittunt; omnes tamē scrupulosè verbis & opere examinant, ac exinde tractant. Mendicum nullum sciunt, nec ferunt; ita enim judicant, si quis omnino egeat, non admonendam esse rempublicam officij sui, quorum neutrum apud eos fieri potest, & decet: si quis corpore valeat, nunquam licere eum operam suam Reipub. denegare, quę ad recipiendum inde victum sufficiat. Quod tamen utrumque alibi negligitur. Nam cùm haud rarò esuriant, qui maximis laboribus defunguntur, cumque sub onere lapsi derelinquantur & abijciantur; contrà qui divina donaria turpiter ejecerunt, quique carnis mollitie omnem sudorem subterfugiunt, ex publico plerunque alantur, fieri non potest, quin panis filijs ereptus canibus proijciatur. Id verò omnino ex Mūdi regulâ debemus, Nā quorum opulentia plærunque impietati & luxui servit, rarò atque corruptissimè, membra Christi adjuvat, ea merito impostoribus, agyrtis, circulatoribus,

ſymphoniacis, ciniflonibus diripienda exponitur, ut appareat, ſordere Chriſto tam malè partos nummos, tam iniquo poſſeſſori objectos. Interim non deeſt Chriſto, qui ſuos ſuſtentet, quos indigentia etiam ſaturat; ſed nec deſunt, qui veſtes exutas proijciant, & Chriſto viam ſternant. Ego certè, cum Mundum in me ſemper avarum, ſemper tenaciſſimum & ſordidum ſim expertus, apud Chriſtianopolitanos didici, ſupereſſe, qui ob Chriſtum, & per Chriſtum omnia communicare geſtiant.

98. De Aegrotis.

Morborum ut variæ ſunt ſpecies, ita multiplex debet eſſe noſtra pietas. Quod maximè obſervát Chriſtianopolitani, qui animas, animos, & corpora afflicta didicerunt curare & ſolari; huic rei omnes incumbunt, ut & ſibi, cùm opus eſt, adeſſe & alijs poſſint. Medicina, Chirurgia, culina

lina ægrotantibus æqualiter debentur omniumq́ue promptitudo concurrit. Non hîc superior Pharmacopoliũ exhaurit, inferior sine lenimento torquetur: non Medicorum apud magnates turba est, apud minores solitudo; quamvis omnino in Mundo plures divitum à Medicis interimantur, quàm pauperum. Mulierum & viduarum maxima hîc opportunitas est atq; dexteritas, quibus Respub. languentium curã perhumaniter commendat: quin etiam hospitia habet, huic rei destinata. Solent autem præ reliquâ medicinâ ægrotorum animos excitare, & pristini roboris admonere, ne quid fortitudini Christianæ decedat; deinde solitæ temperantiæ commonefacere, ne nimium tumultuanti corpori indulgeãt; postea etiam ad obsequium Medicinæ attemperare, ut insuavitatem curationis non abhorreant. His sane tribus Crux Christi excipitur, imponitur, fertur. Cùm pestis sævit, mirum dictu est quàm minimè diffugiant; sed manum Dei

Dei exſpectent. Nam qui credit, apud Deum Voluntatis ſuæ numerum iniri, nunquam cogitat, quomodo ſe eximat, aut ſubducat. Quibus mens emota aut vitiata eſt, ſi tolerari poſſunt, inter ſe patiuntur; ſin minùs, humaniter aſſervant. Quod idem cum enormiter monſtroſis habetur: id enim ratio jubet, ut, quibus natura fuit iniquior, humana ſocietas benignior eſſe velit, nam & nos Deus non, quales vult, habet; ſed, quales ſumus, infinitâ manſuetudine, & longanimitate ſuſtinet.

99. De Morte.

QUis dicat, Chriſtianopolitanos, cùm benè vivant, malè mori? imò, cùm ſemper moriantur, quis victuros aliquando dubitet? Hæc una Reſpublica Mortem neſcit, & tamen apud ſe habet perfamiliarem. Cùm ad ſomnum ſe (ita Mortem vocant) componunt, magnam animi præſentiam affectant. Teſtantur religionem ſuam, & fidei

& fidei pignus Christum habent. Testantur amorem patriæ quam pio voto obsignant: reliqua Deo relinquunt. Nullis testamentis opus habent; si quid tamen fieri volunt, amicis id communicant. Si cum morte conflictentur, publicæ preces fiunt pro Christiani athletæ victoriâ. Si anima angatur, præstò sunt Divinæ Veritatis testes, & interpretes, qui omnibus Christianis benèvelle Deum, confirmant. Si corpus cruciet, futuri solaminis, sanitatis, gloriæque perpetuæ fiducia opponitur. Quid multis hæc explico? singulis sua debentur, & exhibentur. Morituris multi adesse solent, ut Vitæ humanæ, & Christianæ catastrophen intueantur. nam quæ nulla præcepta apud nos impetrant, unicum exemplum evincit: quamvis in illa humilitate & æqualitate parum habeat, quod illis Mors auferat: tamen vel ipsum corpus nobis nimium, est, è quo non sine tremore expellimur, quod horridum post nos relinquimus. Defunctis propitium Deū,
cui

cui jam ſiſtuntur, toto animo precantur,& loco inutilis planctus hymno ad id accommodato animulam commendant: denique vovent, ut, cùm Deo viſum fuerit, corde contrito, corde fideli, corde conſolidato in Jeſu Chriſto beatè obdormiſcant.

100. *De Sepultura.*

Corpus exanime albâ ſtolâ induũt, & alterâ ab obitu die apertâ facie efferunt, ac magno numero comitantur. Præcinit juvẽtus Prudentij & alios pios hymnos: ſequuntur proximi facie ut plurimùm ſerenâ, veſtibus nihil mutatis. Congratulationem enim Chriſtiano deberi ajunt, non luctum; neque illas pompas aliud facere, quàm ut nos frangant. Cùm ſepulcro eſt illatus, & matre ſuâ tectus, Verbum Dei audiunt, quod ad mortem animet, & ad vitam informet. Memoria beati feræ nulla hic eſt; quoniam ajunt, id incorruptè fieri vix poſſe. Qualis quis-

que

que fuerit, Deus novit, & posteritas loquitur. Quod tutius, quàm emptum aut extortum, certè confictum elogium. Laudatorum fama in fastis servatur, & ipsa passim loquitur, quam suspectam apud nos reddit illa Heroũ pluralitas & turba. Cœmeterium peramplum est & pulcherrimum; sed extra urbem, quam viventium esse putant. Vidi circum parietes Mortis choream universas carnis species ad tumulum deducentis, affabre & ingeniosissimè depictam. Tumulus nemini, nisi Crux ferrea, cui nomen demortui impressum: Hinc posteri suos majores numeraut. Si obsoletior ea sit, removetur, & exequiali libro inscribitur, ubi faciliùs requirũtur. Hæc apud eos negligétiùs fieri, mirum non sit, cùm minimi vitam hanc æstiment, & ad illam aspirent. Unde nec hæc, nec aliæ illorum à nobis diversitates absurdæ videri debent: cùm omnino constet, quisquis vitæ beatæ consequendæ habet desiderium, ei nobiscum quidem creden-
dum

dum, toto verò cœlo aliter esse vivendum.

HÆc sunt, *Christiane lector*, quæ vidisse & audivisse in beatâ illâ *Civitate Dei* mihi videor, & didicisse ingenuè profiteor: ubi hoc maximè dolet, nec memoriam meam ad tot rerum varietatem suffecisse, nec adesse ad exprimenda ea, quæ retinui, eloquium, ut facilè appareat, nunquam fuisse Historicum. Velim autem nunc mihi eorum stilum, qui plus, quàm viderint, recitant: ego omnino minùs referre posse confiteor. Quòd si etiam non satis dextrè mentem eorum & instituti rationes accepi, est, cur indocilitatem meam lugeam, & lectores meos moneam, ne quid *Christianopolitanis* potius, quàm mihi imputent. Fieri potuit, quod metuo, ut minora æstimarim, majora neglexerim, ut res præpostero ordine enumeraverim, u

earum admiratione confusus fuerim, ut ad regiminis centra admissus minimè sim. Quid me vultis aliud? juvenis sum, qui *arcana Reipublicæ* nondum capio; sed externam tantùm concinnitatem suspicio. Quòd si penetrare illa datum aliquando fuerit, non deerit, quacum aliis id communicem, ingenuitas. Superest, ut audiamus, quomodo hic discesserim. Id DEUS non sinat, ut separari ego me ab hac Republicâ unquam patiar! Cæterùm cùm omnia perlustrassem, reductus sum ad *Cancellarium*, ut, quò animo in cives jam essem, explicarem. Is, Vidisti, inquit, amice hospes, quid vivamus & ubi? ut humana omnia imperfecta sunt, nihil supra sortem nostram commonstrare potuimus: mitigavimus autem, quod speramus, mortalitatis nostræ onera, atque ad hunc, quem tibi ostendimus, modum. Hic placuit, non quia omnibus exactior, sed fortassè facilior: quæ annexa sunt incommoda, administrationis vigilantiâ sub-

levan-

levantur. Si is vitæ ſcopus ſit, ut colamus DEUM, & amemus fratres, non tanti erunt humanæ minutiæ, ut Chriſtianos anxios habeant & fatigent. Tu, cùm ad tuos redieris, omnia mitiſſimè interpretator & moderatiſſimè. Laudem nullam affectamus, invidiam deprecamur, vel, ſi exorari non poſſit, feremus. Nobis noſtra tuguria, illis ſua palatia curæ erunt. Si omnino ſæviunt, precabimur, ne eos mare ad nos transvehat. DEUM eundem colimus, Religionem eandem profitemur: ſi moribus differamus, fraudi id nobis eſſe non debet, cùm ſub alio cœlo habitemus. Neque certè mores noſtros aliis obtrudimus, aut imus omnes defenſum usque ad ignem. Dijudicent nos boni, erudiant, carpant: videbunt non minùs eſſe dociles, quàm patientes. Quòd ſi illi omnia ſua excuſaverint, nos noſtra etiam accuſabimus, atque meliora efflagitabimus. Interim ferant unius ac minutiſſimæ Inſulæ paradoxa. Tu ve-

verò noster vel hic, vel alibi, oramus, esto. Non tenui ego lacrimas, cùm hujus humanitatem aliorum rigiditati conferrem, & tremula voce: Vester ero, inquam, quemcunque mei me dicant: hoc vobis dedico corpus meum, cùm aliud nihil supersit, ut anima liberior sit. Liceat tamen ad meos redire, & honestam missionem petere, ne transfuga audiam. Risit hic Cancellarius, &, ô obsequentem, inquit, præteriti, futuri timidum: Abi tamen, mi hospes, quocunque volueris, & Rempub. nostram cum melioribus aliis conferto, ut, quod ubique commodum & bonum videbitur, ad nos referas. Non enim anteferri aliis volumus, sed comparari. Nemo æquè benevolus erit, quàm qui cœlorum regno propiùs aptarit, qui à terra removerit longiùs: unde dudum nobis exoptavimus sedem, ut infra cœlum, sic supra Mundi hujus cogniti colluviem. Tum ego: Aut omnia me fallunt, inquam, aut apud vos erit; ubi ac

quiescam. Si quid terra melius habeat, non ego dignus forte sum, qui melioribus fruar: Huic Reipub. vestræ addico labores meos, studia, vota, preces: regimen mei vobis trado, qui aliis imperare didicistis. edam, bibam, dormiam, vigilabo, loquar, silebo vestro nutu; DEUM adorabo & colam vobiscum. Nunc id unum quæro, an amicos etiam meos advocare liceat, quos per orbis plagas dispersos habeo, viros optimos? Omnino, respondit Cancellarius: nec enim tam angustè habitamus, quin bonorum integram triremem hospitari possimus. Dum hæc loquitur, hora meridiei duodecima sonat, & campanularum dulce melos auditur, quæ solemnium precum admonitio est. Itaque valere, & in Domino ire jubet, ac salvum sub DEI conductu reverti quàm numerosissimis comitibus; Cumque amoris Christi dexteram porrigeret: Cave, mi frater, inquit, ne te Mundo reddas, & à nobis abalieneris. Tum ego cordatior:

Ubi tu, inquam, diverſaberis, ego diverſabor: communis mihi tecum erit populus, communis DEUS: Ubi tu morieris, ego moriar, ibique ſepeliar: atque ita mihi ſit Jehova propitius, ut una me mors à te divellat! Inde benedictionem cum pacis oſculo accipio, & abeo, atque jam inter vos ob ambulo, ut, ſi hæc placeat Reſpublica, hic DEI cultus, hominum converſatio, ingenij formatio, cum bono DEO mecum propediem, quotquot eſtis boni, illuc eatis. Salvete, & valete in Chriſto.

FINIS.

ERRATA EMINENTIORA ÆQUUS LECTOR ita legat & corrigat:

Prior numerus paginam, posterior lineam esignat. P. 4. l. 1. præfatio. 5, 7. unum. 8, 16. preemur. 9, 21. mysterio. 10, 14. monita. l. 15. acsarent. l. 17. alveolos. 12, 18. mysterium. l. 22. ulastra. 14, 17. propius. l. 19. hæreseos. 20. 11. nscientia. 22, 3. precibus. l. 16. Triumviratu. , 4. physico. l. 20. mysticis. 27, 14. insulanus. , 5. Veri. l. 25 importunum. 30. 24. indutum. , l. ult. exulat. 33, 2. erubui. 34. 3 suo. l. 10. Erã. 15. peccavero. 35, 1. Christianopolitana. 36, 4. bricis. 37, 10. supernè. l. 11. fenestrata. l. 16. apZeel. l. 17. Simea. 38, 2. totidem. l. 6. persimis. l. 26. quatuor viris. 41, 21. adactis. 42, 6. fo. 18. exercit. l. 20. æquilibrato. 43, 2. inexcusali. 44, 6. hospitant. l. 14. poßit l. 15. opes. l. 16. faem. 45. 7. scriniarij 46, 20. preces. 47, 1. Chr. ..itana. l. 19. confidentes 48, 16. & quantum. 9, 15. pro quod, lege pòst. l. 18. potulentorum. , 4. multiplicato. l. 6. invito. 58, 3. turriculas. , 3. sperant. l. 22. extenuat? 67, 15. velint. 68, . diffidunt. 78, 18. lectißima. 84, 2. si qua. 87, . terra. 91, 6 septima. 92, 6. accendunt. l, 17. distributa l. 13. satanam. 105 19. feremus. 106, 14. ro enim, lege omnia. 110, 17. prodit. 114, 18. fastigium. 121, 23. lingua. 154, 16. luxurientur. 158, . mores dici, 176, 24. motui. 177, 3. manuum. 78, 4. fugâ. 180. 9. majoris. 181, 3. nablijs. 185, 19. uisquam. 214, 13. numerant.